

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ühiskonnateaduste instituut

Lapse koolimineku mõju perekonna tarbimistegevustele

Bakalaureusetöö

Koostaja: Käty Kupri
Juhendaja: Margit Keller, PhD

Tartu
2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	5
1.1 TARBIMISKULTUUR	5
1.1.2 TARBIMISTEGEVUSED LAPSE KOOLIMINEKU KUI SOTSIAALSE PRAKTIKA KONTEKSTIS	7
1.2 TARBIJASOTSIALISEERUMINE	9
1.2.1 TARBIJASOTSIALISEERUMISE MÕISTE	9
1.2.2 SOTSIALISEERUMISAGENDID	10
1.2.3 LAPSEVANEMATE TARBIJAKASVATUSMEETODID	12
1.2.4 KOOLIMINEK KUI LAPSE ISESEISVUMISE ETAPP	14
1.2.5 PROTEKTSIONISTLIKE JA LIBERALISTLIKE VANEMATE MÕJU LAPSE ISESEISVUSELE	15
1.2.6 LAPSE ISESEISVUMINE TARBIJANA	16
2. UURIMISKÜSIMUSED	18
3. MEETOD JA VALIM	19
4. EMPIIRILISTE TULEMUSTE ESITUS	22
4.1 LAPSE KOOLIMINEKUGA SEONDUVAD OSTUD	22
4.1.1 KOOLIASJADE OSTMISE ETTEVALMISTAMINE	22
4.1.2 KOOLIASJADE VALIMINE	24
4.1.3 KOOLIMINEK KUI SUUR KULU	27
4.1.4 KOOLIASJADE OSTMISE ERINEVUS IGAPÄEVASTEST OSTUDEST	28
4.1.5 SUUREMAD JA SÜMBOOLSEMAD OSTUD	31
4.2 LAPSE ARENG TARBIJANA	41
4.2.1 VANEMATE MEETODID LAPSI TEADLIKEKS TARBIJATEKS KASVATADA	41
4.2.2 ARENG TARBIJANA – ISIKLIKU RAHA TEKKIMINE	47
5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	53
5.1 LAPSE KOOLIMINEKUGA SEONDUVAD OSTUD	53
5.2 LAPSE ARENG TARBIJANA SEoses KOOLIMINEKUGA	55
5.3 LAPSEVANEMAD KUI TARBIIAOSKUSTE JAGAJAD	58
5.4 KOOLILAPSE HUVI TARBIMISE VASTU	60
5.5 EDASISED UURINGUD	61
5.6 ARUTELU MEETODI JA VALIMI ÜLE	61
KOKKUVÕTE	63
SUMMARY	65
KASUTATUD KIRJANDUS	67
LISAD	70
LISA 1 - INTERVJUUDE KÜSITLUSKAVAD	70
LISA 2 – INTERVJUUDE TRANSKRIPTSIOONID	74
LIHTLITSENTS LÕPUTÖÖ REPRODUTSEERIMISEKS JA LÕPUTÖÖ ÜLDSUSELE KÄTTESAADAVAKS TEGEMISEKS	139

SISSEJUHATUS

Käesolev bakalaureusetöö kuulub uuringusuunda, mis tegeleb laste tarbimiskultuuri uurimisega, keskendudes nii laste kui lastevanemate tarbimismustritele. Parvela ja Sinkkonen (2013) peavad laste kooliminekut oluliseks siirdeetapiks, mis on nii sümboolne kui konkreetne samm iseseisvuse poole. Enne kooli osalevad lapsed tarbimises suuresti läbi vanemate, kuid just kooliminek loob tihtipeale võimalusi iseseisvaks tarbimiseks, külastades näiteks koduteel paiknevat poodi või koolis asuvat kohvikut. Tarbijasotsialiseerumisel omavad suurt rolli ka sotsialiseerumisagendid – lapsed õpivad nii nende käitumisest kui ka juhendamisest.

Bakalaureusetöö põhiliseks eesmärgiks on uurida, millised on perekondade tarbimistegevused seoses lapse kooliminekuga, millised asjad ja nende hankimise protsessid on just lapse koolimineku kontekstis olulised. Teisalt otsib bakalaureusetöö vastuseid küsimustele, kuidas uuringus osalenud perekondades mõistetakse lastele tarbimisoskuste õpetamise vajadust, kuidas tarbimisalaseid teadmisi edasi antakse, millisena tunnetavad vanemad lapse tarbijasotsialiseerumisprotsessi ning kuidas lapsed mõistavad vanemate õpetatut ja kasutavad seda näiteks iseseisvaid oste tehes. Bakalaureusetöö meetodiks on semistruktureeritud informandi intervjuud, mida analüüsitakse kasutades kvalitatiivset sisuanalüüsi. Uuringu valimi moodustavad kuus perekonda, kus süvaintervjuud toimusid nii lapsevanema kui ka lapsega.

Töö esimene osa annab ülevaate tarbimisest ning tarbijana sotsialiseerumisest, st kuidas lähenevad lapse tarbijaks kasvamisele erinevad teoreetikud. Samuti baseerub töö esimene osa varasematel uuringutel, mis aitavad antud töö kontekstis teemat avada. Töö teises ja kolmandas osas on välja toodud uurimusküsimused ning valimi ja meetodi kirjeldus. Neljandas osas esitletakse empiirilise uuringu tulemusi ning viiendas osas on vastavalt uurimisküsimustele kirja pandud põhilised töö järeldused, nende üle arutletud teooriast lähtuvalt ning toodud veel välja edasiste uuringute võimalused ja arutelu meetodi ja valimi üle. Bakalaureusetöö lõpeb eesti – ja inglisekeelse kokkuvõttega.

Bakalaureusetöö valmimisel tänan ülimalt põhjalike kommentaaride, konstruktiivse kriitika ja pühendumise eest oma juhendajat Margit Kellerit. Ühtlasi soovin tänada

veel ka kõiki uuringus osalenud perekondasid ning vastutulelikke inimesi, kes aitasid respondente leida. Samuti soovin tänada Joanna Ruus-Ruusat väga sisuka eelretsensiooni eest.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

1.1 Tarbimiskultuur

Ühiskond on pidevas arengus – sotsiaalsete ning tehnoloogiliste muutustega sammu pidamine tundub üheti iseenesest mõistetav, teisalt nõuab suurt pingutust. Tarbimisühiskonnas kui mitmetahulises nähtuste kompleksis seisneb küsimus selles, kas inimeste iha tarbida ei sea kahtluse alla elukeskkonna jätkusuutlikkust (Keller & Kalmus 2009). Tarbimist kui sellist ei saa pidada ainult toodete ning teenuste ostmiseks ja müümiseks, vaid see hõlmab endas ka nende soovimist ja hilisemat mõju, tähendust meie igapäevaelule. Seega tarbimine ei hõlma endas vaid tegevusi, mis on seotud ostmisega, vaid ka sotsiaalseid sidemeid, mida kaupade ja teenuste kasutamisega luuakse. Läbi tarbitavate toodete ja sellega seonduvate tegevuste on võimalik teistele ühiskonnaliikmetele anda aimu oma identiteedist (Giddens 2000). Materiaalsete asjade kaudu enesemääratlemisele on viidanud ka teised autorid (Lury 1996; Slater 1997).

Tarbimiskultuur on osa argikultuurist ning täidab turumajanduslikus ühiskonnas väga olulise osa inimese elust (Keller 2004: 2228), Slater (1997: 8) leiab, et tarbimiskultuuri põhifookuses asetseb tarbimine ning kultuuriline taastootmine läbi isiklike tarbimisvalikute. Samuti on Slater (1997:26) seisukohal, et tarbimiskultuuris saab kaupade vastu vahetada nii sotsiaalseid suhteid kui ka näiteks tegevusi. Igapäevaelus taotletaks tarbimise kaudu teatud sotsiaalset kuuluvust – esemete omamisega soovitakse näidata oma edukust või mõttelaadi (Douglase ja Isherwood 1978) ning just oma identiteete suuresti taastoodetakse kaupadega, väljendatakse nende sümboolsust või olemust (Slater 1997). Inimesed saavad oma tarbimisvalikutega kas siis tahtlikult või tahtmatult teistele edastada informatsiooni, millisel positsioonil erinevate teemade suhtes asetsetakse.

Mike Featherstone (2007) ja Bente Halkier (2010) kirjeldavad kolme erinevat tarbimiskultuuri käsitlust.

1. Kriitilisusest lähtuv – tarbimist peetakse tootjate poolt tarbijate mõjutamiseks ehk siis tarbijakultuuri kandvaks jõuks on tarbekaupade tootmise pidev suurenemine. Töö

kontekstis oleksid nii lapsed kui ka vanemad tootjatepoolsetele manipulatsioonidele alluvad, tarbides tegelikkuses seda, mis on neile ette kirjutatud – paljude toodete puhul luuakse tarbijatele illusioon sellest, mis nende elukvaliteedi suhtes oluline on.

2. Teine lähenemine keskendub asjade sümbolsele väärtusele ehk siis, kuidas asjade omamise kaudu väljendatakse sotsiaalset kuuluvust. Tarbeesemete sümbolilisus võib täita sotsiaalset rolli ning samuti inimesel aidata end väljendada või nõ sobitada ühiskonna näiliste normatiivsustega, mida indiviid enese jaoks tunnetab.

3. Kolmas lähenemine keskendub esteetilise naudingu saamisele ehk siis kui võrd rikastatakse tarbimisega emotsionaalset tasandit ehk milliseid sõnumeid soovitakse erinevate toodete ostmisega teistele edastada, kas teatud asjade omamine annab ka isikliku heaolutunde või soovitakse nende omamisega end määratleda mingi sotsiaalse grupi osaks.

Halkier (2010) toob lisaks välja veel ka nn neljanda laine, kus käsitletakse tarbimist igapäevapraktikate osana. Selle perspektiivi järgi kirjeldatakse tarbimist igapäevaelu komponendina, mis on põimitud erinevate tegevustega indiviidi elus. Igapäevast tarbimist ei mõisteta siin eraldiseisvana. Oma tegevustes lähtuvad inimesed eelnevatest kogemustest ning harjumuspärasusest. Warde (2005) ütleb, et tarbimine on tegevus või aspekt pea igas tänapäevases sotsiaalses praktikas ja seega on otstarbekam mitte niivõrd rääkida "tarbimispraktikatest" kui võrd "tarbimistegevustest" erinevate sotsiaalsete praktikate raames. Sellest lähtub ka siinse töö mõistekasutus. Ka lapsevanemad ise tunnetavad, et tarbimine on igapäevaelu osa ning hõlmab endas väga paljusid tegevusi. Koolimineku kontekstis on otstarbekam rääkida koolimineku kui sotsiaalsete praktikate rühmast, mis omamoodi kutsub esile või tingib mõningate asjade teatud viisil tarbimise, nt koolikoti ostu. Neid tarbimistegevusi tuleb antud juhul mõista kooliminemise kui sotsio-kultuurilise nähtuse raamistikus. Kelleri ja Halkieri (2014) uuringus osalenud praktikud viitasid erinevatele viisidele, kuidas on võimalik tarbimistegevusi õpetada, tuues välja nii oma kogemuste jagamise, säästmise õpetamise, ostmisprotsessi enda ning ka näiteks aianduse. Samas arutlesid praktikud, et mõned situatsioonid on vastuolulised ning seega pole alati võimalik nõ ratsionaalselt tegutseda – näiteks enda perele toidutarbeks mõne aiasaaduse kasvatamine võib osutuda kallimaks, kui ostes sama toodet poest. Esimene variant võib olla küll rohkem rohelisest mõtteviisist lähtuv,

kuid võib perekonna kulutuste vähendamise asemel neid hoopiski suurendada. Antud töö teemast lähtudes on oluline vaadelda, kas uuringus osalevate perekondade puhul on tarbimistegevuste õpetamine seotud igapäevaste tegemistega ning kas vanematel esineb samuti tarbimisteadmiste edasiandmisel dilemmasid nagu Kelleri ja Halkieri (2014) uuringus praktikud tunnetasid.

1.1.2 Tarbimistegevused lapse koolimineku kui sotsiaalse praktika kontekstis

Eelnevatest uuringutest on selgunud, et inimesed pööravad rohkem tähelepanu asjade ostmisele, nende valimisele, kui tegu on suuremate või sümboolsemate ostudega (Pajula 2008, Uibu 2009, Ruus 2010) ning oma tarbimist analüüsitakse eeskätt siis, kui sellega seoses on esinenud probleeme (Uibu 2009). Töö kontekstis on oluline vaadelda, mil määral muutuvad perekonna tarbimistegevused seoses lapse koolimineku ja kui palju peetakse kooliasjade ostmist sümboolseks ja kas sümboolsuse astmest lähtuvalt erineb ka nende ostmisprotsess või hoopiski kasutamine.

Reckwitz (2002: 249) kirjeldab sotsiaalset praktikat kui kogumikku rutiinsetest käitumismustritest ja eelnevatest kogemustest, millele lisandub pidevalt uusi aspekte seoses uute kogemuste ja praktikate teostamisega. Praktikad on omavahel seotud elementidega nagu kehaline ja vaimne tegevus, “asjad” ja nende kasutamine, taustinformatsioon ja oskusteave ning emotsionaalsete ja motivatsiooniliste teadmiste kaudu. Halkier (2010: 26) on illustreerinud Reckwitz'i praktikadefinitsiooni tuues välja sotsiaalsete praktikate näited, milleks on söömine, tantsimine, aiatööde tegemine, lapsevanemaks olemine jne. Samas ei ole võimalik tõmmata üheselt ja kõikjalkehtivaid piire praktikate vahele, seega on analüüsitava praktika või praktikate kogumi piiritlemine konkreetse analüüsi empiiriline küsimus. Antud töö käsitleb lapse esimesse klassi minekut kui sotsiaalset praktikat, mis hõlmab endas hulga tegevusi, arusaamu (nii üldisemaid tõekspidamisi kui nn praktilist oskusteavet) kui ka asju ja materiaalseid keskkondi. Koolimineku ettevalmistusse kuulub ka hulk tarbimistegevusi, mis ongi antud töö fookuses.

Giddens (2000) rõhutab, et inimesed kipuvad jälgima tavapäraseid käitumismustreid. Samas on tähtis meeles pidada tarbimise analüüsimisel Warde'i (2005) tähelepanekut, et indiviidi jaoks pole olemas täpselt samasugust tarbimispraktikat ning inimene ise ei tunneta, et tema käitumismuster oleks sama võrreldes näiteks praktika teostamise varasemate kordadega. Kui vaadelda igapäevase poeskäimise praktikat, siis teatud ajaperioodi jooksul see muutub. Inimene võib küll käia iga päev samas poes, kuid isegi toodete pakendimuutus tekitab uusi emotsioone, lisaks erineb iga kord konkreetne tarbimissituatsioon – ümbritsevad inimesed vahetuvad, kas või erinevad lõhnad lisavad uue kogemuse, mis omakorda hoiab praktikaid pidevas muutumises. (Warde 2005)

Allisson Pugh (2009) uuris kõrge ja madala sissetulekuga perekondade tarbimistegevusi. Pugh' uuringust selgus, et kuigi jõukamate ja vähemjõukamate vanemate tarbimisharjumused erinevad väga palju, siis siiski ei ole mõlemate perede lastel kuigivõrd erinevad sümboolsed asjad. Väiksema sissetulekuga vanemate tarbimistegevustes kerkis esile nõ sümboolne järeleandmine ehk siis laste jaoks sümboolsemate ning tähtsamate asjade ostmisel tehti suuri järeleandmisi näiteks hinna osas. Seevastu jõukate vanemate puhul oli näha nõ sümboolsete asjade puudust ehk vanemad jätsid teadlikult lastele mõned sümboolsed asjad ostmata, kuna soovisid luua teistele endast mulje kui vastutustundlikest ja ratsionaalsetest vanematest. Pugh viitas veel, et madalama sissetulekuga perekonnad soovivad oma lastele tagada nõ majanduslikku väärikust, kuid kõrgema sissetulekuga perekonnad väljendasid sümboolsemate asjade ostmise piiramisega oma kriitilist suhtumist tarbimisse. Kuigi antud töö kontekstis ei ole võrdlevalt uuritud kõrgema ja madalama sissetulekuga perekondasid, vaid kõiki võib näiliselt kesklassi paigutada, on siiski huvitav vaadelda, kas koolitarvete kui sümboolsemate asjade puhul teevad vanemad kergemini järeleandmisi nagu ka Pugh' uuringust tulenes. Samas näiteks kui võtta aluseks Kelleri ja Halkieri (2014) tehtud uuring, siis sellest tulenevalt võib vanematel tekkida ka oma valikute puhul vastuolusid – üheti oleks just kui ühiskondlik norm pakkuda oma lastele nõ parimaid asju, teisalt võivad avaldada oma mõju meedias loodud normatiivid säästlikust tarbijast.

1.2 Tarbijasotsialiseerumine

Erinevad teoreetikud (näit. Baumrind 1978, Hoffman 1994) on leidnud, et sotsialiseerumisprotsessi käigus omandavad inimesed ühiskonnale omaseid hoiakuid, väärtusi ning tõekspidamisi, peale selle mõjutab kultuur, millised neist on üldsuse poolt aktsepteeritud. Igapäevase sotsialiseerumisprotsessi hulka kuulub ka tarbijaks kasvamine – väga tähtis on tarbimisoskuste omandamine ning tarbijaks kasvamine, sest tarbimisega seonduvad aluspõhimõtted omavad rolli hilisemate valikute tegemisel.

Gary Cross on selgitanud tarbijasotsialiseerumist läbi emotsioonide ning tunnete. Võrreldes paarikümne aastaga on tarbimiskultuuris muutunud nii vanemate kui laste tarbimisega seotud soovid – asjad, mille eksistentsist ei osanud siis keegi isegi unistada, on praegu muutunud väga iseenesest mõistetavaks. Kadunud on laste “imeline süütus” ehk siis võime tunda rõõmu väikestest asjadest – näiteks kui vanem ostab lapsele jäätise. Tänapäeva laste “imeline süütus” on pigem erand ning varasemalt hüvedeks olnud toodete saamisel ei näidata välja palju positiivseid emotsioone (Cross 2004). Kuigi eelnev seisukoht ei kehti kõigile lastele, tuleneb Crossi uuringust, et tarbimisega seonduv on vanemate arvates muutunud palju kommertslikumaks, isegi kui lapsed tunnevad rõõmu, on see pigem üürike ning teinekord mitte kõige siiram. Kui tooted olid vähem kättesaadavad, oli rõõm nende omamisest suurem. Praegu on lapse rõõm näiteks jäätise ostmisest väga minimaalne ning taoliste tarbimishüvede saamisel ei näidata üles suurt tänulikkust. Kui asetada eelnevad tulemused koolimineku konteksti, siis tuleb vaadelda, kas vanemad tunnetavad ühiskonnapoolset normatiivi võimaldada oma lapsele võimalikult kvaliteetsed koolikaubad ning kas ka lapsed võtavad seda väga iseenesest mõistetavana või on heade kooliasjade omamine kui hüve.

1.2.1 Tarbijasotsialiseerumise mõiste

Tarbijasotsialiseerumisel võtan aluseks Scott Wardi (1974: 2) definitsiooni: tarbijasotsialiseerumine (consumer socialization) on protsess, mille käigus noored

inimesed omandavad oskusi, teadmisi ning hoiakuid, mis on asjakohased, et turul tarbijatena funktsioneerida. Hayta (2008: 167) peab sotsialiseerumisprotsessis oluliseks nii individuaalseid tegureid – vanust, sugu, sotsiaal-majanduslikku staatust kui ka sotsialiseerumisagentide rolli. Kuigi sotsialiseerumisprotsess hõlmab endas erinevaid tegureid, on Baumrind (1980: 640) defineerinud sotsialiseerumist kui täiskasvanute poolt algatatud protsessi, mille käigus lapsed läbi teadmiste, kogemuste ning jälgendamise, omandavad harjumused ja väärtused, mille kaudu sobitatakse oma kultuuriruumi.

Tarbijasotsialiseerumise käigus võetakse omaks põhimõtteid, millele tuginedes tehakse otsuseid ka hilisemas elus, seega on oluline mõista perekonnaliikmete rolli laste tarbijaks kujunemisel. Tarbijana sotsialiseerumise protsess saab alguse siis, kui lapsed külastavad oma vanematega kauplusi ning kaheksandaks eluaastaks on nad enamasti kujunenud iseseisvateks tarbijateks (McNeal & Yeh 1993). Siiski ei saa öelda, et lapsed ei oleks tarbijad ka varem, kuna tarbimine ei seostu ainult ostmisega, vaid ka näiteks asjade kasutamisega. Seega on oluline uurida, millised muutused kaasnevad perekonna tarbimisharjumustes seoses lapse kooliminekuga – üheti on vanemate roll õpetada lastele erinevaid tarbimisoskusi ning teisalt on just selles vanuses lastel võimalik iseseisvalt oma oskused proovile panna.

1.2.2 Sotsialiseerumisagendid

Põhilised sotsialiseerumisagendid laste tarbijana arenemisel on perekond, kool, sõbrad ning meedia (Hayta 2008). Just varajases lapsepõlves ollakse sotsialiseerumisagentide mõjutustele kõige vastuvõtlikumad, mida kinnitavad ka erinevad uuringud (Ekström & Tufte 2007, McNeal & Yeh 1993). Esimese klassi laste puhul on sotsialiseerumisagentidest väga olulisel kohal perekond.

Laste tarbimiskogemuste omandamisel on vanematel suur roll, mida tõestas ka Dotsoni ja Hyatti (2005) läbi viidud uuring, mille tulemustest selgus, et vanemad on laste põhilisteks sotsialiseerumisagentideks, kuni lapsed jõuavad noorukiikka. Ruusi (2010) uuringust tulenes, et vanemad teadvustavad enda rolli seoses laste tarbijana sotsialiseerumisega ning nad mõistavad, millised jõupingutused sellega kaasnevad. Seega vanemad mõistavad ka ise, et nendel lasub kohustus õpetada lastele erinevaid

tarbijaoskusi nagu näiteks erinevate toodete vahel valimine, ostude planeerimine. Ka lastele rahakasutuse õpetamisel on vanematel suur roll (Hayta 2008).

Vanemad kui ühed põhilistest sotsialiseerumisagentidest, omavad mõju lapse tarbijana arenemisele. McLeod ja Chaffee (1972) töid lapse ja vanema vahelises suhtluses välja neljadimensioonilise mudeli, kus eristatakse liberalistlikku (*laissez faire*), protektsionistlikku, pluralistlikku ning konsensuslikku perekonda. *Laissez faire* perekonna puhul on lapse ning vanema vaheline interaktsioon väike, seega lastakse lapsel iseseisvalt tarbimisega seonduvat kogeda. Protektsionistlik perekond peab oluliseks kuulekust ning vanem eeldab, et laps juhindub tema käitumisest. Pluralistlik perekond kutsub üles oma lapsi ideedevahetusele ning avatud suhtlemisele, samas konsensuslik perekond julgustab lapsi huvituma välismaailmas toimuvast, kuid siiski ei lase lastel suuresti sellealaseid valikuid teha. Samas on need mudelid nõ analüütilised konstruktid, mis aitavad pigem tüpologiseerida teatud käitumismustreid kui perekonna läbivat suhtlemisstiili. Piiratud olukordade analüüsi põhjal ei saa siinses töös perekondi jaotada ühtegi tüüpi, küll võib aga intervjuudest esile tuua pigem ühe või teise tüübi poole kalduvaid olukordi ja mustreid. Samuti võib eeldada, et ühe perekonna raames on olenevalt situatsioonidest kasutusel erinevad, kas siis vähem või rohkem kaitsvad või pluralistlikud lähenemised, olenevalt lapse vanusest, tarbimistegevuse liigist jne.

Robertson ja Rossiter (1974) uuringust selgus, et lapse tarbijasotsialiseerumisele avaldab mõju ka perekonna sotsiaalne staatus. Ruus (2010) rääkis oma magistritöös, et kuigi tema uuringu keskmes ei olnud tarbijasotsialiseerumise seotus perekonna majandusliku olukorraga, siis siiski selgus uuringu tulemustena, et lapsevanemad keeldusid majanduslikel ja praktilistel kaalutustel poodides lastele erinevaid tooteid ostma. Lisaks viitas Ruus (2010), et kui uuring oleks läbi viidud majanduslikult paremal ajal, siis oleksid lapsevanemad tõenäoliselt pööranud suuremat tähelepanu hindade vaatamisele ning oleksid olnud rangemad ja pööranud õpetamisel rohkem rõhku vajaduspõhisusest lähtumisele. Varasemalt on kinnitanud perekondade majandusliku olukorra mõju laste sotsialiseerumisele nii Pajula (2008) kui ka Uibu (2009) uuringud.

Sotsialiseerumisprotsessis on oluline, et peale vanemate, kes on põhilised tarbijaoskuste jagajad, oleks lastel ka üldine toetav võrgustik, mille kaudu

tarbimisalased teadmised kinnistuksid. Enne kooliminekut veedavad paljud lapsed suure osa oma ajast lasteaias, eakaaslaste ning lasteaia õpetajate seltsis. Seega on oluline, et lasteaia oleks tarbimiskäitumisalane programm esindatud. Pippidis ja Morton (2004a) on samuti tõdenud, et lasteaia õpetajate roll lastele esmaste tarbimisoskuste andmisel on väga tähtis. Hetkel uurib Riina Ruus oma doktoritöös Tarbijakaitseameti eestvedamisel tehtud projekte, mis peaksid laste tarbijapädevust arendama. Hetkel on siiski teadlik tarbijakasvatus Eesti lasteaedades suhteliselt vähelevinud, kuigi teema on väga oluline ning vajaks senisest palju rohkem avalikkuse tähelepanu. Pippidis ja Morton (2004b) on pakkunud välja erinevaid meetodeid, mil viisil oleks võimalik lapsi õpetada – üheks võimaluseks oleks näiteks hindade vaatamist teadvustada läbi mängulisuse. Ühtlasi on selle kaudu võimalik õppida toodete erisusi ning arendada arvutamisoskust. Parvela ja Sinkkonen (2013) on küll märkinud, et vanemad peaksid oma lapse huvides jälgima, et nad ei siirdaks liigselt kohustusi ja ülesandeid lasteaiale või koolile, kuid siiski peaks lasteaed olema tugisüsteem, kus laps omandab esmaseid tarbijaoskusi ning kinnistab õigeid väärtushinnanguid.

Dotson ja Hyatt (2005) ning Hyata (2008) on viidanud, et lapsi mõjutavad sotsialiseerumisagentidena ka eakaaslased. Võrreldes lasteaia või eelkooliga väheneb lapse ümber tiirlevate täiskasvanute hulk (Parvela & Sinkkonen 2013), lapsed veedavad suure tõenäosusega rohkem aega koos ka väljaspool kooli, olles otsese täiskasvanu järelevalve alt väljas. Lapse iseseisvus oleneb suuresti vanematest, millise vahemaaga asuvad üksteisest kool ja kodu ning kas koolilast viiakse autoga kooli või kasutab laps iseseisvalt ühistransporti. Kui lapsel on võimalus iseseisvalt koolist koju minna, siis on ka tõenäoline, et varem või hiljem külastatakse kas mõne sõbraga või üksinda kauplust, et endale midagi osta. Nii üksi kui ka mõne sõbraga kaupluse külastamisel õpivad lapsed erinevaid elemente tarbimise kohta.

1.2.3 Lapsevanemate tarbijakasvatusmeetodid

Hayta (2008) on eristanud meetodeid, mille põhjal on võimalik lastele tarbijaks olemisega kaasnevaid oskusi arusaadavaks teha. Hayta järgi on laste tarbijaks

õpetamisel vanemal - kas teadvustatult või teadvustamatult - kasutusel viis erinevat meetodit:

- annavad tarbimise osas nõu;
- keelavad kindlad tegevused;
- vahetavad lapsega ideid seoses tarbimisotsustega;
- toovad lapsele enda käitumise põhjal näiteid;
- annavad lastele võimaluse õppida nende enda kogemustest (Hayta 2008: 173 kaudu).

Lapsevanemad peavad end põhilisteks lastele tarbimisalaste teadmiste õpetajateks, kuid sellegipoolest ei pruugi nad olla piisavalt ettevalmistunud, et ootamatult tekkinud olukordasid lahendada (Keller & Ruus 2014). Samas tuleb arvestada, et vanemad eeldavad, et nende tarbimiskäitumine on ratsionaalsem kui nende lastel ning sellest tingituna ka eeldavad, et mitte nende käitumine pole mõningates situatsioonides vale, vaid hoopiski laste (Cowell 2001). Äkitselt tekkinud situatsioonid poes võivad lastele anda valesid signaale ning luua olukordi, millest lapsed võivad teha valesid järeldusi – hiljem omakorda tekib lastel vale arusaam, missugune on õige käitumine ning lahendus probleemile. Näiteks kui laps saab poes oma tahtmise karjudes, kuna tekitab oma ebasobiva käitumisega lapsevanemale piinlikkust, siis võib ta sellest järeldada, et samal viisil toimimine mõjub vanemale ka järgnevatel kordadel. Keller ja Ruus (2014) toovadki välja, et seal peaksid mängu tulema tootjad ja müüjad. Praegusel hetkel ei soosi poes olev keskkond lapsevanemaid selles osas, et neil oleks võimalik lastele poesituatsioonis tarbimisoskusi jagada. Kui aga poodides olev õhkkond oleks sobivam, siis suureneks lapsevanemate motivatsioon kasutada poekülastusi harival eesmärgil – lapsed saaksid tarbijaks vajalikke oskusi praktiseerida läbi harjutuste. Seega, et lapsi tarbijatena teadlikemaks kasvatada, ei tule muuta mitte ainult perekonna tarbimisrutiini, vaid ka tootjate, hulgimüüjate ning poodide tegutsemisviisi.

Tarbijana sotsialiseerumist pole õige käsitleda eraldiseisva protsessina. Cook (2008) on viidanud sellele, et lapse tarbijana sotsialiseerumist oleks õige vaadelda koos teiste sotsialiseerumisprotsessidega – üldiste kasvatusmeetoditega, kuna lapse sotsialiseerumine tarbijana on seotud väga mitmete igapäevaste toimingutega.

1.2.4 Koolimine kui lapse iseseisvumise etapp

Parvela ja Sinkkonen (2013) on oma raamatus kirjeldanud, millised on lapsed 7-aastaselt kooli minnes ehk siis latentse perioodi alguses. Nad iseloomustavad esimese klassi õpilasi kui tegusaid ja toimekaid. Selles eas on lapsed valmis uudistama kõike, kuid siiski on reipa väliskoores all peidus õrn inimhakis, kes vajab nii kodus kui koolis mõistvate täiskasvanute tuge (Parvela & Sinkkonen 2013). Lisaks tõid autorid välja, et kooliuisikute arenguülesannete aktsepteerimine ja teadvustamine aitab nii vanematel kui ka õpetajatel lapse uut eluetappi julgestada.

Esimese klassi õpilasi, kui nad on kooliküpsed, võiks iseloomustada sõnadega "mingil määral", "veidi", "harjutada", "omandada" (Parvela & Sinkkonen 2013). Sellega soovitakse mõista anda, et esimese klassi laps vajab vanematepoolset tuge nii akadeemilistes kui ka sotsiaalsetes tegevustes. Nii vanemad kui ka lapsed õpivad alalõpmata uusi tarbimisoskusi ning nende praktikad on pidevas täienemises. Tarbijapädevuse arengul omavad lapsevanemad suurt rolli: nad võivad last tarbijaks kasvamisel mõjutada tehes väga teadlikke samme või siis anda tarbimisalaseid teadmisi edasi läbi oma tarbimiskäitumise mitte nii teadlikult. Sarnaseid jooni võib üle kanda ka tarbijaks olemisse, näiteks Cook (2008: 230) on soovitanud vaadelda lapsi kui aktiivseid tarbijaid, kes elavad siin ja praegu ning peavad lapsi kompetentseteks, iseseisvateks tarbijateks. Seoses koolimine kuga muutuvad lapsed mitte ainult tarbimises, vaid ka oma sotsiaalses elus üleüldiselt iseseisvamaks. Kui varasemalt osaleti tarbimises suuresti läbi oma vanemate, siis kooliminemisega kaasnevad tihtipeale ka iseseisvad tarbimisotsused.

Lapse tarbijana kasvamise mõistmisel ning toetamisel tuleb kasuks lapse üldise arengu tundmine. Jean Piaget' loodud arengupsühholoogia teooria kohaselt läbib lapse kognitiivne areng nelja erinevat staadiumit, millest esimesse klassi läinud laps on jõudnud konkreetsete operatsioonide staadiumisse. Operatsioonide staadiumis lisandub võimele peale esemeta ka numbritega kalkuleerida ning luua erinevate süsteemide vahel seoseid (Piaget 1969). Sellest tulenevalt ei saagi eeldada, et selles vanuses lapsed oleksid üdini teadlikud tarbijad ning nad ei vaja tarbijana

sotsialiseerumisel vanemate kui ka teiste sotsialiseerumisagentide tuge, kuid siiski ei saa öelda, et lapsed oleksid nii kergesti manipuleeritavad kui seda tihti peale arvatakse.

Samas näiteks Dan Cook (2010) on viidanud kognitiivse psühhológiseeritud sotsialiseerumisteooriale kriitiliselt – Piaget' arengupsühhológia kontseptsiooni kohaselt peaks laps kindlal arengustaadiumil, et "õige" kiirusega areneda, näitama kindlaid võimeid ning oskusi. Last kui tarbijat käsitletakse selles lähenemises kui passiivset olendit. Cook (2010) toob tarbijasotsialiseerumise kontekstis välja, et lapsi ja täiskasvanuid kui tarbijaid vastandatakse liiga palju üksteisele. Tarbijasotsialiseerumise teooria eelduseks peaks olema just kui lõppstaadium – täiuslikke tarbimisotsuseid tegev ratsionaalne tarbija, kuid selle võimalikkuse ongi kriitikud kahtluse alla seadnud.

Kooliminekut võib pidada laste tarbijana sotsialiseerumisel üheks vaheetapiks, mis omab sümbolset tähendust kogu perekonna jaoks. Töö seisukohalt huvitab mind vanemate arusaam kooliminekuga seotud iseseisvuse suurenemisest tarbimise kontekstis, millisena näevad lapsevanemad laste kui tarbijate positsiooni muutumist ning kuivõrd efektiivsete orienteerujatena nähakse lapsi tarbijatena. Peale selle soovin analüüsida, kas vanemate teadlikkus enda vastutusest ja rollist ka reaalses situatsioonide kirjeldamisega ühtib – kuidas enda kui vanema roll ning tajutud ülesanded praktikas rakenduvad.

1.2.5 Protektsionistlike ja liberalistlike vanemate mõju lapse iseseisvusele

Liberaalsel positsioonil asetsevad vanemad peavad lapsi tarbimisküpsedeks ning leiavad, et lapsed saavad tarbimismaailmas hästi hakkama (Cook 2004) – nad seostavad tarbimist tavaliselt igapäevaste ostudega ning sellega seondult tarbimisele kui sellisele suuremat tähelepanu ei pööra. Seevastu liberaalsemad vanemad peaksid võtma üsnagi iseenesestmõistetavalt laste tarbijaks kasvamist ning võtavad tarbimisoskuste õpetamist loomulikult, igapäevaste tegevuste osana. Neile vastanduvad nn protektsionistlikud vanemad. Cook (2004) on leidnud, et protektsionistlike vaadetega vanemad näevad turundust kui täiskasvanute süsteemi.

Ehk siis lapsed on liiga abitud, et selles süsteemis iseseisvalt hakkama saada, lapsi peab kaitsma ning suur roll peaks olema tarbijaharidusel. Võiks arvata, et protektsionistlike vanemate puhul on tarbimisega seonduv rohkem fikseeritud ning sellest tulenevalt vanematepoolne kontroll suurem. Näiteks kui lapsel on lubatud iseseisvalt poes käia, siis on vanema poolt paika pandud, milliste toodete ostmine on lapsel lubatud ning milliste mitte. Küll aga ei pruugi olla fikseeritud ning läbi mõeldud, mida tehakse sel juhul, kui laps mõnda reeglit rikub.

Olgugi, et protektsionistlikul positsioonil asetsevad vanemad soovivad, et lapsed võimalikult hilja iseseisvateks tarbijateks kasvaksid, siis Ekström ja Tufte (2007) on väitnud, et just infotehnoloogia kiire arengu tõttu muutuvad lapsed järjest varasemas eas iseseisvateks tarbijateks. Samas, kuna selles eas on lapsed suuresti oma vanematest sõltuvad ning mõjutatavad - lapsed jälgendavad vanemate käitumismustreid, on vanematel võimalik kujundada, milliseks tarbijaks laps kasvab. Oma töös soovin leida vastused sellele, millistes intervjuudes kirjeldatud olukordades tuleb välja liberaalsem positsioon ja millistes protektsionistlikum. Nagu eespool mainitud, ei saa selle töö empiiria baasilt perekondi mingitesse tüüpidesse jaotada, küll aga võib nendega tehtud intervjuudes eristada enese ja oma lapse liberaalsemat või protektsionistlikumat positsioneerimist. Vanemate tähtsus lastele erinevate väärtuste õpetamisel on väga suur, kuna just vanemad saavad mõjutada seda, et nende lastest kasvaksid tarbijad, kes teevad teadlikumaid valikuid ja oskavad analüüsida nii ennast tarbijana kui ka erinevaid tarbimisolukordi (Keller & Kalmus 2009).

1.2.6 Lapse iseseisvumine tarbijana

Iseseisvumise suurenemisest annab aimu ka lastel oma isikliku raha tekkimine. McNeal (1998) on kirjeldanud erinevaid viise, kuidas lastel enda isiklik raha võib tekkida. Oma uuringus viitab ta, et lapsed võivad saada tasu erinevate kodutööde tegemise eest, üsna palju saadakse raha ka kingitustena – vanematelt, sugulastelt, sõpradelt ning peale selle antakse lastele taskuraha. Pajula (2008) on märkinud, et taskurahaga ümberkäimine koolimineku eas õpetab lapsele rahakasutamise oskust. Tavaliselt saab lapsele taskuraha andmine alguse just kooliminekul ning selles eas omandavad lapsed ka oma esimesed iseseisvad ostukogemused. Taskuraha

kasutamise juures on oluline, et sellega osataks mõistlikult ümber käia, näiteks Ruckensteini (2010) uuringus osalenud perekonnad kasutasid kuluderaamatut ning rahakassat, et õpetada lastele ökonoomsust ja vaoshoitud suhtumist rahasse. Kontoraamatu eesmärgiks on rõhutada lastele, kui tähtis on raha suhtes seada pikaajalisi eesmärke, sealjuures õpetati lastele graafiliselt jälgima, kuidas juba lühiajalise säästmisega on võimalik kasumit teenida. Uuringu tulemustes selgus, et lapsed on enda kogutud raha kulutamise suhtes eriti hoolikad ning kogutud raha kasutatakse palju läbimõeldumalt (Ruckenstein 2010: 391-393).

Tarbijana sotsialiseerumine võib sageli olla varjatud protsess, mis on teiste sotsiaalsete praktikatega nagu näiteks koolimineku või koolis käimine, tugevalt põimunud. Vanemad küll jagavad lastele tarbimisalaseid teadmisi ja oskusi, kuid lapse sotsialiseerumisprotsessis omavad mõju veel ka paljud teised sotsialiseerumisagendid ning üksteist mõjutades teostatakse väga palju erinevaid sotsiaalseid praktikaid. Tarbijaks kasvamine pole lineaarne teekond, mille tulemuseks on ratsionaalne tarbija, kuna paljuski toimivad inimesed oma nõ praktilise teadvuse ja harjumuse jõul ning ei kalkuleeri kõiki oma plaanitavaid tegevusi läbi.

2. UURIMISKÜSIMUSED

Bakalaureusetöö suuremaid eesmärke on kaks: välja selgitada, millised on perekondade tarbimistegevused seoses lapse kooliminekuga: nii tarbitavad asjad kui tarbimise protsess ja selle võimalikud muutused.

Lisaks soovin kaardistada laste tarbimisoskusi ja –kogemusi ning uurida kuidas tunnetavad lapsevanemad enda ja teiste rolli lapse tarbijasotsialiseerumisel. Peale selle ka milliseid oskuseid ja kuidas peetakse vajalikuks lapsele seoses tarbimisega õpetada.

Töö koosneb ühest peamisest uurimisküsimusest ning viiest alaküsimusest:

- Mida tähendab pere erinevate tarbimistegevuste jaoks lapse kooli minek?
  - Missuguseid asju peetakse koolimineku juures tähtsateks?
  - Missugused suuremad ostud kooliminekuga kaasnevad, kuidas neid oste tehakse?
  - Missugusena nähakse lapse kui tarbija rolli muutumist seoses kooliminekuga?
  - Mida peavad vanemad oluliseks lapsele tarbimisteemadel õpetada seoses kooliminekuga?
  - Mida lapsed ise peavad tarbimise seisukohast koolimineku juures tähtsaks?

3. MEETOD JA VALIM

Uuringu meetodiks on semistruktureeritud informandi intervjuu ehk süvaintervjuu ning saadud intervjuusid analüüsitakse kasutades kvalitatiivset tekstianalüüsi. Süvaintervjuu eeliseks on paindlikkus ning võimalus selgitada küsimusi informandile (Laherand 2008), sel viisil saavad intervjuueeritavad oma mõtteid, arvamusi ning harjumusi paremini väljendada. Antud juhul võib süvaintervjuu läbiviimise negatiivseks küljeks pidada tehtava analüüsi ajamahukust, samuti pole ainult intervjuude kaudu võimalik informantide tegelikke tarbimistegevusi analüüsida. Kõik intervjuud lindistati ning seejärel transkribeeriti sõna-sõnaliselt, samuti on kõik vanemad andnud kirjaliku nõusoleku lapse osalemiseks uuringus ning enda ning lapse tsitaatide kasutamiseks.

Uuringu sihtrühmadeks on esimese klassi lapsed ning nende vanemad. Just kooliminekuuga seoses muutuvad perekondade tarbimisharjumused – kui eelkoolieas saadakse tarbimisest osa suuresti koos vanematega, siis koolimineku muudab lapsed iseseisvamaks. Bakalaureusetöö valimi moodustavad kuus perekonda, kus süvaintervjuud viidi läbi nii lapse kui –vanemaga. Kuuest perekonnast üks oli üksikvanemaga perekond, kõikidel perekondadel oli võimalik ise valida, kas uuringus soovib osaleda ema või isa. Enne valiku tegemist palusin perekondadel lähtuda sellest, et uuringus osaleks vanem, kes puutus kooliasjade ostmisprotsessiga rohkem kokku – sellest tulenevalt valisid kõik perekonnad uuringus osalemiseks ema.

Valimi koostamisel lähtusin homogeensusest, kuna homogeenne valib annab võimaluse kirjeldada nähtusi põhjalikumalt ning tuua välja seoseid (Vihalemm 2013). Valimi kriteeriumid olid järgmised: vanema nõusolek lapse intervjuueerimiseks ilma tema juuresolekuta, vanema nõusolek ise intervjuus osalemiseks, lapse 2013. aasta sügisel Tartu kooli esimesse klassi astumine. Kvalitatiivuuringus pole eesmärgiks sotsiaalmajandusliku ega ka geograafilise tausta võrdlemine, vaid uurida erinevate tähendusmuutrite, kooliminekuuga seotud tarbimistegevuste ja sotsiaalsete praktikate varieeruvust.

Uuringu tulemuste analüüsimise jaoks lugesin transkriptsioonid mitu korda üle ning lõin kodeerimistabeli, mis lähtus uurimisküsimustest. Kodeerimisel kasutasin märksõnu ning teemablokke, mis uurimisküsimusi iseloomustavad. Järgnevalt eristasin värvide abil transkriptsioonides kohti, mis on ühele või teisele märksõnale, teemale omased. Kvalitatiivse analüüsi tegemisel lähtusin Laheranna (2008) uurimisviisist.

Tabel 1. Valimisse kuuluvate perekondade iseloomustavad tunnused

Pere, vanema ja lapse tähis	Lapse sugu	Mitme vanemaga pere	Teised lapsed peres	Vanemate vanusevahemik	Vanemate tegevusala
P1, P1E, P1T	tüdruk	kahe	16-aastane poiss	ema: 36-40 isa: 36-40	ema: teenindus isa: hulgi- ja jaekaubandus
P2, P2E, P2T	tüdruk	kahe	2-aastane poiss	ema: 26-30 isa: 36-40	ema: kodune isa: meditsiin
P3, P3E, P3P	poiss	kahe	3-aastane poiss	ema: 36-40 isa: 31-35	ema: sotsiaaltöö isa: toitlustus
P4, P4E, P4T	tüdruk	kahe	-	ema: 36-40 isa: 36-40	ema: haridus isa: ehitus
P5, P5E, P5P	poiss	ühe	11-aastane tütar	ema: 41-45	ema: meditsiin
P6, P6E, P6P	poiss	kahe	13-aastane tütar, 10-aastane tütar	ema: 36-40 isa: 41-45	ema: tervishoid isa: meelelahutus

Enne intervjuude kokkuleppimist, sai uuringus osalevate perekondadega valitud ka intervjuu toimumise kohad – pakkusin välja toimumispaigaks intervjuueeritavate endi kodud, kuna sel viisil on võimalik just lastel end koduses keskkonnas mugavamalt tunda. Nii enne kui ka peale intervjuusid oli võimalik tutvuda laste kooliasjadega ning

väga tähtis oli laste intervjuerimise puhul ka eelneva kontakti saavutamine. Kõik lapsed küll ei näidanud enne intervjuud huvi üles, et tutvumiseks näiteks mõni lauamäng mängida, kuid olid nõus näitama mõnda kooli töövihikut või muud õppematerjali. Ühe lapsevanemaga toimus intervjuu tema kabinetis, algselt planeerisime nii vanema kui ka lapsega intervjuu samale päevale, kuid vanema kiirete tööasjade tõttu pidime intervjuu järgmiseks päevaks edasi lükkama. Intervjueeritavate leidmine osutus keerulisemaks, kui uuringut planeerides olin arvanud – paljud algselt nõus olnud perekonnad hiljem kas keeldusid või nendega lihtsalt polnud võimalik kontakti saavutada peale seda, kui nad olid kuulnud intervjuus käsitletavatest teemadest. Kõik intervjuud toimusid ilma kõrvaliste isikute juuresolekuta, lapsevanemaga kestsid intervjuud orienteeruvalt 40-45 minutit ning lastega keskmiselt 20-25 minutit.

4. EMPIIRILISTE TULEMUSTE ESITUS

Intervjuu tulemused on esitatud vastavalt uurimisküsimustele ning väidetele on lisatud tekstinäited. Näidetes kasutan tunnuseid, kus esimene P tähistab perekonda, millele on lisatud perekondasid eristav number. Kolmandal kohal on tähed, mis eristavad ema (E) ning last – tüdrukut (T) ja poissi (P).

Tulemuste osa esimeses peatükis kirjeldan seda, missugused ostud kaasnesid lapse koolimineku ja kuidas neid tehti. Sealjuures eristan kooliasjade ostmise ettevalmistamist, nende valimist, käsitlen kooliminekut kui suurt kulu pere eelarvest. Peale selle on tulemuste osa esimeses peatükis esitatud tulemused kooliasjade ja igapäevaste ostude tegemise erisuste kohta ning viimasena on välja toodud ka suuremad ja sümbolsemad asjad lapse koolimise juures.

Tulemuste teises osas keskendun sellele, milline on olnud lapse areng tarbijana seoses koolimineku ja kuidas toetab vanem lapse tarbijana sotsialiseerumist. Veel tuleb juttu erinevatest meetoditest, mille kaudu vanemad lapsi tarbijatena harivad. Sealjuures on meetodid põimitud väga erinevatesse igapäevategevustesse ning neid tuleb vaadata erinevate sotsiaalsete tegevuste kontekstis.

4.1 Lapse koolimineku seonduvad ostud

4.1.1 Kooliasjade ostmise ettevalmistamine

Lapse koolimineku on perekonnale sümbolse tähendusega, kuid lisaks nõuavad kulutused ka perekonna eelarvest suurt osa. Ostude sooritamine ning nende planeerimine erineb perede lõikes. Uuringus osales perekondasid, kus enne poodi minemist omatakse täielikku ülevaadet vajaminevatest asjadest, kuid ka peresid, kes ei pea vajalikuks ostude sooritamist planeerida, koostada eelarvet ning ka arutada nii lapse kui ka teiste pereliikmetega tehtavaid kulutusi.

“Eks ikka rääkimine oli põhiline, istusimegi kolmekesi lauataha ning arutasime, et mis nüüd saama hakkab, mida meil kõike ka vaja on. Muidugi üks pärast oli neid asju veel ja veel.” (P4E)

“Kui aus olla, siis mina ei pidanud küll vajalikuks nüüd paberile kirja panna, et mida siis täpselt vaja on, siis läheks ju ilmatuma aeg. Niipalju nagu oidu ikka oli, et tead mida umbes vaja läheb.” (P5E)

Erinevalt tavapäraste ostude tegemisest pidasid vanemad vajalikuks kooliasjade ostmist planeerida, kuna näiteks sooviti tulevasele koolilapsele maksimaalselt aega pühendada ning seega tuli teistele lastele kas hoidja või tegevus leida. Üks vanem viitas ka sellele, et tema eesmärgiks oli muuta kooliasjade ostmine tütre jaoks meeldejäävaks kogemuseks, sisustades päeva ka mitmete muude meelistegevustega.

“[...] üritasin selle päeva talle teistmoodi eriliseks teha [...] käisime vahepeal kohvikus, jutustasime üldse kooli minemisest, mõtlesime, mida esimese koolipäeva õhtusöögil süüa teha, kuidas pidulikult selleks puhuks kodu kaunistada.” (P2E)

Paljudele perekondadele oli suureks abiks ostuprotsessi planeerimisel kooli poolt antav nimekiri vajaminevatest asjadest. Nimekiri koosneb tarvilikest kooliasjadest. Mõnel juhul on nimekirjas märgitud vihikute, harilike pliiatsite, joonistustarvete kirjeldused, et lapsevanemad ei ostaks näiteks kõva teraga harilike asemel pehme teraga harilikke pliiatseid.

“Iseenesest nimekiri anti koolist, aga kuna ma kevadel sellel koosolekul ei saanud käia, siis põhimõtteliselt ostsin oma äranägemise järgi. Ja siis esimesel septembril sain selle nimekirja, kust vaatasin üle, et kas on veel midagi puudu ja mida veel vaja on.” (P1E)

“Kuna kooli poolt oligi nimekiri antud, siis ta sai aru, et selle järgi vaatame ja ostame ikka asju.” (P3E)

Kooliasjade ostmise planeerimisse kaasati ka lapsi, sellega sooviti vältida ebameeldivaid situatsioone, mis võivad poes tekkida, kui laps ei saa aru, milliseid tooteid parasjagu ostma mindi. Uuringus osalenud poiss viitas pahameelega sellele, et kui ta emaga kooliasju ostis, siis vanemad õed juhtisid oma kõrvaliste soovidega pidevalt vanema tähelepanu eemale. Lapsed üldjuhul oskasid välja tuua, miks on kooliasjade ostmisele vajalik teatav ettevalmistusprotsess ja läbimõeldus, viidates sellele, et muidu kulutatakse olemasolev raha muudele asjadele ning kooliasjade eelarve võib lõhki minna. Lisaks viidati ka pikenevale ajakulule. Lapsed ise räägivad planeerimisprotsessist nii:

“[...] õpetaja käest küsisime ühe lehe ja siis selle järgi ostsime asjad.” (P1T)

“[...] enne kui poodi läksime, siis mõtlesime läbi ka mis vaja, et me ei ostaks muid asju, muidu saab raha otsa enne, aga siis ikkagi ei saa neid asju mida vaja on.” (P2T)

Üldjoontes vanemad lähtuvad valikuprotsessis kas isiklikest kogemustest või peetakse nõu mõne lähedase inimese või tuttavaga. Lähtuvalt siis varasematest praktikatest on vanematel ka mõndade tootegruppide kohta tekkinud kindel seisukoht. Tõsiseltvõetavamaks pidasid vanemad isiklike kogemusi või lähedaste inimeste soovitusi, kuigi nii mõnigi vanem tunnistas, et on ka näiteks mõnest foorumist teiste kasutajate käest informatsiooni uurinud.

“Ee, no klassijuhatajaga ikka sai koosolekul vesteldud, et mida osta ning ka mingeid soovitusi. [...] Eks juba esimese lapsega on ju katsetatud erinevate toodete peal, millised siis tõesti on oma hinda väärt.” (P5E)

“Mm, no kuna mul vennalapsed läksid ka eelmine aasta kooli, siis vennanaine soovitas [...].” (P2E)

Kooliasjade ostmise planeerimisel lähtutakse nii tuttavate arvamusest kui ka endi varasematest kogemustest. Siiski mitte kõik vanemad ei pidanud vajalikuks kooliasjade ostmist planeerida, kas siis koostades vajaminevatest asjadest nimekirja või hoopiski eelarvet. Planeerimisprotsessi vajalikkust põhjendasid vanemad mitmete argumentidega: sel viisil on võimal vähendada ajakulu poes, vältida ebavajalike toodete ostmist ja tarvilike asjade ostmise unustamist.

4.1.2 Kooliasjade valimine

Kooliasjade valimisel sõltub lapse kaasamine kahes tegurist – kui palju väärtustab laps ise võimalust asju valida ning kui tähtsaks peab lapsele valikuvõimaluse pakkumist vanem. Vanema eelistus poes üksi käia tulenes sellest, et mõned tooted osteti juhuslikult teiste igapäevaste ostude kõrvalt ning väiksemate või lapse jaoks vähemtähtsamate ostude sooritamisel ei peetud vajalikuks lapsega konsulteerida. Lisaks leidsid vanemad, et kui ka väiksemate ostude sooritamisel peaks hakkama

lastega avalikus ruumis läbirääkimisi pidama, siis võib juhtuda, et suuremate ostude tegemisel on nende kannatus juba katkenud. Peale selle on väiksemate ostude puhul tihtipeale kooli poolt üsna täpsed kriteeriumid seatud, seega oleks tingimiseruum nagunii väga väike.

“Mõned asjad ostsin ise ikka ära, vaatasin näiteks kui mõni allahindlus või midagi. “ (P2E)

“...mingid kilekaaned ja sellised asjad ostsin ikka ise.” (P3E)

Siiski mitte kõikide ostude puhul polnud vanemate suhtumine sama. Lapse jaoks sümboolsema väärtusega asjade valimisel peeti oluliseks lapsi kaasata, et vältida hilisemaid probleeme – näiteks situatsiooni, kus lapse jaoks märgilise väärtusega asi valmistab pettumuse ning sellega seoses väheneb ka tahtmine üldse kooli minna. Ohuna nägid vanemad ka olukorda, kus laps keeldub mõnda soetatud toodet kasutamast, mis toob kaasa nii närvi- kui rahakulu. Järgnev tsitaat illustreerib, kuidas lapsevanem valib ilma lapseta asju vaid veendumusega, et valik hilisemat meelehärmi ei tekita.

“Meil on olnud juhuseid, et mõned asjad ei sobi ja ei hakkagi sobima, need jäävadki kappi seisma, täitsa uuena. Peale seda ma ei näe sellel mõtet, et ma väga temaga ei konsulteeri, sest kui me koos käime, siis me ikka saame alati üksmeelele, vähemalt üldiselt.” (P1E)

Valimisse kuulunud lapsed pidasid loomulikuks, et kui valitakse neile mõeldud asju, siis neid ka kaasatakse. Lapsed tunnetasid endid iseseisvate agentidena, kellel peakski olema õigus asjade valimisel oma arvamust avaldada, olgu selleks siis kooliasjade valimine või mõne muu spetsiaalselt temale ostetava toote soetamine.

“Ta ostab mulle mingi titekaid asju vahepeal ja neid ma küll ei kannan. Aga siis kui ma ise kaasas olen, siis ma saan ikka valida.” (P6P)

Kuigi tähtsamad ostud sooritasid vanemad koos lastega, siis kerkis esile vanematepoolne eelfiltreering ka poodide suhtes. Ehk siis vanemad valisid eelnevalt välja konkreetseid poed, kuhu lapsega kooli jaoks vajalikke kaupu vaatama minna. Mitmetel juhtudel käidi üksi mitmes erinevas poes, et langetada lõplik valik, kuhu oleks hilisemalt juba lapsega koos mõistlik tooteid valima suunduda. Sellega sooviti probleemset situatsiooni, kus laps kiindub tootesse, mis vanema kvaliteedinormiga ei

ühti ning seega tekib vanemal dilemma, kas sümbolsete ostude puhul peaks lähtuma lapse soovist või siis isiklikest normidest. Eelvalikute erinevus seisnes selles, et kui suuremate ostude puhul üritati leida poed, kus müüakse ainult kriteeriumitega sobivaid tooteid, siis väiksemate ostude puhul seda nii tähtsaks ei peetud. Lapse jaoks vähemolulisemate toodete puhul leiti, et lapsega on võimalik edukamalt ka läbirääkida ning vanemal on ka lihtsam lapse soovidele järele anda, kuna ost ei ole nii tähtis.

“Kui ma ikka viin lapse kotipoodi, kus on minu arvates ebakvaliteetsed, kuid tema jaoks värvilised, piltidega kotid, siis lõpuks, kes teda ümber hakkab veenma.” (P1E)

“Mm, no pigem siis ikkagi nii, et vaatasin välja, millised oleksid hinna-kvaliteedi suhtelt vastavad ja siis nende vahel, et mitte ikka nii, et näed siin on nüüd pliatsikomplektid, et vali millist tahad.” (P3E)

Vanemate hinnangul lähtusid lapsed kooliasjade valimisel eelkõige asjade välisest poolest. Siiski selgus intervjuudest, et lapsed mõistavad ka teisi kriteeriumeid, millest vanemad on pidanud asjade valimisel oluliseks lähtuda. Näiteks rääkisid lapsed, et valitud tooted ei pea olema vaid väliselt meelepärased, vaid ka mugavad, praktilised ning ka hinna ja kvaliteedi suhe peab olema vastavuses. Kuigi lapsed ei osanud iseseisvalt hinnata, kas toote hinna-kvaliteedi suhe on paigas, teadsid nad siiski, et vanem peab oluliseks seda jälgida ning usaldasid vanema märkusi, kui toode polnud kriteeriumitega vastavuses. Kuigi lapsed teadsid, mida peale välise külje peab toodete valimisel jälgima, polnud neil siiski vanemate arvates piisavalt pädevust, et lähtuda valimisel kasutamismadustest. Sellest tulenevalt ei pidanud vanemad vajalikuks lapsi kuigivõrd palju väiksemate ostude tegemisse kaasata, kuna näiteks pliatsite puhul on esmatähtis lähtuda kasutamismadustest, mitte toote väljanägemisest.

“Emme ütles, et koolikott peab hästi seljas istuma, siis ma sain ka aru, millised on head.” (P4T)

“Vahepeal on nii, et see mis on ilus ja mulle meeldib, ei meeldi empsile. Ta ütleb, et tuleb vaadata, et kohe katki ka ei läheks.” (P6P)

Kooliasjade ostmisele sooviti kulutada minimaalselt aega, kuid sealjuures peeti oluliseks, et liigse kiirustamise tõttu ei tehta otsuseid, mida hiljem hakatakse kahetsema. Seega leiti tähtsamate ostude juures, et kuigi ajakulu võib osutuda

planeeritust suuremaks, tuleb siiski toodet valida nii kaua, kuni ollakse ostetava toote omaduste sobivuses täielikult kindel. Peale ajakulu suurenes tihtipeale ka rahasumma, mida kotile või mõnele muule tähtsale ostule kulutati. Siiski leidsid vanemad, et sümboolsemate ja suuremate ostude puhul on mööndused lubatud ning pigem panustatakse kallima hinnaklassi tootele, mille kvaliteedikriteeriumitega ollakse rahul.

“Kuid muidu, koolikoti puhul oli küll see, et käisime mitut kotti proovimas ja vaatamas [...]” (P4E)

“Õige kõrguse ja mugavusega kirjutuslaud ja –tool. Nendega läks ikka väga kaua aega, alguses mööblipoodide läbi kammimine ja siis veel ka ootamine. Aga kui ostadki asju mitmeks aastaks ning tead, et need on tõesti tähtsad, siis raatsid panustada rohkem, olgu selleks siis aeg või raha.” (P6E)

Tähtsamat koolitarvete valimisse kaasatakse väga aktiivselt lapsi, seevastu väiksemad ostud sooritab vanem meelsamini iseseisvalt, kuna neile on koolipoolt seatud täpsed kriteeriumid ning seega on läbirääkimisruum väike. Suuremate ja sümboolsemate ostude tegemisel lähtutakse vähem planeeritud ajast või eelarvest ning vanemad teevad lihtsamini ka sellega seoses mööndusi.

4.1.3 Koolimine kui suur kulu

Uuringus osalenud vanemad olid arvestanud, et koolimine nõuab perekonna eelarvest väga suurt osa. Siiski tulenes intervjuudest, et teatud määral alahinnati summat, mis lõpuks lapse koolimine kuga kaasneb ja planeeritust kulutati palju rohkem. Peale selle leiti, et meedias pole piisavalt tõsiseltvõetavat infot lapse koolimine kusta kui perekondade jaoks väga suurest väljaminekust. Vanemad arvasid, et avalikkuses peaks avameelselt kõnelema sellest, kui kallis on lapse koolimine ning kui väike on lapse koolimine ku toetus.

“Ma ei teagi, no kui siis tegelikult ajakirjanduses räägitakse üsna vähe sellest, kui suurt rahalist panust nõuab tegelikult lapse kooli minemine. Ei ole ju nii, et saaks mingi 200 euroga hakkama. Kurb küll, aga mitte kuidagi ei saa.” (P3E)

“Ei teagi, kas peaks nüüd naerma või nutma. Aga no ma ei kujutaks ette kui saaksime mõlemad mehega keskmisest madalamat palka. Müts maha nende vanemate ees, kes nii toime tulevad ja sealjuures oma lapsi veel koolitada suudavad. Ütleks, et

koolimine, koolis käimine üleüldse, kõiksugu trennid, no puhta rikaste lõbu kui niiöelda.” (P6E)

Poodide valimisel oli üheks kriteeriumiks võimalus osta palju tooteid ühest poest ning väga oluliseks peeti vanemate poolt ka seda, et hinna ning kvaliteedi suhe oleks vastavuses. Peale selle arvasid vanemad, et neid mõjutasid veel ka erinevad kliendipakkumised, sest soovisid niigi suuri kulusid igal võimalusel optimeerida. Üks vanem tunnistas, et tema jaoks on paljud kooliasjad ülehinnatud ning nende eest küsitakse lubamatult palju raha. Seega nentis vanem, et kuna perekonna rahakott seab teatavad piirangud, ei saa alati lähtuda ainult kvaliteedist, vaid peab mõne asja puhul lihtsalt eelistama mitte nii kvaliteetset, kuid samas soodsamat varianti.

“Mugavus ja ikka ka hind, hea on ikka nii osta, et enam-vähem kõik asjad ühest kohast, et poleks seda mõttetut sõitmist. Muidu asjad ostsime üldse Tallinnast, seal natukene suurem valik ka.” (P2E)

“No tahaks öelda, et kvaliteet, kuid tegelikult ikkagi hind ka.” (P4E)

Vanemad leiavad, et kooliasjade kallidusest peaks ühiskonnas rohkem juttu olema. Tunnetatakse ühiskonnapoolset survet osta enda järglastele kvaliteetseid asju ning sellega seoses üritatakse kokku hoida igapäevaseimate tarbekaupade pealt. Vanemad soovivad toodete valimisel lähtuda eelkõige kvaliteedist ning olla veendunud, et valitud tooted on oma hinda väärt, kuid kuna perekonna eelarve teeb omad korrektuurid, eelistatakse vähemtähtsamate toodete puhul odavamaid variante, mis pole vanemate kvaliteedikriteeriumitega täielikult kooskõlas.

4.1.4 Kooliasjade ostmise erinevus igapäevastest ostudest

Kui võrrelda kooliasjade ostmist igapäevaste ostude (vajalikud tarbe- ja toidukaubad) sooritamise, siis uuringu tulemustest selgus, et kooliasjade puhul lapsevanemad arutavad erinevate ostude üle lapsega palju rohkem kui näiteks igapäevaste ostude sooritamisel. Lapsevanemad ise kirjeldavad igapäevaste ostude ning kooliasjade ostmise erinevust nii:

“ [...] kooliasjade puhul arutasime neid hindu ja rääkisime pikalt ja laialt, miks üks või teine asi oleks parem, siis igapäevaselt me selliseid asju ei aruta. [...] kui kooliasju

ostsime, siis oli teistmoodi, arutasime, küsisin nõu.” (P1E)

“Ma iial ei viitsi seal poes ikka nämmutama hakata, et miks me seda ei osta ja nii. [...] no kooliasjad, ma ei tea, neid ostad ju ikka konkreetselt talle, siis ikka peab mõtlema ja vaatama, mis talle ka kõige rohkem meeldib.” (P6E)

Eelnevalt väljatoodud erinevused viitavad selgelt sellele, et kooliasjade ostmine on perekonna jaoks just kui omamoodi rituaal, kuidas last tarbijaks kasvatatakse ja talle õpetussõnu jagatakse. Lapsele antakse valida asjade vahel, kuna need on talle iseseisvumisele tähtsad ning lapsele otsustusvõimaluse pakkumine oleks just kui valdav seisukoht või norm.

Igapäevase poeskäimise juures kerkib vanematel esile protektsionistlik seisukoht, mis näeb ette, et lapsed vajavad turusituatsioonis kaitset ning eelistavad seega pigem lapsi mitte poodi kaasa võtta. Siiski ei saaks öelda, et tegemist on alati sooviga lapsi kaitsta, vaid lapsevanemad võivad ka vältida negatiivseid situatsioone. Peale selle on tihti lastel poeskäigul palju soove ning vanematel ei pruugi olla alati jaksu avalikus ruumis läbirääkimisi pidada. Kooliasjade ostmise kui sümboolse tegevuse juures pidasid vanemad lapse kaasamist palju olulisemaks. Samuti rääkisid vanemad, et kooliasjade ostmisel pole võimalik lapsel kõrvalisi asju nõuda, kuna ta mõistab, et muidu ei saa vanem enam rahaliselt kooliasju lubada. Küsimusele, kas üldse igapäevane poekülastamine erineb kooliasjade ostmisest ning kuidas, leidsid lapsevanemad:

“Eks vast ikka, näiteks koolikoti puhul sai päris pikalt valitud ja pluss see, et kui muidu on poodimine, siis eelistan mitte last kaasa võtta. No ausõna, ahvatluste pärast.” (P4E)

Lastega tehtud intervjuudest selgus samuti, et kooliasjade ostmisel võeti nende arvamust kuulda rohkem kui näiteks igapäevaste ostude juures. Peale selle pidasid lapsed end iseseisvateks agentideks, kellel peakski olema võimalus erinevate asjade vahel valida.

“Mina sain ikka kooliasju ise valida, et mis mulle meeldib ja mis on nõme. Aga kui me koju ostame midagi, siis emme tavaliselt ei küsi. [...] Kui ma näiteks kohukest tahan, siis emme laseb valida ja vahepeal küsib ka, mis me süüa teeme.” (P5P)

Teine laps märkis, et kooliasjade ostmisel oli olukordi, kus vanem tema hinnangut ei küsinud, vaid otsustas ise, millist toodet valida. Perekonnas tuli hilisemalt probleeme tootega, mis lapsevanem iseseisvalt valis, kuna laps polnud ostuga rahul ning keeldus toodet hilisemalt kasutamast.

“[...] mõne asja puhul emme nagu ei küsinud ka, vaid vaatas ise, et see oleks hea ja sobiks.[...] kehalise riideid, siis mulle üldse need püksid ei meeldinud, aga emme ütles, et sellised püksid on mugavad ja mul on hea nendega joosta.” (P4T)

Samas rääkis üks laps, et tal ongi õigus valida, kui asjad ostetakse spetsiaalselt talle, lapse emaga läbiviidud intervjuust tulenes sellele ka kinnitus, kuna vanem tõi välja, et kui laps pole temaga kaasas ja ei saa valida, siis talle ei pruugi ostetud asjad meeldida ning sobida. Sellele omakorda võib järgneda olukord, kus asjad ei leiagi kasutust.

“Ma olin kaasas jah, mulle väga meeldis ise valida asju koos emmega ja pealegi me ostime mulle asju, ma pidingi saama valida asjad, mis meeldivad, sest emme ei tea ju milliseid asju nii täpselt valida.” (P1T)

Igapäevased poeskäigud ei pruugi olla perede jaoks ühised ettevõtmised, seevastu suuremaid väljaminekuid eelistatakse teha üheskoos, rõhudes kiirustamise asemel ühise tegebuse kvaliteedile. Kooliasjade juures pidasid paljud perekonnad relevantseks, et pereliikmed valiksid asju üheskoos ning kõik oleksid kaasatud, kuna ka lapse jaoks on tähtis, et nii ema kui ka isa protsessis osaleksid.

Järgneva tsitaadi autori perekonnas töötab isa välismaal ning sellest tingituna oma lapsega koosveedetud aeg väga minimaalne. Kõik pereliikmed peavad oluliseks, et sümboolsete ostude tegemisse kaasatakse isa, kes muidu perega palju aega veeta ei saa.

“Käisime kolmekesi jah, lapse jaoks on ikkagi meeletult oluline, et isa ka meiega tuleks. Tõesti no, isegi kui isa kodus ja siis toidupoodi minek, siis alati on ta siiralt õnnelik, kui isa ka kaasa tuleb... Eks kahjuks lapsed hindavadki vanemaga koos olemist eriti just siis, kui seda väga tihti ei juhtu.” (P4E)

Ka peres kasvav tütar tõi intervjuus mitmel korral välja, et tema jaoks on tähtis kui isa vaatab nendega koos asju ning aitab valida.

Lastel esines vastakaid emotsioone ka nende õdede-vendade kohalolekust kooliasjade ostmisel. Uuringus osalenud neiu tõi välja, et olenemata suuremast ajakulust, oli ta väga õnnelik venna kohaloleku üle. Samas teise pere poiss nii suurt rahulolu ei tundnud selle üle, et tema vanemad õed olid kaasas. Kuna laste jaoks on kooliasjade ostmine väga tähtis, siis võib olla olukordi, kus nad eelistavad vanemaga kahekesi oste sooritada, kuna siis on vanema pühendumine neile suurem.

“ [...] vend tuli ka, sellepärast, et tal oli ka vaja kooliasju osta. Mulle muidu meeldis, et venna oli kaasas, kuigi meil läks siis rohkem aega, oli temaga tore.” (P1T)

“Isa ei olnud, aga õed küll. Nad kogu aeg vingusid, et tahavad seda ja seda. Mina küll nii palju asju ei tahtnud ja ma ei taha ju mänguasju siis, kui on kooliasjade ostmine.” (P6P)

Lapse kooliminekuiga seotud ostude juures kerkib esile vanema suhtumine, erinevalt näiteks igapäevaostudest peab vanem kooliasjade valikul lapse arvamust tähtsaks. Sellest annab aimu ka lapse kaasatus kooliasjade ostmisse, lapsed osalesid enamiku asjade valimisel. Kuigi lapse iseseisvus tarbijana on suurenenud, on vanem lapse valikuvabadust oma eelvalikutega juba teatud toodete osas piiranud. Sel viisil üritab vanem hoida ära konflikte lapsega ning hilisemaid probleeme toodete kasutamise osas.

4.1.5 Suuremad ja sümbolsemad ostud

Koolimineku omab perekonna eelarvest suurt osa, uuringus osalenud perekondade lõikes küll kulutused erinesid, kuid siiski olid kõik vanemad arvamisel, et koolimineku nõuab väga palju rahalist ressursi. Kuigi perekonnad olid planeerinud kooliminekuiga seonduvaid kulutusi, tuli siiski paljude vanemate jaoks lõppkokkuvõttes üllatuseks, kui palju tegelikult koolitarvetele raha kulutati – planeeritud summasid polnud kuigi raske ületada. Vanemate endi jaoks assotsieerusid suuremad ja tähtsamad ostud eelkõige sellega, kui suurt panust konkreetne toode nende rahakotist nõudis. Suuremad ja sümbolsemad väljaminekud perekondade jaoks olid nii lapsele telefoni või koolikoti soetamine kui ka näiteks koolilapse jaoks sobiliku toa sisustamine.

“ [...] enne oli ta väiksema vennaga ühes toas, aga nüüd sai kooliks ikka oma toa. Ja siis seda remontisimegi suvel, tal oli vaja ju ikka kirjutuslauda, üldse suure tüdruku tuba.” (P2E)

“Nii päris öelda ei saa, et nüüd ainult lapse koolimise pärast. Samas poolnaljaga ju võib öelda, et kolisimegi lapse koolimineku jaoks. Tegelikult leidsime, et ikka koolilastel peab olema kõigil oma tuba, eriti kuna need vanusevahed on ka nagu need on. [...] Seega oli terve koolimineku üks suur amps rahakotist!” (P6E)

Kuna koolimineku on märk lapse iseseisvumisest ning uuest eluetapist, siis on vanemate jaoks tähtsal kohal, et koolilapsel oleks suurem privaatsus ning ta saaks vajadusel õppida nii, et väiksemad või suuremad õed-vennad ei segaks. Remondi tegemisel lähtutakse eelkõige sellest, et tuba ei peaks uuesti kujundama väga lühikese perioodi möödudes, vaid lapsele oleks toa sisustus sobilik mitmeteks aastateks. Üks perekond planeeris lapse koolimineku seonduvalt ka uue eluaseme soetamist, kuna vana korter ei võimaldanud kõikidel lastel omada isiklikku tuba. Kuigi vanem leidis, et koolimineku pole ainus argument, pidas ta seda siiski üheks põhjuseks, miks otsustati kolida.

Telefon

Telefon on paljude vanemate ning laste jaoks tarbeese, mille olemasolu on väga loomulik. Uuringus osalenud perekonnad seostasid telefoni ostmist paljuski just koolimineku, sest lapse iseseisvus sellel perioodil suureneb ning vanemate kontroll lapse üle väheneb. Telefoni nähakse abivahendina, mille vahendusel on võimalik last igal ajal kätte saada ning vajadusel tema asukohta kontrollida. Peale selle rääkisid vanemad, et sel viisil on efektiivne ka sõnumeid edastada, näiteks kui vanemad ei saagi last trenni viia või hilinevad järgitulekuga. Telefoni saamisviisid erinesid perekonniti – näiteks mõned lapsed said telefoni endale jõulukingituseks, teised vahetult enne koolimineku. Kingituseks saadud telefone lapsed ise valida ei saanud, kuid siiski rääkis mõni vanem, et talle oli nagunii lapse eelistused teada. Telefoni saamine on laste jaoks väga oluline ning seega hakkavad nad üsna varajases eas vanematele telefoni kui tarbeeseme vajadust põhjendama, lootes, et sel viisil on neil võimalik telefon saada enne kokkulepitud aega.

Joonis 1. Telefoni tähendusväli

Kuigi vanemad plaanisid telefoni lapsele osta vahetult enne kooliminekut, siis otsustati telefon lapsele soetada juba lasteaias. Vanemad võivad loetleda põhjuseid, miks lapsele telefon varem osteti, kuid ka tunnetada teatavat ühiskonnapoolset normi osta oma lapsele kooliminekul telefon – vanem pole kindel, kas sellega pingutatakse üle või on siis tõesti telefoni omamiseks põhjendatud vajadus.

“[...] kõvasti enne kooli. Ta oli vahepeal üksi ikka kodus ja kuna meil lauatelefoni ei ole, siis sai ikka helistada kui vaja.” (P6E)

“Aga üks ikka sai see telefon ostetud selle mõttega, et kooli minek varsti ja siis ikka vaja teda vahepeal kiiresti kätte saada. Eks see natuke ülepingsutatud ole, et nüüd nii väiksel lapsel peab olema telefon [...].” (P4E)

Nii nagu eelneva tsitaadi autor, ostis ka järgneva tsitaadi autor oma lapsele telefoni enne kooliminekut. Vanem esitab julgemalt arvamust, et tegelikult on telefoni vajalikkus lasteaialapsel üsna minimaalne, samuti leiab vanem, et enne kooli on telefon lapse jaoks ikkagi ainult “epu asi” ehk siis sellega soovitakse kuidagi kaaslaste tähelepanu koida või nendest eristuda.

“[...] no kindlasti telefon, see sai nüüd küll kooli jaoks ostetud. Ise ta tahtis seda muidugi varem, aga me olime isaga ikka eelnevalt kokku leppinud, et telefon tuleb ikka alles siis kui kooli minnes [...] varasemalt oleks rohkem epu asi olnud, no et teistele näidata ja nii.” (P2E)

Nii nagu vanemad, leidsid ka lapsed, et telefon on eelkõige kellegagi kontakteerumiseks mõeldud, näiteks kui vanemaid on vaja kätte saada või vastupidi, kui vanematel on lastega kiiresti tarvis ühendust saada. Siiski ei piirdunud laste jaoks telefoni kasutamine vaid helistamise või sõnumite saatmisega – efektiivselt on telefon kasutuses abivahendina erinevate igapäevatoimingute tegemisel ning vajaliku informatsiooni otsimisel. Peale selle on laste jaoks telefon ka ajaveetmise vahend, nii nagu näiteks tahvelarvutis ja sülearvutis, mängitakse ka telefonis erinevaid mänge. Samas vanemate teadlikkus mängude sisu kohta, mida lapsed mängivad, ei tulenenud intervjuude käigus.

“[...] muidu ei saakski Internetist vaadata mingeid asju, näiteks, mis on kinos, vahepeal emme vaatab mõnda toiduasja ka, kuidas näiteks kurgiga salatit teha.” (P5P)

“Mul on telefonis igast mängu. Eriti lahe on üks mäng, kus pead kõik ära tapma ja hästi kiire olema.” (P6P)

Telefoni vajalikkuses olid veendunud kõik lapsed ning seda peeti suuresti iseenesestmõistetavaks tarbeesemeks. Lapsed oskasid kirjeldada, mille jaoks nad telefoni kasutavad ning ka väga elavalt kujutleda situatsioone, mis võivad aset leida ilma telefonita.

“Mängimiseks ja siis helistamiseks.” (P5P)

“Telefon jah, sest muidu ma ei saaks helistada ju kui midagi juhtub või kui mul näiteks koolis paha olla hakkab. Ja no mõtle kui ma suren ära ja emme ei saagi teada, sest telefoni pole.” (P2T)

Kõik lapsed soovisid telefoni ning mitte keegi ei toonud välja, et see oleks nende jaoks ebavajalik või oleks kuidagi telefoni saamine üllatusena tulnud, üllatusena just selle kasutamisevajalikkuse osas. Kuigi kõik lapsed ei saanud telefoni vahetult enne kooli, teati ikka rääkida, et just kooli algusetapis on telefon väga vajalik.

“Olin, väga, no tegelikult ikka ammu juba telefoni tahtnud, aga emme ei tahtnud enne seda osta, et pole mul vaja seda enne.” (P2T)

“Ma sain endale koolis ka veel uue telefoni, ma olin ikka täiega õnnelik siis.” (P6P)

Ka vanemad mõistsid, et laste jaoks on telefon väga oluline, just selle saamine, hiljem selle kasutamisega harjutakse niivõrd ära, et selle olemasolu peetakse üsna iseenesest mõistetavaks. Kuigi lapsed ise ütlesid, et telefon on nende jaoks väga tähtis, siis üks vanem rääkis, kuidas tema lapse jaoks seostus telefoni saamine unistuse täitumisega.

“Huhuhu, ta ikka ise hakkas vaikselt mainima, et ta eluunistus oleks endale telefoni saada ning siis hakkasime mehega vaatama.” (P4E)

Telefoni peeti küll väga tähtsaks ning oluliseks sammuks lapse iseseisvumise teel, kuid samas märkisid vanemad, et nad ei kulutanud telefonile suuri summasid – erinevad teenusepakkujad annavad näiteks lastepaketiga telefoni kaasa tasuta või siis väga väikese summa eest. Vanemad pidasid mõistlikuks, et lapsele ei osteta esimeseks telefoniks mõnda kallimasse hinnaklassi kuuluvat, kuna lastel võib telefon ära kaduda, katki minna või siis suureneb atraktiivsema telefoniga ka oht, et see varastatakse.

“[...] võtsime hinna järgi, pole ju mõtet esimeseks telefoniks mingit hirmkallist osta, pärast veel kaotab ära või midagi.” (P2E)

“Pealegi ega tegelikult telefonid ju suurt midagi ei maksa, pole eriline väljaminek teine.” (P4E)

Sümboolse tähtsusega asjade juures peetakse oluliseks, et need oleksid uued ja kasutamata. Mõni perekond küll kaalus praktilisusest lähtuvalt, et laps võiks esimeseks telefoniks saada ema kasutatud telefoni, kuid siiski leidsid lõpuks vanemad, et kuna lapse jaoks on telefon väga oluline samm edasi, siis võiks telefon olla siiski uus.

“Heh, tegelikult alguses mõtlesime üldse, et esimeseks telefoniks saab üldse minu vana telefon. [...] esimene telefon peaks ju uus olema ning siis see oligi lapsele koolimineku puhul kingitus.” (P2E)

Kooliks uue telefoni saamise puhul joonistus välja uue kui sümboolse tähendus, mis märgib ühest küljest järgmist etappi ning teisalt kui tähtis on siiski koolimineku ning

sealjuures sümboolsed asjad, mis sellest üleminekust aimu annavad.

“Ähvardasin teda ikka vahepeal, et kui ta hea poiss ei ole, siis kooliks uut telefoni ei saa. Muidu meil oligi nii, et lasteaias kasutas ta isa vana telefoni, tal ju seda nagunii palju vaja läinudki. Aga siis kooliks otsustasime, et ikka ostame uue telefoni.” (P6E)

Intervjuudest jäeldus, et kui telefoni käidi lapsega koos ostmas, siis võeti ka tema arvamust kuulda. Sellegipoolest leidsid vanemad, et lapsed lähtuvad eelkõige välimusest, mitte telefoni kasutamiskeskkonnast, samuti on nad tootjate poolt kergesti mõjutatavad, eelistades näiteks telefone, mis on mõne multikategelase pildiga. Seega vanemad kaasasid küll last telefoni soetamisele, kuid samaaegselt suhtusid sellesse ka kriitiliselt.

“Siis ta valis loomulikult Lotte nutitelefon. Aga no ega me ka selle vastu polnud, sest tundus, et see on korralik ning talle ka mugav ja lihtne kasutada.” (P4E)

“Pealegi ta oleks nagunii vaadanud välimust, kuna telefoni üldiseid omadusi ta ju ei tea või no ei oska võrrelda.” (P2E)

Multikategelastega telefoni valimine pakkus ka kergendust. Üks uuringus osalenud laps oli esialgu veendunud, et soovib endale palju kallimasse hinnaklassi kuuluvat telefoni, mis lapsevanemal endal on. Lapsevanem tundis olukorras nõutust, kuidas oleks õige käituda, kuna lapsele on keeruline selgeks teha, et temal olemasolev telefon pole lapsele sobilik või on liiga kallis.

“Ühel päeval ta teatas, et tema tahab Iphone'i nagu mul. Koheselt tulid mul numbrid silme ette, milline väljaminek see küll nüüd oleks! Õnneks, tänu jumalale, kui telefoni ikka vaatama läksime, siis oli talle meeltmööda see lastepaketiga kaasaskäiv – Bruno telefon. Milline kergendus, ei no tõesti.. Sest ma ei kujuta ette, et kuidas ma oleks talle selgitanud, et liiga kallis ikka ja nii. Ise ma ju ometigi raatsisin selle osta.” (P5E)

Kõigil uuringus osalenud lastel oli oma isiklik telefon ning nii lapsed kui ka vanemad tunnetavad selles vanuses telefoni omamist just kui ühiskonna poolt seatud normi. Mobiiltelefoni peetakse tarbeesemeks, mis aitab vanematel lapse tegemisi kontrollida ning temaga vajadusel kontakteeruda. Kuna koolimineku suurendab lapse iseseisvumist ning palju aega veedetakse vanematest eraldi, on telefon sümbolse tähendusega ning tähistab uue, iseseisvama perioodi algust.

Koolikott

Koolikott on nii vanemate kui laste jaoks selges seoses kooliminekuuga ning väga sümboolse tähtsusega. *“Koolikott on muidugi oluline lapse jaoks. Isegi mulle oli kott oluline, kuigi läksin mäletamismööda kilekotiga kooli. Samas toona polnud kellelgi sellist kilekotti nagu mul. Ja no muidugi tahad oma lapsele ju võimaldada asju, millest ta rõõmu tunneks. Mis võiks parem olla, kui ta tunneks oma koolikoti üle sama palju rõõmu, kui mina kilekoti üle.” (P4E)*

Kui tavapärased ostud eelistatakse teha ühest kohast ning võimalikult kiiresti, siis koolikoti ostmisele ollakse valmis pühendumata nii palju, et ostmisel ollakse veendunud koti praktilisuses. Kuna koti puhul on vanemate jaoks väga tähtis, et see toestaks lapse selga piisavalt ning oleks kvaliteetne, siis oli väga levinud eelfiltreering saadaval olevate toodete vahel. Vanemad soovisid sellega vähendada võimalust, et laps pettuks lõppresultaadis ehk siis saaks endale koti, mis pole talle niivõrd meelepärane. Koolikoti sümboolsusest annab aimu nii selle valimisele panustatud aeg, raha kui ka vanema tõdemus, et oleks ju võinud saata laps kooli õe vana koolikotiga, kuid siiski on koolikott piisavalt tähtis ja oluline ning seega ei tihka vanem saata last esimesse klassi kasutatud kotiga. Nii nagu telefoni puhul, tuleb ka koolikoti puhul mängu uue asja sümbolisuus, mis samuti on märk teatavast ülemineku etapist, kus asjad omavad märgilist rolli.

“Et kui mõtleks nüüd ehk rohelisemalt, siis poleks ju neil häda midagi, mõned asjad on vägagi korralikud ikka veel, aga samas ikka laps tahab endale uut kotti, mitte kellegi peradega läbi ajada ja no ega minul südant ka pole või ikka tahad ju oma lapsele lubada mõistuse piires ikka parimat.” (P5E)

“No meil neid koolikotte tegelikult kodus seisab küllaga. Ma ei tea, mis imega poeg sellega kooli läheks, pigem ta vist oma põikpäisusest ei läheks. Ja pealegi, sealt tuleks kohe, et need ju tüdrukute kotid, et ei mingil juhul...” (P6E)

Ühel vanemal esines juhtum, kus lapsele sümpatiseeris odavamast hinnaklassist ning mitte nii kvaliteetne kott, kuid vanem rääkis olukorra lahendamise, märkides, et kuigi valitud kott polnud lapse esmasoov, sai ta selle siiski lõpuks ise valitud:

“No üks ikka präänikuga, või no... Tuli meelitada natukene ja kaubelda. Aga üks

kavalusega saab alati, pealegi koti mis me ostsime, siis ta sai ikka ise valida.” (P2E)

Koolikoti valimisel oli peaaegu kõigil vanematel kindlad firmaeelistused, lähtuti nii tuttavate, enda varasematest kogemustest kui ka näiteks otsiti informatsiooni mõnest foorumist. Vanemate eelistatud brändid olid konkureerivatest mõnevõrra kallimad, kuid suuremat väljaminekut põhjendati koolikoti heade omadustega. Viidati nii sellele, et kott püsib mitu aastat, on mugav kanda ning toestab lapse selga kui ka näiteks lisadele – joogipudelile ja trennikotile. Seega on vanemate jaoks koolikoti seotamine investering mitmeks aastaks ning pigem eelistatakse panustada kvaliteetsemale kaubale, kui hinna poolest soodsamale, aga mitte nii usaldusväärsele brändile.

“Tegelikult ega sellega erilist peamurdmist polnudki. Kui mul plika kooli läks, siis sai ostetud Jeva kott, mis juba siis oli populaarne. Kott püsis oma mitu aastat kindlasti, lõpuks sai vahetatud lihtsalt natukene suurematele mõeldud mudeli vastu välja, aga muidu tõesti, teadsin juba kohe, et selle firma kotid on väärt kaup. (P5E)

Nii eelneva kui järgneva tsitaadi autorid tähendasid, et valitud kotid olid turul paljudest teistest konkureerivatest kottidest küll kallimad, kuid samas lähtuvad nad teiste kogemustest ning on nõus maksma kvaliteedi eest rohkem.

“Hea koolikoti puhul on ikka eelkõige tähtis selle mugavus, et isegi kui kott on õpikuid täis, siis see toetaks selga kõikidest kohtadest võrdselt ning ei toetaks õlgasid ebaühtlaselt, mille järel need sootuks ära vajuksid.” (P5E)

Kui vanemad rõhusid koolikottide valimisel kvaliteedile, tagasihoidlikkusele ning võimalusele kotti kergesti hooldada, siis laste kriteeriumites oli esikohal koti väline ilme. Samas tulenes laste intervjuudest, et kuigi nad ei pruukinud saada kotti, mis neile oleks meeldinud, leppisid nad siiski vanema arvamusega – kott peab eelkõige olema mugav, mitte väliselt atraktiivne. Paljud intervjuueeritud lapsed mainisid, et nad said ise koolikoti valida, kuid viitasid ka sellele, et juba enne poodi minekut oli vanem öelnud, et kindlasti tuleb kott just sellest poest välja valida.

“Mul pole Eestist ostetud kott, vaid ma sain selle tädilt kingituseks. Oleksin ise tahtnud valida, aga samas meeldib mulle see kott ka.” (P6P)

“[...] alguses mulle meeldis väga Minioni kott, aga emme ütles, et see on liiga väike ja pole väga koolikott, sinna ei mahu mu asjad ära.” (P4T)

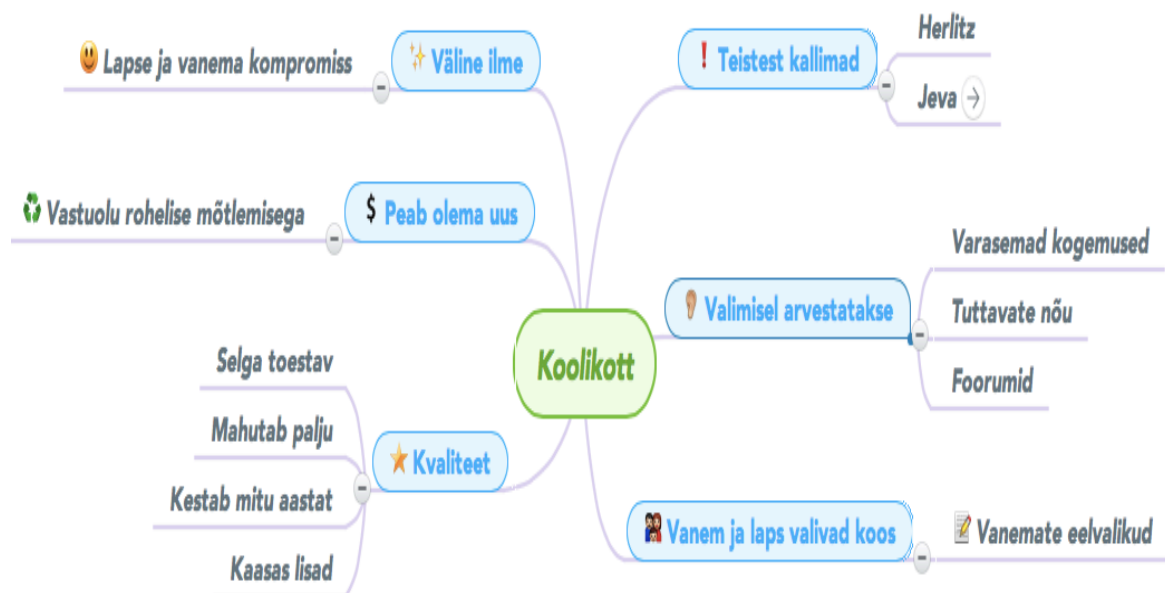
Kas midagi oli ka sellist, et sulle üldse ei meeldinud aga ikkagi ostsite?

“No koolikott mulle väga ei meeldinud, aga emme ütles, et see on väga kallis ja hea koolikott. [...] emme ikka ütleb, et kallimad asjad on paremad.” (P2T)

Lapsed ise ei pööranud tähelepanu koti tugisüsteemidele, kuid teadsid öelda, et mõni kott jäi just sellepärast ostmata, et vanem leidis selle olevat kandjale ebamugav. Kui palusin lastel kirjeldada ideaalset kotti, siis kerkis esile, et lapsed kirjeldavad seda kas üsna absurdsena või siis hoopiski lähtudes nendest kriteeriumitest, mida näiteks ema hea koolikoolikoti puhul on märkinud.

“No peabki olema selline hea, et saad hästi selga panna.” (P4T)

“Seal peaksid peal olema lennukid või autod ja siis. See võiks hääli ka teha või nagu Hirmus Henri ükskord lendas, siis see kott võiks ka lennata.” (P6P)

Joonis 2. Koolikoti tähendusväli

Vanemad suhtuvad koolikoti soetamisse kui investeringusse – kvaliteetne kott võib küll kallis olla, kuid samas peab vanemate arvates vastu tunduvat kauem kui mõni odavamasse hinnaklassi kuuluv ranits. Ideaalse koti leidmisele ollakse valmis kulutama rohkem aega kui mõne vähemtähtsama koolitarbe leidmisele ning samuti on vanemate seas väga sage eelfiltreering, et vältida olukorda, kus laps kiindub mõnesse ebakvaliteetsesse kotti välise ilmingu põhjal.

Lasterõivad

Lapsevanema jaoks suurt väljaminekut nõuavad ka lapse riided – olgu need siis spetsiaalselt kehalise kasvatuse tunniks mõeldud tossud või hoopiski esimese septembri puhul soetatud pidukleit. Vanemad leiavad, et lasteriided on liiga kallid – võrreldes täiskasvanute riietega, on tooted tihtipeale samas hinnaklassis, kuigi võiks eeldada, et lasteriided on odavamad. Kui paljude teiste toodete ostmisel lähtutakse kvaliteedist, siis riiete puhul mitte alati, kuna neid on vaja osta palju ning lastele jäävad sobivad rõivad väga kiiresti väikeseks.

“Kooliriided ja üldse riided, neile kulub ikka kõvasti raha. Lapsed kasvavad väga kiiresti riietest välja ka ja pluss üks väike võistlemine isegi nii väikestel on juba teemakohane.” (P4E)

Uuringus osalenud lapsed tähtsustasid riiete olulisust erinevalt – mõne lapse puhul polnud oluline ostuprotsessis osalemine, samas märkis mõni laps, et vanem võib valida riided, mis talle ei sobi. Näiteks tõi üks poiss välja, et ema ei pruugi osta eakohaseid riideid ning selliseid probleeme on ka varem esinenud. Sealjuures väljendab laps üsnagi selgesti, et tal on võimalus keelduda riiete kandmisest, mis talle sobivad ei tundu.

“Ta ostab mulle mingi titekaid asju vahepeal ja neid ma küll ei kannan.” (P6P)

Riiete puhul eelistasid mitmed vanemad valida need koos lapsega, kuna sel viisil välditakse eelkirjeldatud situatsiooni, kus laps lihtsalt keeldub mõnda toodet selga panemast. Samuti on raske ilma proovimata leida lapsele riideid, mis istuvad seljas hästi või näiteks jalanõusid, mis on kandjale mugavad.

Kooliasjade valimisse kaasatakse last väga teadlikult ning tema arvamusega soovitakse arvestada. Hilisemate konfliktide vältimiseks teevad vanemad ka eeltööd,

valides välja sobivad poed, kuhu hiljem juba koos lapsega asju valima minna. Vanemad on veendunud, et laste jaoks on toodete väline atraktiivsus paljuski olulisem kui näiteks praktilisus, seega soovitakse olla kindlad, et valima minnes on poes tooted, mis nende kvaliteedilatti ületavad.

4.2 Lapse areng tarbijana

Lapse kui tarbija rolli muutumine seoses kooliminekuga väljendub selles, et lapsed teevad oma esimesi iseseisvaid tarbimisvalikuid näiteks koolis või peale kooli sõbra-sõbrannaga koduteel asetsevast poest või kioskist mõnda maiustust ostes. Lapsevanemad võivad lapse tarbimise suhtes asetseda liberaalsel või protektsionistlikul positsioonil (Cook 2004), kuid samas võib vanem mõne teema suhtes kalduda liberaalsusele, teisalt hoopiski olla täielikult protektsionistlike vaadetega. Paljude vanemate puhul kerkis esile ka teatav segadus lapse tarbijaks kasvamisel – kui varem polnud vanemad mõelnud näiteks sellele, kas lapsel on tarbimise suhtes piisavalt iseseisvust, siis peale intervjuud vabas vormis rääkides ütles nii mõnigi vanem, et peaks vist selliseid teemasid rohkem arutama ja ka läbimõeldumalt tegutsema. Kooliealiste laste jaoks on põhilised sotsialiseerumisagendid nende vanemad (Dotson & Hyatt 2005), seega just vanemad jagavad lastele peamiselt tarbimisega seonduvaid oskusi ning teadmisi. Ruusi (2010) läbi viidud uuringu kohaselt tunnetavad vanemad oma rolli tähtsust seoses tarbimisoskuste jagamisega lastele. Samas ei pruugi lapsevanemad reaalses tarbimissituatsioonides olla piisavalt ettevalmistunud, et käituda viisil, mida nad teoorias peaksid õigeks.

4.2.1 Vanemate meetodid lapsi teadlikeks tarbijateks kasvatada

Uuringust selgus, et lapsevanemate viisid tarbijaoskuste edastamisel on väga erinevad, samuti tegutsevad mõned vanemad teatud olukorras vägagi läbimõeldult, kuid teisalt teiste situatsioonide kirjeldamisel on nende käitumine pigem kaootiline.

Laste huvi poeskäimise vastu varieerub ning ka nende kogemused pole samad, on lapsi, kelle vanemad pole julgenud last päris üksi poodi lasta, vaid on samas poes ning jälgivad last distantsilt kui on ka neid, kes last enda abimehena kasutavad, saates teda mõne vajaliku toote järgi.

Lapsevanem leiab, et kuigi laps käib temaga ka poes, võiks siiski selles vanuses vanem ja laps omavahel enne poesituatsioone läbi mängida, et reaalses olukorras saaks laps efektiivsemalt hakkama. Vanem leiab, et poes kuluks selleks lihtsalt rohkem aega ning sealne keskkond pole soosiv, vanema arvates *“on paremaid mooduseid kuidas talle kogu seda toodete rägastikku tutvustada või no õpetada valima” (P4E).*

“Eks mänguga lähevad lapsed nagunii kaasa ja samas sel viisil õpivad palju. Just selles vanuses lapsed vajavad just võibolla baasi, mille pinnalt siis neid valikuid tegema hakata, et kõigepealt saada aru, mis kriteeriumid on üldse, mille põhjal valida. [...] enne harid last ikka ise kodus, mängid poodi ja mis kõikvõimalikke asju võib välja mõelda ning siis alles hopsti juba poodi ja valima, muidu ongi olukord, kus ta seisab seal poe lookas leti ees ning ei tea, mida võtta, mida jätta.” (P4E)

Vanemad veedavad lastega palju aega koos ja leiavad, et just enda käitumise kaudu on lapsi võimalik mõjutada ning n-ö õigele teele suunata. Lastele oskuste jagamise abivahendina toob üks vanem välja isegi söögitegemist, mille abil siis tegelikult õpetatakse last erinevate toodete vahel orienteeruma.

“[...] ikka kodus midagi süüa tehes ju räägid, mis on kehale hea, no ma mõtlen tervislik ja vitamiine täis ja mis tegelikult meie keha loomulikku tasakaalu ainult rikub. Ma üldse üritan võimalikult palju asju turult osta ja värsket kraami ka talveks säilima panna, et saaks ikka ise toorainest midagi teha, mitte valmistoitu osta, siis ei tea ju kunagi, millised mürke ja kemikaale ikkagi lõpuks sinna topitud on.” (P4E)

Uuringust selgus, et värsked koolilapsed on poeskäimisest ise väga huvitatud ning ka vanemad soovivad neid poes iseseisvalt hakkamasaamisega harjutada. Samas kerkis esile, et mõni vanem peab esimese klassi lapse iseseisvat poeskäimist liiga varaseks ning pigem väldib ka ise last poodi kaasa võtta – *“[...] eelistan mitte last kaasa võtta. No ausõna, ahvatluste pärast. [...] mulle väga ei meeldi nüüd mõte, et ta läheb üksi*

poodi või üldse kuskile üksi. Natukene on ta ikka väike, käib ju pea laiali otsas.” (P4E) Vanem tõdeb, et laps on reaalselt poesituatsioonide jaoks veel natukene kogenematu ning enne poes kogemuste saamist peaks vastavaid olukordi näiteks mängu teel kodus läbi tegema. Konkreetse vanema puhul on selgesti täheldatav protektsionistlik vaatenurk, vanemad tunnetavad erinevaid ohte ning soovivad lapsi turul eksisteerivate mõjude eest võimalikult palju kaitsta (Cook 2008).

Samas mitte kõik vanemad ei pea õigeks lapsi turusituatsioonide eest kaitsta ning leiavad, et vähese suunamisega kasvavad neist teadlikud tarbijad. Liberaalset vaatenurka esindavad vanemad toetavad nii lapse iseseisvat kogemuste hankimist kui ka nendega koos näiteks poesituatsioonis aktiivset tarbimisalaste teadmiste õppimist. Liberaalsemate vanemate lastel on kas esimesed iseseisva ostmise kogemused, näiteks töid vanemad välja, et on vajadusel last poodi mõne asja tarvis saatnud:

“[...] vahepeal saadan isegi, näiteks ükspäev tegin boršisuppi ja oli äädikat vaja, käis tsipsniuhiti ära. Muidugi meil on pood lähedal ka ning ainult ühest kohast peab üle minema, seega eriti liiklusohklik ka pole, muidu ikka muretseks.” (P3E)

“Ta käib ikka väga tihti poes. Kui tulebki trennist ja kõht on tühi või näiteks koolist. Ma väga ei kujutaks ette, et ei julge saata või midagi.” (P6E)

Uuringus oli ka neid vanemaid, kelle laps on küll vajadusel ise poes käinud, kuid samas vanem teda siiski ise pood midagi ostma ei saadaks, leides, et on liiga vara või siis pole lihtsalt sellisele mõttele erilist tähelepanu pööranud (P5E; P1E).

“Seda küll pole juhtunud, et ma saadaksin teda midagi ostma, selle jaoks tundub kuidagi väike või võibolla see lihtsalt mulle endale natukene vastuvõetamatu, et ikkagi ju minu pesamuna, mis siis saab kui midagi juhtub.” (P5E)

“[...] päris nii pole olnud, et ma ütlengi talle, et mine käi poes ja osta endale jäätist. Et selleks on veel ikka vara natukene.” (P4E)

Viimase tsitaadi autor näeb ühe võimalusena, kuidas last samm-sammult tarbimisolukordadega tutvustada, minnes koos temaga suurde kaubanduskeskusesse, kuid erinevatesse poodidesse. Vanemad on teinud nii, et lepivad lapsega kokku täpse kohtumispaiga ning saadavad ta näiteks mänguasjapoodi midagi ostma. Sealjuures tegelikkuses vanemad jälgivad distantstsilt, kuidas laps saab sooritusega hakkama.

Lapse jaoks on selline viis esimeste iseseisvate ostude tegemiseks üsnagi toetav, kuid samas ei saaks öelda, et annab lapsele 100% adekvaatse ostukogemuse. Laps on teadlik, et vanemad viibivad läheduses ning selle tõttu võib ta olla julgem kui näiteks siis, kui viibiks kaubanduskeskuses üksi. Samuti võib sellest välja lugeda, et vanemad natukene kardavad, et laps ei saa sellistes olukordades hakkama ning neil on teda vajadusel tarvis kaitsta.

Suures plaanis on vanematel seoses lapse iseseisva poekülastamisega kolme liiki muresid: liiklus (laps peab iseseisvalt mitu korda ületama teed); rahaga kalkuleerimisoskus (kas lapsel on piisavalt raha olemas – vaeleinvestused) ja vanemate reeglitest kinni pidamine (mida tohib osta ning mida mitte).

“Ma ei teagi, mida ma täpselt kardan. Aga vast näiteks poodi minek, kui teepeal midagi juhtub? (P4E)

“Eks põhiline aga selle tema poeskäimise juures ongi ju, et mis ta ostab seal. Okei, saadan ta poodi, aga vaevalt ta endale õuna ostab, ikka pigem krõpsu ja Cocat.” (P5E)

Peale probleemide, mis võivad poeskäimisel tekkida, tekitab vanema jaoks ebakindlust lapse üldine otsustusvõime. Vanem tähendas, et lapsel on igapäevaselt raskusi valikute tegemisel, seega pole vanem veendunud, et laps suudab neid poesituatsioonis teha:

“ [...] mina just tahaksin, et ta ikka ise otsustaks, aga tema ikka, et emme, vali ikka sina. Ta nagu üldse hästi palju tahab, et mina valiksin. Ma tahaks üldse, et ta hakkaks ise otsustama, et ta ise võtaks mingeid otsuseid vastu, et alati pole ju sul kedagi käepärast, et kui tal on vaja mingi otsus teha, et siis ta ei pea telefoni võtma, et no mis sina arvad, mis sina mõtled.” (P1E)

Vanemate jaoks ei tekita muret ainult laste oskamatus teatud situatsioonides hakkama saada ning nende vähene kogemus, vaid samuti tekitab vanemate jaoks küsitavust ka sotsialiseerumisagentide käitumine. Ühes intervjuus kirjeldas vanem olukorda, mis tekkis lapsel koolis ning mis ei pruugi just lapse teadlikuks tarbijaks kasvamist soosida:

“Mina küll täielikult taunin seda, kui algklassilastel on võimalik vahetunnis snäkiautomaadis head-paremat lunastada. Peale selle on esinenud juhtumeid, kus automaat annab raha valesti tagasi või võtab selle üldse ära, samas selle peale ollakse kooli poolt nõutud. Mida see siis lastele tarbijaks olemise kohta õpetab? Seda, et paned küll raha, toodet ei saa, kuid kaebamise peale kehitavad kõik õlgu... Tore küll!” (P1E)

Tarbijana arenemisel on suur roll selles, kuidas osatakse turul orienteeruda, milliste kriteeriumite põhjal valikuid langetatakse. Tarbijaoskustest, mida lastele jagatakse, tõid vanemad põhiliselt välja nii hinna vaatamise kui ka kodumaisuse, samuti viidati kvaliteedile – kas ostetud asjad on ikka korralikud ning oma raha väärt. Peale selle leidsid vanemad, et lapsed peaksid oskama ratsionaalselt hinnata, kas neil ikkagi on konkreetset toodet vaja või peaks selle hoopiski poodi jätma. Väga tähtsal kohal oli vanemate jaoks ka see, et nende järeltulijad õpiksid raha väärtust kui sellist hindama ning vanemate jaoks oli näiteks teatud toodete mitteostmine efektiivseks viisiks selle õpetamiseks. Nii mõnigi vanem tõdes, et tunneb üheti headmeelt, kuid samas muudab lapse iseseisvumine ka murelikuks.

“No rõõmu ikka see, et ta muutub ikka järjest rohkem teadlikumaks ning ehk oskab ka poes paremini kogu toodete virvarri seest orienteeruda, lõpuks, aga muidugi natukene tunnen muret selle üle, et ta on ka üprisiski mõjutatav, et ikka kui midagi reklaamitakse, siis ta võtab seda suhteliselt tõepähe.” (P3E)

Vanemad tunnetasid ka teatavat nõutust – kui vanem räägib lapsele mõnes asjast, tuues välja, et see pole vajalik või näiteks kvaliteetne. Lapse jaoks ei pruugi vanemate väljatoodu alati väga põhjendatud olla. Sellistest puhkudest räägib lapsevanem nii:

“[...] eks see tal ühest kõrvast sisse, teisest välja läheb. Ta lihtsalt teab, et ma ei osta talle ikka midagi sellist, mis mulle ei meeldi või sobi, minu käes ikka rahakott ja sellest ta saab aru.” (P2E)

Lapsevanemad jagavad oma teadmisi poesituatsioonides, näiteks konsulteerides lapsega erinevate toodete üle. Vanemad jagavad oma teadmisi nii kvaliteedi tähenduse mõistmise kui ka hinna, toote kõlblikkuse kui ka kasutamismaduste osas.

“Ma ei tea, mis me seal poes ikka vaatame. Hinda, no kuupäeva ja siis ikka võrdleid

asju ju omavahel. [...] vahepeal on raske talle nüüd selgeks teha, et mingid suured allahindlused ei pruugi tegelikult nüüd meile kui tarbijatele teab mis hinnavõitu anda. [...] saab juba näiteks kümme protsenti alla, siis ta arvab, et me oleme toote just nagu tasuta saanud.” (P5E)

Viimasest tsitaadist tuleneb, et lapsevanem tunnetab mõnes situatsioonis lapse kergeusklikkust ning ka naiivsust erinevate tarbimismõjutuste juures. Veel tõid mitmed vanemad esile, et peavad toodete päritolu väga tähtsaks. Peale selle pannakse rõhku puu- ja juurviljade valimisele, et lapsed õpiksid mõistma, mis aastaajal konkreetse puu- ja juurvilja tarbimine parim on.

“[...] eestimaisus ja omatoodang, et siis ikka igast pestitsiide tunduvalt vähem kasutatud. Aga eks ka hinna järgi, et näiteks ostame puuvilju vastavalt hooajale, et kui ikka näiteks ananassi hooaeg, siis see odavam ning muidugi ka maitseb ju paremini.” (P3E)

“[...] tuleb Luunja kurke süüa, sest need kasvavad siinsamas kasvuhoones.” (P5P)

Üks intervjuueeritav lisas, et õpetab lapsele ka pakenditelt toiteväärtuse vaatamist, kuna laps põeb pärilikku haigust ning sellega seoses soovib ta tasapisi last iseseisvamaks kasvatada. Vanem täheldas, et nende perekonnale on oluline, et toidukaup oleks kodumaine, ei sisaldaks lisaaineid ning seega jagatakse lapsele ka vastavaid õpetussõnu. Samuti teadsid ka lapsed rääkida, et tuleb toodete puhul jälgida, missugune on selle toiteväärtus, milliseid aineid toode sisaldab ning kui tervisliku tootega on tegemist.

“[...] ta vaatab ka energiasisaldust toiduasjadel, millel see märgitud. Et juba varakult sai juba hakatud harjutama seda, kuna meil suhteliselt fikseeritud, palju võib ta valke, süsivesikuid tarbida päevas, arvutatud välja. Sest noo, kohe kui natukene liiga palju nihkume normist kõrvale, siis kohe tervisega kehvad lood, et hakkavad igasugused hädad tulema.” (P2E)

“[...] mida oleks hea osta ja mis on tervislik. Siis emme õpetab vahepeal vaatama ka, et oleks piisavalt häid aineid sees ja pole kahjulik.” (P2T)

Tarbimise juures on oluline, et ostetakse tooteid vajadusest lähtuvalt. Samas lisas

vanem, et lapsega saadakse vahepeal toodete vajalikkusest erinevalt aru:

“[...] ei ostaks mingit jama, iseasi muidugi kas ta sellest peab kinni ka, sest tema jaoks on ilmselgelt vajalikud asjad hoopis teisiti defineeritud kui seda mina teen. Et tema jaoks võib ju mingi mänguasi ka elulise tähtsusega olla.” (P3E)

Mitmed vanemad tõid välja, et enda käitumisega on tarvis anda lastele eeskuju, kuna kodune kasvatus ning suhtumine mõjutab ka lapsi. Viidati nii raiskavale suhtumisele kui ka tervislikkuse aspektile, kuna oma järglastele soovitakse anda edasi õigeid väärtusi, mis kanduksid edasi nende igapäevaellu. Lapsed peavad samuti toodete valimisel oma vanemate õpetussõnu olulisteks ning räägivad oma vanematest kui suurtest eeskujudest, kelle tootevalikuid peetakse mõistlikeks.

“Emme tavaliselt teab, mida osta ja tema valitud asjad on head. [...] poes oli nii, et mina valisin endale teised kommid, aga emme ütles, et võtame Pilvekese komme. Ma alguses arvasin, et need ei ole head. [...] sain aru, et need, mis mina võtsin, olid hoopis halvad, aga Pilvekese omad mulle küll meeldisid.” (P3P)

Vanemad näevad lapse kui tarbija rolli muutumist seoses kooliminekuga ning tunnetavad lapse järjest suuremat iseseisvust. Vanemate viisid ning nägemus, kuidas lapsi teadlikeks tarbijateks kasvatada võib kardinaalselt erineda, kuid samas on kõik vanemad veendunud, et just nendel on selles protsessis väga suur roll. Uuringust tulenes, et koolilapsed osalevad kõik aktiivselt tarbimises ning vanemad soovivad neid küll kaitsta tarbimismõjutuste eest, kuid samas kasvatada teadlikeks tarbijateks, kes teeksid oma otsuseid võimalikult läbimõeldult.

4.2.2 Areng tarbijana– isikliku raha tekkimine

Lapse arengust tarbijana annab aimu esmaste ostude kogemus ning ka perekonnas lapse arvamuse muutumine tõsiseltvõetamaks. Lapse soove kuulatakse rohkem, teda kaasatakse erinevate valikute tegemisse ning ka kogemuste suurenedes on laps tarbijana varasemast tõsiseltvõetavam. Tarbijaks kasvamisel on oluline vanematepoolne toetus, samuti ka vanemate ootused lapsele. Rahakasutamisoskus on tarbijaks kujunemisel väga tähtis (Hayta 2008), sealjuures on suur roll rahaga ümberkäimise õpetamisel vanematel ning teistel pereliikmetel. Üheks viisiks lapsele

iseseisvat rahakasutust õpetada on andes talle taskuraha. Taskuraha andmine võib olla nii kaootiline kui ka kindlalt mingi perioodi peale fikseeritud. Uuringus osalenud perekonnad olid väga erinevad – mõnes perekonnas anti raha küsimise peale, oli kindlalt paika pandud taskuraha summasid ning neid perekondi, kes tõid selgeid põhjendusi, miks ei peaks lapse taskuraha andmist fikseerima. Laias laastus saab lapsevanemad jagada kahte kategooriasse: need, kes on taskuraha paika pannud ning vanemad, kes annavad lapsele raha küsimise peale. Uuringust selgus veel, et ühe lapse puhul rakendab vanem tähekeste süsteemi. Hea käitumise eest saab tähekesi ning halva käitumise eest võetakse tähekesi ära – seega kui laps käitub eeskujulikult, on tal võimalik teenida lisa oma taskurahale.

Vanem, kes pole taskuraha andmist fikseerinud, toob põhjenduseks välja, et lähtub varasemast kogemusest ehk siis teismelise pojaga pole fikseerimata taskuraha probleeme tekitanud ning seega ei pea nad seda ka tütre puhul vajalikuks.

“No tegelikult on nii, et ta saab taskuraha ikka siis, kui tal meelde tuleb – annan talle viis eurot siis tavaliselt, muidugi ta küsib mõlema käest nii minu kui ka isa.” (P1E)

Teine vanem märgib, et seniselt on laps suutnud efektiivselt rahaga ümber käia ning kaootiline rahaandmine pole kummalegi poolele probleeme tekitanud. Vanema suhtumine annab aimu ka sellest, et usaldatakse last ning nähakse, et praeguses olukorras küsibki laps vanematelt ainult siis raha, kui tal seda tõesti ka vaja läheb. Järgnevast tsitaadist saab välja lugeda, et vanema arvates võib fikseeritud taskuraha tekitada hoopis negatiivseid juhtumeid, kus laps muutub rahaküsimisel liigagi agaraks.

“Ta pole eriline laristaja ka, et siis saab lihtsalt natukene endale kulutamiseks raha ja minumeelest see isegi toimib. Sest ma kujutan ette, et kui paneksimegi mingi taskuraha paika, siis ega tal ometigi ununeks seda küsida. Siis ehk tekiks rohkem hasart selle küsimisest, aga eks varsti peab vast ikka ka taskurahaga ümberkäimist hakkama harjutama, sest no vanemal lapsel on küll nii, et ta ikka mõtleb enne kui midagi osta tahab, kas ikka on seda nii väga vaja.” (P5E)

Sarnasel arvamusel on ka lapsevanem, kes tõdeb, et annab lapsele ainult siis raha, kui selleks tõesti vajadus on – ekskursioonideks, teatrikülastusteks või näiteks sõbraga kinno minnes.

“Taskuraha saab küll või no tegelikult pole see päris taskuraha, aga ütleme siis nii, et tema raha. [...] taskuraha on pigem ikka siis, kui annad iga päev või nädal mingi paika pandud summa, aga meie anname ikka siis raha, kui selleks mingi otsene vajadus on.” (P4E)

Taskuraha andmise juures võib esineda ka teatav fikseeritus, kuid samas tõdeb vanem, et lisaks taskurahale annab ta lapsele pidevalt raha juurde, mis ei ühti tema lapse seisukohaga. Samas perekonnas kasvav laps toob välja, et kulutab oma raha ainult siis, kui selleks vaja on.

“Jah, ikka taskuraha annan iga nädal, aga no tegelikult saab ta ikka palju rohkem raha. Et kui ta kuskile läheb, siis annan ju ekstra juurde, et ega tal rahast kui sellisest mingit arusaamist pole.” (P3E)

“Ikka ainult siis ostan midagi, kui ma seda väga tahan või mul vaja, muidu ei osta niisama üldse.” (P3P)

Pajula (2008) on oma uuringus välja toonud, et fikseerimata taskurahaga ei pruugi laps õppida rahaga efektiivselt ümber käima ning sellest tulenevalt võib lapsel hilisemalt tekkida ebamugavustunne taskuraha küsimisel. Samas lähtuvalt eeltoodud arvamustest, ei saaks öelda, et oleks ainuõiget lahendust. Taskuraha paikapandus võib tuleneda sellest, et vanemal tekib lapsele pidevalt juhuslike summade andmisega komplikatsioone, laps hakkab tekkinud situatsiooni ära kasutama. Järgnevalt on välja toodud kahe pereema tsitaadid, kelle perekonnas tekkiski olukord, kus lapse rahaküsimine muutus tihedamaks kui vanemad seda normaalseks pidasid.

“Me oleme selle nüüd kooli jaoks paika pannud. Muidu lasteaias hakkas see asi üle käte minema, et emme osta seda ja ma tahan seda, et üldse ei saanud ta aru kust see raha ikka tuleb, raha tuleb ju ka teenida, et ei ole nii päris, et ostame ja ostame lihtsalt kõike.” (P2E)

“Ülemõistuse läks vahepeal. Silm ka poisil ei pilkunud, kui küsis mult paarkümmend euri. Euros vaatad muidugi, et polegi nii suur raha. Aga arvuta nüüd kroonidesse ümber. [...] Lõpuks ei jäänudki muud üle, kui selline pillamine lõpetada ja paika panna. Nüüd saab kuus samapalju raha, kui vahepeal nädalas küsis.” (P6E)

Kindla summa andmise vajadus tekkis sellest, et lapsed ei tunnetanud enam piiri ning nende jaoks polnud paika pandud, palju nad võiksid vanematelt raha küsida. Vanemad soovivad, et lapsed õpiksid raha ratsionaalselt kasutama ning saaksid aru raha väärtusest.

Laste jaoks on põhilised sotsialiseerumisagendid nende vanemad (Dotson & Hyatt 2005) – lapsevanemate kontroll küll väheneb seoses laste iseseisvate ostudega, kuid samas on vanematel teatud tooted, mida nad soovivad, et lapsed endale ei ostaks. Olenevalt perekonna elustiilist, kujunevad lastel välja teatud tooted, mida nad väga tihti ei osta ning eelistavad vanemate soovitusel teisi tootegruppe.

Ühes intervjuueritud perekonnas on probleemiks lapse diabeet, mis nõuab nii vanema kui ka lapse ranget distsiplineeritust näiteks toidumenüü koostamisel. Laps teab, et oma tervise huvides ei tohi ta tarbida suhkrurikkaid tooteid ning peab pidevalt jälgima oma veresuhkrut, et selle põhjal ka otsustada mida ning kuna oleks õige süüa. Sellest tulenevalt ongi vanema ja lapse vahel paika pandud reeglid söögipoolise ostmisel ning ka laps eelistab osta poest muid tooteid.

“No meil üldse magusaga, et kuna meid kimbutab ka diabeet, et siis ta teab, et magusa ja üldse igasuguste snäkkidega on meil oma reeglid. [...] tavaliselt ta ostabki endale ikka taskuraha eest midagi praktilist [...] ostab värvilisi pabereid ja meisterdamisasju, talle väga istub üldse käeline tegevus.” (P2E)

“No näiteks ostsin endale ühe komplekti, kus ma sain endale ise kaelakeesid teha ja siis rahakoti. Vahepeal ostan mõne raamatu ka.” (P2T)

Vanemad üldse ei poolda ebatervislikumaid tooteid ning isegi kui konkreetset pole keelde nende ostmiseks, siis vanem tunnetab, et laps annab endale aru vanemapoolsest taunivast suhtumisest nende asjade osas.

“Eks ta teab, et mulle ei meeldi, kui ta krõpsu ostab või coca-colat, aga muidu vist otseselt rääkinud sellest pole. Samas vahepeal ta ikka ostab mingeid asju, mis mulle nii väga ei meeldi, näiteks avastadki suure krõpsupaki kotist, aga no eks ta peab ikka ise jõudma selleni, et teebki tervislikemaid valikuid, aga eks näis kuna siis.” (P3E)

Kuigi lapsevanem ise suhtub negatiivselt teatud toodetesse, siis on ta rahul sellega, et

kui laps tõesti midagi vanemale mitte meelepärast ostab, usaldab ta vanemat ning räägib sellest. Järgnev arvamus annab aimu sellest, et vanem tunneks suuremat muret siis, kui laps ostaks “keemiakommikesi” ning temale sellest rääkida ei sõandaks.

“ [...] meil ei ole üldse probleeme selle ostmise teemaga, isegi kui ta ostab midagi, mida ma ise talle hea meelega ei ostaks, näiteks keemiakommikesi, siis ta tunnistab selle üles. ” (P1E)

Viimasest tsitaadist kerkivad esile vanema prioriteedid, vanem väärtustab rohkem lapse ja enda ausat suhet kui taunib aeg-ajalt toimuvad nõ valesid või mitte nii soositud oste.

Samas tunnetavad vanemad ka teatavat jõuetustunnet seoses sellega, et lapsed saavad ise oste teha ning neil ei pruugi olla võimu neid oste kontrollida. Kui laps käibki peale kooli poes või koolis asuvas kohvikus, siis vanem ei pruugi teadagi, mida ta sealt ostis. Sel juhul on vanemad laste tootevalikutes kahtleval seisukohal, kuna nad leiavad, et lastele ei pruugi nende õpetussõnad meenuda ning nende paikapandud reeglitest võidakse üle astuda.

“Mis ta ostab sealt, mis ta ostab? Ega ma ka ju täpselt ei tea alati. Ikka tahaks, et ta tervislikult toituks, aga minumeelest ega ta väga mind kuulda ei võta. Ostab oma saiakesi ikka, kuigi oleme rääkind, et osta parem banaan. ” (P6E)

“Mulle meeldib osta igasuguseid häid asju, vahepeal ostan krõpsu ja siis mingi Sprite või midagi, sest emme neid mulle ise ei osta nagu minumeelest mitte kunagi. ” (P5P)

Viimane tsitaat illustreerib lapse iseseisvumispüüet just selle läbi, et laps ostab ise tooteid, mida vanem talle ei ostaks. Sealjuures annab tsitaat aimu sellest, et lapsel on tekkinud tema jaoks meelepäraste toodete kategooriad ning isegi kui vanem talle teatud tooteid osta ei soovi, teeb ta vahepeal iseseisvalt oste, kus valib just enda meelest “häid asju”.

Uuringust tuli välja, et kuigi vanem on lapsele andnud taskurahaga ümberkäimisel vabad käed, siis nad otsustasid teha lapsele pangakaardi. Ema rääkis, et vahepeal kui ta lapse kaardimakseid vaatab, siis ikka uurib, mida laps ühest või teisest poest ostis.

“Me tegime talle nüüd pangakaardi ja siis iga kuu kanname talle kümme eurot, et siis ta peab ise sellega hakkama saama ja oleme sellega mehega vabad käed andnud.

Tegelikult ikka pidevalt vaatame, kus ta siis poes käinud on ja ma küll vahepeal küsin, et mis ta ostis, siis ta tunnistab ka alati, mitte ei varja.” (P2E)

Vanematel on kindel arvamus, mida nende lapsed peaksid ise poest ostma ning millised tooted neile meeltemööda pole. Sellegipoolest lapsevanemad tunnetavad, et lapsed ei pea alati nende soovitusi silmas toodete valimisel, kuid vanemad pigem lepivad olukorraga ning annavad lastele reeglitest rikkumise andeks, et säilitada lapse ja enda vaheline usaldus. Ollakse rahul, kui laps vähemalt tunnistab vanema poolt mittesoositud toote tarbimist. Peale selle märgivad vanemad, et lapsed on veel sellises vanuses, et neilt on liiast oodata alati põhjendatud ja tervislikke valikuid.

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Käesolevas peatükis esitan oma uurimistöö järeldusi vastavalt uurimisküsimustele. Uuringutulemustega sooviti vastused leida sellele, millist mõju avaldab perekonna tarbimistegevustele lapse kooli minek ning sellest tulenevalt millised ostud kooliminekuuga kaasnevad ja kuidas neid oste sooritati. Peale selle millisena nähakse lapse kui tarbija rolli muutumist seoses kooliminekuuga, mida vanemad lastele tarbimistemadel õpetavad ning ka kuidas teadmisi jagatakse. Esitatud on veel järeldused selle kohta, mida lapsed ise tarbimise seisukohast kooliminekul oluliseks peavad. Järeldusi on seotud töö teoreetiliste lähtealustega ja paigutatud need laiemasse sotsiaalsesse konteksti, nende üle diskuteerides. Veel on välja toodud ka võimalikud edasised uurimissuunad. Viimases alapeatükis on reflekteeritud meetodi ning valimi sobivust.

5.1 Lapse kooliminekuuga seonduvad ostud

Inimestel on tarbimisega seoses kujunenud teatavad käitumismustrid (Giddens 2000), kuid täpselt samasugust tarbimispraktikat nende endi jaoks siiski ei eksisteeri (Warde 2005). Uuringust tulenes, et kuigi kooliasjade ostmisel pöörati asjade valimisele teadlikult rohkem tähelepanu, siis siiski eelistasid vanemad osta juba varem proovitud tooteid ning külastada neid poode, kus asjade paigutus ning tootevalik oli teada.

Douglas ja Isherwood (1978) on väitnud, et esemete omamisega representeeritakse teistele oma sotsiaalset kuuluvust ning mõtteviisi. Kooliminekupraktika juures on perekondadel teatud normid ja tõekspidamised, mis tingivad ka kriteeriumid, mille järgi asju valitakse ning milliseid asju üldse kooliks on tarvis. Tegemist pole mitte niivõrd iga indiviidi otsusega, mida ning kuidas tuleks asju osta, vaid sotsiaalse mustriga. Vanemad tunnetavad ühiskonnapoolse normina võimaldada oma lapsele kooliasjad, mis on nii mugavad, lapsesõbralikud kui ka väliselt ilusad. Kusjuures lapse jaoks tähtsamate asjade jaoks on vanemad valmis kulutama rohkem nii aega kui ka raha. Nii selgus ka Pajula (2008), Uibu (2009) ja Ruus (2010) uuringust, et suuremate ning ka perekonna jaoks sümbolsemate ostude tegemisele pöörati rohkem tähelepanu. Kui võrrelda kooliasjade ostmist igapäeva ostudega, siis kooliasjade ostmisel kuulavad vanemad lapse arvamust palju rohkem. Üheti tunnetatakse, et laps

on järjest iseseisvam agent, kes peaks valikuprotsessis osalema, teisalt leiavad nii lapsed ise kui ka vanemad, et laps peaks saama endale sümbolse väärtusega esemete valimisel kaasa rääkida.

Kooliminekul on tähtsamateks ostudeks koolikott, pinal, päevik, telefon ning kooliks vajalikud rõivad. Samas nõudis mõne perekonna jaoks suurt väljaminekut ka tulevase koolilapse jaoks toa sisustamine. Väiksemate ostude tegemisel (pliiatsid, vihikud, joonistustarbed) on paljudel juhtudel seatud kooli poolt üsna täpsed nõuded, seega eelistavad vanemad need ostud iseseisvalt teha ning pidasid lapse kaasamist vähemtähtsaks, kuna läbirääkimisruum peaaegu puudub. Ka näiteks telefoni valimisse enamus juhtudel last ei kaasatud. Olgugi, et tegemist oli sümbolse väärtusega asjaga, siis eelistati telefon valida ise ning kinkida lapsele kas koolimineku puhul või hoopiski jõuludeks.

Sümbolsete ostude puhul kujunes tendentsiks vanematepoolne eelfiltreering. Just tähtsamate asjade puhul kartsid vanemad, et laps leiab endale meelepärase toote, mis vanemate kvaliteedinormiga ei ühti ning seega käis vanem enne lapsega ostude tegemist üksi valikuga tutvumas. Seejärel suunduti lapsega koos asju ostma, aga juba kindlatesse poodidesse, kus on müügil vanema kvaliteedikriteeriumitega sobivad tooted või isegi kindlad brandid. Just tähtsamate kooliasjade puhul hakkasid suuremat rolli mängima ka brändieelistused. Uuritavate üksikperede tarbimistegevusi struktureerivad kottide kategoorias Jeva ja Herlitz, kuigi koolikotte müüvaid firmasid on väga palju. Siiski olid valdav osa vanematest arvamusel, et kõrgemasse hinnaklassi kuulumine on argumenteeritud viidates sealjuures kottide ergonoomilisusele ja mugavusele. Brändieelistused tuginesid nii teiste vanemate arvamusele kui ka varasematele kogemustele, näiteks soovitatakse paljudes foorumites just neid konkreetseid brände.

Vanemate jaoks on kooliasjade valimisel mitmeid dilemmasid. Mõistetakse, et praktilistel kaalutlustel oleks mõistlik saata laps kooli vanema õe või venna kasutatud koolikotiga, kuid samas on just kui normiks osta lapsele kooliks uus kott, kuna tegemist on sümbolse väärtusega esemega, mis on lapse jaoks väga tähtis. Võib öelda, et valik on tegelikult üsnagi piiratud. On üsnagi mõisteta, miks on sotsiaalselt mitteaktsepteeritav saata laps kooli kilekotiga – viimane on ebapraktiline, ebafunktsionaalne. Sama ei saa väita vähemtuntud brändide koolikottide kohta – ei

saa öelda, et kõik ei ole mugavad ning ergonoomilised. Siiski on peaaegu kõigi uuringus osalenud vanemate jaoks vastuvõetamatu soetada tundmatu brändi koolikott, rääkimata siis õe või venna kasutatud koolikotist.

Kvaliteetne koolikott on just kui norm, mida vanemad tunnetavad. Vanemate seisukohad koolikoti kui sümbolse tähtsusega asja ostmisel, ühtivad Pugh' (2004) uuringu tulemustega, kus vanemad teevad sümbolsete ostude puhul järelandmisi ning on nõus ostma kallimasse hinnaklassi kuuluva toote. Hoolimata toote hinnast, ostetakse siiski teatud asju lastele vääriskuse pärast, näiteks, et lapsed oleksid sotsiaalsesse gruppi vastu võetud. Teisalt pole tegemist vaid sümbolse järelandmisega, vaid kallima koolikoti puhul on tugevateks argumentideks ka mugavus ning ergonoomilisus. Kvaliteetseid tooteid seostasid kalli hinnaga veel ka lapsed, tuues välja, et vanemad on öelnud, et kvaliteetsed asjad on reeglina kallid ning seega ka head. Koolimine on perekonnale sümbolne samm ning seega kulutatakse asjade ostmisele rohkem aega ning ka raha – vanemad oleks just kui võtnud omaks ühiskonnapoolse vaikiva ettekirjutuse, mis näeb ette, et kooli tuleb laps saata kõige mugavamate, paremate ning kvaliteetsemate toodetega, mis on küll kallid, aga seega ka head.

Koolimine on sotsiaalne praktika, mille sees tegelikult iga perekond oma valikud teeb. Alustades sellest, et luuakse tähendused koolimine kuga seonduva üle, näiteks kui tähtsaks peetakse erinevate asjade ostmist ning milline on nende märgiline väärtus nii lapse kui ka vanema jaoks, kui ka näiteks kuidas neid asju ostetaks või hilisemalt kasutatakse. Siiski tuleb tulemuste analüüsimisel mõõnda, et kuna uuringus osalenud perekonnad olid sotsiaalmajanduslikult üsna homogeensesse rühma kuuluvad, siis ei saa tulemusi üldistada nt vähekindlustatud ja/või paljulapseliste perede jaoks.

5.2 Lapse areng tarbijana seoses koolimine kuga

Nii Ekström ja Tufte (2007) kui ka näiteks Hayta (2008) on viidanud sellele, et lapse areng tarbijana on varajases eas suuresti mõjutatud sotsialiseerumisagentide poolt. Uuringut silmas pidades on neist kindlasti tähtsaim perekond, kuid olulised on ka näiteks eakaaslaste ja meedia mõju. Samas omavad suurt rolli

sotsialiseerumisprotsessis Hayta (2008) järgi ka lapse sugu ning perekonna majanduslik seis. Uuringust tulenes, et tarbimise vastu on lastel olenemata soost huvi, kuid tüdrukud on enamjaolt altimad kuulama vanemate tarbimisega seonduvaid õpetusi igapäevategevuste juures. Lapse kooliminekuga seoses lapse areng tarbijana muutub intensiivsemaks, kuna just selles eas lisanduvad laste kogemustepagasisse iseseisvad ostud ning ka vanemad pööravad lastele tarbimisoskuste andmisele suuremat tähelepanu.

Kui vaadelda Cooki (2004) liberaalsel-proteksionistlikul skaalal vanemate positsioone, mida nad intervjuutekstis väljendavad, siis leidis vanemate hulgas nii proteksionistliku suuna esindajatele omaseid seisukohti kui ka liberalistliku suuna pooldajate hulka kuuluvaid arvamusi. Siiski tuleb meeles pidada, et tegemist on analüütiliste konstruktidega, mille alusel on võimalik vaadelda teatud käitumismustreid, kuid mitte perekondade suhtlemisstiili tervikuna. Vanemate käitumine varieerub erinevates olukordades ning seega võib olla ühes situatsioonis esindatud kaitsev lähenemine, kuid sama vanema puhul mõnes teises olukorras hoopiski pluralistlik lähenemine. Mõned uuringus osalenud vanemad ei pidanud vajalikuks ning õigeks, et laps käib iseseisvalt poes ning nad tundsid muret võimalike ohtude pärast. Näiteks, kuidas laps tuleb toodete valimisega toime ning kas valikukriteeriumid on adekvaatsed, kui võtab laps arvesse vanemate õpetatut ning kui mõjutatav ollakse tootjatepoolsetele mõjutustele. Siiski oli ka liberalistlike seisukohtadega vanemaid, kes pidasid õigeks, et laps omandab iseseisvalt ostukogemusi ning vanemad olid veendunud lapse võimes teha ratsionaalseid valikuid või siis eksida, kuid õppida oma vigadest, mis ongi tarbijasotsialiseerumise protsessi üheks oluliseks osaks.

Tarbijana sotsialiseerumine saab alguse väga varakult, kas siis vanematega poes käies või mõnda toodet kasutades (McNeal & Yeh 1993), samas avaldab tarbijana sotsialiseerumisel mõju ka vanematepoolne suhtumine. Kui palju pööratakse erinevate tarbimisoskuste õpetamisele tähelepanu poes või näiteks hiljem kodus. Kui lapsi võetakse küll poodi kaasa, kuid sellejuures rõhku erinevate toodete üle arutlemisele ei pöörata, siis võivad laste tarbimisvalikud olla hiljem rohkem kaootilised kui kalkuleeritud ning põhineda pigem spontaansusele kui läbimõeldusele. Uuringus osalenud vanemad pidasid lapse arengu suhtes tähtsaks ka rahakasutamise õpetamist.

Taskuraha andmine polnud kõikide perekondade puhul fikseeritud, pigem tulenes paikapandus sellest, et laps hakkas vanemate juhuslikku rahaandmist ära kasutama. Näiteks suurenesid pidevalt lapse nõudmised nii taskuraha kui ka erinevate asjade osas ning vanemad nägid ratsionaalsema rahasse suhtumise tekkimiseks ainsa võimalusele anda lapsele kindla perioodi peale raha. Mitte kõik vanemad ei näinud ainuõige lahendusena kindlalt fikseeritud taskuraha, vaid nägid selle paikapanduses hoopiski erinevaid ohte. Kõik vanemad ei nõustunud Pajula (2008) seisukohaga, et fikseerimata taskuraha puhul ei õpi lapsed rahaga ümberkäimist, nende arvates võib paikapandud taskurahaga tekkida lapsel “hasart” ning raha küsitakse olenemata sellest, kas selleks reaalselt tarvidust on või mitte.

Lapse arengul tarbijaks eeldatakse vanemate poolt, et ka teistel sotsialiseerumisagentidel oleks lapsele positiivne mõju. Kuigi vanemad pidasid enda osakaalu lapse tarbijaks kujunemisel suurimaks, tulenes uuringust siiski, et erinevate olukordade lahendamisel oodatakse toetavat suhtumist nii kooli juhtkonna kui ka õpetajate poolt. Siiski nii nagu Parvela ja Sinkkonen (2013) leidsid, et lapse arengu huvides on oluline, et vanemad ei ootaks liiga suurt panust teistelt sotsialiseerumisagentidelt, olid valdavalt samal arvamusel ka käesoleva uuringu respondendid. Leiti, et kuigi haridusasutuse töötajad soovivad parimat, siis alati ei pruugi olla neil lihtsalt piisavalt ajalist ressursi, et lapse huvides olukordasid lahendada ning piisavalt probleemidele keskenduda.

5.3 Lapsevanemad kui tarbijaoskuste jagajad

Hayta (2008) ja Moschise (1985) seisukohtade kohaselt peaksid vanemad õpetama lastele põhilisi tarbijaoskusi. Uuringus osalenud vanemad tunnetasid end laste jaoks põhiliste sotsialiseerumisagentidena, nii nagu näitas ka Dotsoni ja Hyatti (2005) läbiviidud uuring. Hayta (2008) on välja toonud erinevaid meetodeid, mida vanemad lapsele tarbijaoskuste õpetamisel kasutavad. Järgnevalt annan ülevaate, milliseid Hayta (2008) meetodeid kasutasid erinevates situatsioonides uuringus osalenud perekonnad.

Tarbimise osas nõu andmine väljendus selles, et uuringus osalenud lapsevanemad soovisid lapsi muuta teadlikemaks võimalikest tootjatepoolsetest manipulatsioonidest. Selleks selgitasid lapsevanemad kas siis kodus või näiteks poes, kuidas toodete valimisel pole õige lähtuda vaid selle välisest särast, vaid ka kasutamismadustest. Peale selle toodi varasemate kogemuste põhjal näiteid, milliseid viise tootjad kasutavad, et meelitada tarbijaid oma tooteid ostma. Vanemate nõuandmine väljendus veel ka lastele erinevate toodete soovitamisel – kui lapsed kiindusid vanemate kriteeriumitega mittedobivatesse toodetesse, siis lapsevanemad pakkusid alternatiivseid tooteid ning tõid välja omapoolseid põhjendusi, miks ühe või teise kasuks oleks õige otsustada. Siiski lasid vanemad paljudes olukordades lastel lõpliku valiku langetada, lootes, et lapsed võtavad vanema nõu kuulda ning muudavad sellele tuginedes oma esialgset valikut.

Keelamismeetod tuli ilmsiks seoses taskuraha kasutamisega. Lapsevanemad fikseerisid taskuraha suuruse ning tooted, millele laps oma raha kulutada ei tohiks. Siiski polnud taskurahaga seondult keelamismeetod kuigi efektiivne, kuna vanemad vaatasid korduvalt keeldudest üleastumisest mööda ning reeglite rikkumisele karistust ei järgnenud. Suuresti oli vanemate käitumine tingitud sellest, et nad tundsid teatavat jõuetust – kuidas nad kontrollivad, milliseid oste sooritab laps ilma vanemata. Keelamist rakendati ka mänguportaalide puhul ehk siis sooviti vähendada nende tarbimist, piirates kas siis arvuti või nutiseadme kasutamist. Samuti oli tarbimisega seonduvate tegemiste keelamine seotud üldiste lapse üleastumistega ehk siis asjade kasutamise või ostmise keelamine oli üks viis last reeglite rikkumise eest karistada.

Ideede vahetamine ning lapse arvamusega arvestamine seostub lapsevanemate jaoks laste hea käitumisega, kuna just siis soovitakse asjade valimisel nende üle arutada. Erilist tähelepanu pööravad vanemad just siis, kui tegemist on toodetega, mis spetsiaalselt lastele valitakse, sealhulgas kooliasjad. Koolimine on vanemate jaoks märk lapse küpsemisest ning ka suuremast valmisolekust asjade valimisel kaasa rääkida. Peale kooliasjade kui lapse jaoks oluliste valikute, vahetati aktiivselt ideid just seoses igapäevaostudega, mis olid konkreetselt lapsele mõeldud. Uuringus osalenud perekonnad pidasid end tarbimisvalikute juures küll lapsele nõ teenäitajaks, kuid samas enda käitumise põhjal lastele näidete toomine oli vähene. Pigem leidsid vanemad, et last saab suunata eeskujuks olemise kaudu, kuna lapsed suuresti jäljendavad oma valikutes neid ning võtavad perekonna väärtusi omaks. Lastele tarbimisoskuste õpetamisel andsid vanemad võimaluse lastel õppida ka oma kogemustest. Uuringus osalenud vanemad viitasid veel, et baasteadmised tarbimisprotsessist peaks laps küll eelnevalt omandama, aga oma oskusi saab proovile panna just reaalsetes situatsioonides.

Siiski ei pruugi poes valitsev õhkkond olla teadmiste jagamiseks just kõige soosivam, näiteks tuli intervjuudes välja, et vanemad ei pea avalikus ruumis lapsega läbirääkimiste pidamist väga sobivaks, kuna oma ostud soovitakse kiiresti teha ning sealjuures ei soosi seda konfliktisituatsioonid. Uuringus osalenud vanemate seisukoht ühtis suuresti Kelleri ja Ruusi (2014) artiklis väljatoodud vanemate arvamusega, et poodides pole tarbimisoskuste edasiandmine alati parim keskkond. Seal viibib palju inimesi, õhustik on stressirikas ning tooted on tihtipeale paigutatud nii, et näiteks maiustused, mänguasjad ja muu lastele huvipakkuv on väga nähtavas kohas. Seega on keeruline vajalike toodete valimisele keskenduda, kui on palju segavaid faktoreid.

Uuringus osalenud vanemad viitasid erinevatele igapäevastele tegemistele, mille kaudu on võimalik lapsele tarbijaoskusi õpetada. Ka Kelleri ja Halkieri (2014) uuringust tulenes, et lapsevanemate jaoks on tarbimisega seonduva õpetamine põimitud muude igapäevaste tegevustega. Seega kui uurida lapsevanemate meetodeid, mida nad tarbijateadmiste edasiandmiseks kasutavad, tuleb silmas pida, et neid kombineeritakse igapäevategevustega ning ei peeta niivõrd tegevuseks omaette.

5.4 Koolilapse huvi tarbimise vastu

Piaget' (1969) arengupsühholoogia järgi on koolimineku eas laps konkreetsete operatsioonide staadiumis ehk siis ollakse võimelised kalkuleerima nii esemete kui ka numbritega ning süsteemide vahel seoseid looma. Uuringus osalenud lapsed olid oma kogemusi saanud nii vanematega poes käies kui ka iseseisvalt oste tehes. Vanemad leidsid, et lastel on huvi teha nii nendega koos kui ka iseseisvalt tarbimisotsuseid. Samas tõid mitmed vanemad välja, et laste puhul on kergesti mõjutatavus suureks ohuks ning tihtipeale keskenduvad lapsed liiga palju toodete välisele särale ja lasevad ennast sellest kallutada. Siiski tulenes lastega tehtud intervjuudest, et nad ei vaata asju vaid välimuse järgi ning kui neil endal jääb näiteks kvaliteedi hindamiseks teadmisi väheseks, siis usaldatakse vanemaid ning kuulatakse nende arvamust.

Cooki (2010) hinnangu järgi vastandatakse tarbijatena lapsi ja täiskasvanuid liigselt üksteisele. Uuringust ilmnes samuti, et kui vanemad peavad endid ratsionaalseid valikuid tegevateks ning mitte kuigi kergesti manipuleeritavateks, siis sama arvamus ei kehti laste puhul. Ehk siis kuigi lastel on valmisolek tarbida ja iseseisvalt valikuid teha, siis vanemad alati ei pruugi last sel teel soosida, kuna pole kindel laste sellealases pädevuses. Vanemate endi liigne ebakindlus laste suhtes võib ka laste endi usaldust oma otsustesse vähendada – ühe pere puhul ilmneski, et lapse jaoks on igal sammul oluline küsida vanema arvamust. Kuigi vanem rääkis sellest kui probleemist ning tema sooviks on, et laps teeks rohkem ka ise otsuseid, siis samas paar küsimust hiljem seadis ta ikkagi kahtluse alla lapse võimeid ise kaalutletud tarbimisvalikuid teha.

Koolimineku juures pidasid lapsed tarbimise seisukohast oluliseks, et neid kaasatakse valikuprotsessi. Lapsed positsioneerisid end iseseisva agendina – tunti, et neil on õigus või eeldus osaleda asjade valimisel, kui need asjad on nende jaoks tähtsad. Lapsed pidasid oluliseks, kui vanemad arutavad nendega ka eelnevalt, milliseid tooteid osta. Vanemate eelvalikuid – näiteks poed, kust ostud teha, millisest poest koolikott valida, lapsed kahtluse alla ei seadnud. Eelvalikute tegemist põhjendas lapsevanem lapsele näiteks toodete kvaliteedi ja praktilisusega. Lapse jaoks olid vanema argumendid selles osas täielikult aktsepteeritud. Lisaks tundus, et lapsed nõustusid lapsevanemate eelvalikutega, kuna neile jäi siiski alles vabadus ja võimalus

lõplik valik ise teha, olgugi, et vanem oli valitavate toodete hulka kitsendanud. Vanemate põhjendused eelvalikute suhtes olid sarnased, viidati sellele, et laps ei ole piisavalt küps tarbija – kiindutakse toodetesse liigselt kommertslikult loodud või välise sära baasil, mis aga ei ühti vanemate arusaamaga kasutamispärasusest ja hinna-kvaliteedi suhtest.

5.5 Edasised uuringud

Käesolev töö kuulub uuringusuunda, mis uurib põhiliselt laste tarbimiskäitumist, kuid samas kaardistatakse sealjuures ka vanemate tarbimisharjumusi. Kuna antud töö keskendub lapse koolimineku mõju uurimisel perekonna tarbimistegevustele, siis oleks tulevikuperspektiivi silmas pidades huvitav, kui uuritakse peale koolimineku kui ühe siirdeetapi ka teisi olulisi sümboolseid edasiminekuks, mis suurendavad lapse iseseisvust. Kindlasti oleks võimalik rohkem informatsiooni koguda, kui jälgitakse vaatluse käigus kooliasjade ostmisprotsessi. Sealjuures tuleks kasuks teha intervjuusid nii lapse kui ka vanemaga, kuid lapsi intervjuuerides soovitaksin proovida ka väikeses grupis tehtavaid intervjuusid ning vajadusel siis individuaalselt lisaks küsimusi küsida.

Edasised uuringud võiksid ka keskenduda majanduslikult rohkem- ja vähemkindlustatud perekondade uurimisele. Pugh (2004) uuringut silmas pidades võiks uurida, kas sümboolsemate ostude tegemisel esineb väiksema sissetulekuga vanemate puhul sümboolset järeleandmist ja vastupidiselt kas jõukad vanemad ostavad viletsamaid sümboolseid asju, kuna soovivad sellega näidata endid rohkem vastutustundlike tarbijatena.

5.6 Arutelu meetodi ja valimi üle

Uuringu tegemise meetodiks valisin semistruktureeritud informandi intervjuu ehk süvaintervjuu. Süvaintervjuu eeliseks oli võimalus oma küsimus ümber sõnastada, kui oli näha, et intervjuueritav ei saa küsimusest aru näiteks sõnastusest tingituna. Süvaintervjuumeetod töö võimaliku arengu suhtes on küll väga aja- ja

ressursimahukas, kuid samas struktureeritud või vabas vormis intervjuu oleks võinud oma fookusest väga kõrvale kalduda. Miinuseks võib välja tuua, et uuringus ei kasutatud näiteks vaatlusi, mis oleks andnud perekonna tarbimispraktikate kohta rohkem informatsiooni – kõige ideaalsem oleks olnud jälgida, kuidas kooliasju ostetakse ning mil viisil lapsi valikuprotsessi kaasatakse. Peale selle polnud perekondade emotsioonid enam nii vahetud ning kindlasti ei olnud nii lastel kui ka vanematel enam kooliminekuuga seonduv väga hästi meeles, kuna sellest oli möödunud mitu kuud. Just laste intervjukeerimise puhul on grüpiintervjuud olnud väga efektiivsed, kuna erinevalt individuaalsetest intervjuudest, räägivad ja arutavad lapsed enda jaoks tähtsaid teemasid palju vabamalt grüpiintervjuude käigus (Lappalainen 2006, Ruckenstein 2010 kaudu). Seega oleks kindlasti selgunud palju huvitavaid tulemusi, kui süvaintervjuude asemel oleks kasutatud grüpiintervjuusid.

Kasutatud meetodi puhul oli väga oluline roll aktiivsel kuulamisel, kuid hiljem transkribeerides oli näha, et kas teemast oli minu poolt lastud liigselt kõrvale kalduda või siis polnud ma tunnetanud, et saadud informatsioon ei vasta täpselt sellele, mida oleks uuringut silmas pidades olnud oluline teada saada. Kõik intervjuud toimusid perekondade kodus, välja arvatud üks vanemaga sooritatud intervjuu, mis toimus tema kabinetis. Sel viisil oli võimalik lastega eelnevalt tutvuda ning nendega hilisemalt kooliasju vaadelda, mis andis vajalikku informatsiooni uuringu jaoks. Siiski polnud kõikidel juhtudel uuritavate kodus intervjukeerimine ideaalseks keskkonnaks, kuna oli ka segavaid faktoreid. Näiteks ühel juhul pidime vanemaga intervjuu katkestama, kuna laps polnud nõus oma toas viibima ja tahtis vanema öeldut kuulata – vanem ei tundud ennast sel viisil kõige mugavamalt, kuna laps tegi märkusi ning hakkas intervjuu kulgu häirima. Lisaks osutus üsnagi keerukaks informantide leidmine, mitmed vanemad olid küll ise nõus intervjuuga, kuid ei soovinud, et nende last intervjueeritakse.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida, millised muutused toimuvad perekonna tarbimistegevustes seoses lapse koolimineku. Antud töö käsitleb lapse esimesse klassi minekut kui sotsiaalsel praktikal, mis sisaldab endas hulga arusaamu, tegevusi kui ka asju ja materiaalseid keskkondi. Koolimineku ettevalmistamisprotsessi kuulub palju erinevaid tarbimistegevusi, mis on antud töö seisukohast olulised.

Bakalaureusetöö valimi moodustasid kuus perekonda, kus intervjueriti nii last kui ka vanemat süvaintervjuu meetodil. Intervjuud transkribeeriti sõna-sõnalt ning analüüsiti kasutades kvalitatiivset sisuanalüüsi. Meetodi negatiivsete külgedena võib välja tuua ajamahukuse ning selle, et ainult intervjuude kaudu pole võimalik informantide tegelikke tarbimistegevusi analüüsida ning tuua välja erisusi, mis vaatluse käigus ilmneksid.

Uuringust selgus, et erinevalt igapäevaste ostude sooritamist, kaasatakse kooliasjade valimisprotsessi last palju rohkem. Kooliasjade ostmine tähistab perekondade jaoks teatavat sümboolset üleminekut, mis annab aimu lapse järjest suuremast iseseisvumisest. Kui suuremad ja sümboolsemad ostud sooritati enamjaolt koos lapsega, siis väiksemad ostud eelistas vanem iseseisvalt teha, kuna nende ostmisele on tihtipeale juba kooli poolt kindlad kriteeriumid seatud.

Kooliasjade ostmisel ilmnes ka vanemapoolne eelfiltreering – vanemad valisid välja konkreetsed poed, mille tootevalikus on sobiv bränd ning tüüp müügil. Eelfiltreeringu vajadust põhjendasid vanemad sellega, et tihtipeale võib lastele toode meeldida pelgalt kommertslikult loodud sära tõttu, mitte nende kasutamismadustest lähtuvalt. Mitu uuringus osalenud vanemat olid veendumusel, et nii mõnigi konfliktisituatsioon jäi kooliasjade ostmisel olemata, kui lapsel ei olnud võimalik kiinduda vanemate hinna- ja kvaliteedinormiga mittevastavuses olevatesse toodetes.

Lapsevanemad mõistavad, et nende roll laste tarbijana sotsialiseerumisel on väga suur, kuid samas loodetakse ka teiste sotsialiseerumisagentide mõistlikule käitumisele ning toetavale suhtumisele. Tarbimisoskuste jagamine on seotud erinevate

igapäevaste tegevustega – õpetussõnu ei jagata ainult poesituatsioonides, vaid need on põimunud erinevatesse igapäevategevustesse, näiteks toiduvalmistamisse. Samuti selgus uuringust, et läbi mängulisuse peetakse tarbimisalaste baasteadmiste õpetamist väga efektiivseks.

Kõik uuringus osalenud lapsed olid aktiivsed tarbijad, kellel olid olemas ka esimesed iseseisvad ostukogemused. Kuigi paljud vanemad pidasid laste tarbijapädevust väheseks, peeti siiski vähemal või rohkemal määral vajalikuks, et laps omandaks ka iseseisvalt tarbimisalaseid kogemusi.

SUMMARY

Child entering school: its impact on families' consumption activities

The purpose of this Bachelor's thesis was to examine the impact on families' consumption activities when child enters school. The present thesis disserts children starting school for the first time as a social practice. Furthermore, this Bachelor's thesis handles different comprehensions, activities but also affairs and material environment. The preparation process of a child entering school is full of consumption activities, which give substantive information for the present thesis.

The selection of the present Bachelor's thesis composed of six families, where were interviewed child and parent in-debt interview way. Furthermore, transcriptions were analysed word by word by using qualitative content analysis. The negative side of this method is lack of time and the fact, that using only the interviews, do not give us actual consumption activities of informants, so without knowing the real consumption activities, there is no possible way to analyse and bring out the distinctness.

The research analysis claims that, unlike the everyday emption's, child was involved in purchasing school belongings. Buying school belongings mark symbolic transition, which gives a foretaste of child getting more independent. While the token and the greatest part of emption made with child, then the smallest part of emption, had parent chosen to do alone, because oftentimes, school has made the criteria for those purchases.

Also it occurred that parent does the preliminary investigation by choosing out concrete shops which are selling suitable brands and types. The preliminary investigation was substantiated with the fact, that usually children take a fancy for products, just because of the commercial shine, but not because of their function and quality. Some parents were ensured, that many conflicts did not exist because child had no possibility to become fond of products which were not commensurateness'es with parents cost and quality norm.

Parents understand that their part of teaching consumerism in early age is very important, but they also hope, that other socialization agents help to raise their

children as aware consumers. In the act of giving child the basics about consumption, parents not only give homily in the school belongings, but also they started to interlace everyday activities, for example cookery. Furthermore, research shows, that playing games, which somehow include consumerism, is the most effective teaching technique for children.

Children who took part of this research, were also active consumers, who all had self-reliant shopping experiences. Although many parents thought, that their child consumption competence was few, they also mentioned, that they see the importance of teaching their child independent consumerism.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Baumrind, D. (1978). Parental Disciplinary Patterns and Social Competence in Children. *Youth and Society*. Vol 9 (3), 239-251.
- Baumrind, D. (1980). New directions in socialization research. *American Psychologist*. Vol 35 (7), 639-652.
- Cook, D. T. (2004). *The Commodification of Childhood: The Children's Clothing Industry and The Rise of The Child Consumer*. Durham & London: Duke University Press.
- Cook, D. T. (2008) *The Missing Child in Consumption Theory*. *Journal of Consumer Culture*. Vol 8 (2), 219-243.
- Cook, D. T. (2010). *Commercial Enculturation: Moving Beyond Consumer Socialization*. D. Buckingham et al (toim.) *Childhood and Consumer Culture*. Basingstoke, UK: Palgrave.
- Cowell, P. (2001). *Marketing to Children: A Guide for Students and Practitioners – Part 1*. *The Marketing Review*. Vol. 1 (4), 473-485.
- Cross, G. (2004). *The Cute and the Cool: Wondrous Innocence and Modern American Children's Culture*. New York: Oxford University Press.
- Dotson, M & Hyatt, E. (2005) *Major influence factors in children's consumer socialization*. *Journal of Consumer Marketing*. Vol. 22 (1).
- Douglas, M. & B. Isherwood (1978). *The World of Goods: Towards an Anthropology of Consumption*.
- Ekström, K. M. & Tufte, B. (2007). *Children, Media and Consumption*. Göteborg University: Nordicom.
- Featherstone, M. (2007) *Consumer Culture and Postmodernism*. London: Sage.
- Giddens, A. (2000). *Runaway World*. London: Routledge.
- Halkier, B. (2010). *Consumption Challenged: Food in Medialised Everyday Lives*. Ashgate Publishing Limited.
- Hayta, A. B. (2008). *Socialization of the Child as a Consumer*. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, Vol. 37 (2), 167-184.
- Hoffman, M.L. (1994). *Discipline and internalization*. *Developmental Psychology*, Vol. 30, 26-28.

- Keller, M & Ruus, R. (2014). Pre-schoolers, parents and supermarkets: co-shopping as a social practice. *International Journal of Consumer Studies*, Vol 38. (1), 119-126.
- Keller, M. (2004). Tarbimiskultuuri pinged tänapäeva Eestis. *Akadeemia* 16, 10.
- Keller, M. & V. Kalmus (2009). Between Consumerism and Protectionism: Attitudes Towards Children, Consumption and the Media in Estonia. *Childhood – A Journal of Global Child Research*. Vol. 16 (3), 355-375.
- Keller, M. Halkier, B. (2014). Positioning consumption: A practise theoretical approach to contested consumption and media discourse. *Marketing Theory*, Vol. 14 (1), 35-51.
- Laherand, M.-L, (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn. OÜ Infotrukk.
- Lury, C. (1996). *Consumer Culture*. Cambridge: Policy Press.
- McLeod, J. M., & Chaffee, S. H. (1972). *The construction of social reality*. Chicago: Aldine-Atherton.
- McNeal J. U. & C. H. Yeh. (1993) Born to Shop. *American Demographics*, Vol. 15 (6), 34-39.
- McNeal, J. U. (1998). Kids' Markets. *American Demographics*, Vol. 20 (4), 36-41.
- Moschis, G. P. (1985). The Role of Family Communication in Consumer Socialization of Children and Adolescents. *Journal of Consumer Research*. Vol. 11 (3), 898-913.
- Pajula, M. (2008). Laste ja lastevanemate käsitletud taskurahast. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.
- Parvela, T. & Sinkkonen, J. (2013). Kooli! Esimese klassi õpilase vanematele. AS Ajakirjade Kirjastus.
- Piaget, J. & Inhelder, B. (1969). *The Psychology of the Child*. Basic Books
- Pippidis, M. & L. W. Morton (2004a). Kids in the Marketplace Series: Preschoolers in the Marketplace. URL (kasutatud detsember 2013)
<http://ag.udel.edu/extension>
- Pippidis, M. & L. W. Morton (2004b). Kids in the Marketplace Series: Kindergarten to Preteen in the Marketplace. URL (kasutatud detsember 2013)
<http://ag.udel.edu/extension>

- Pugh, A. (2009). *Longing and Belonging: Parents, Children, and Consumer Culture*. Berkeley: University of California Press.
- Robertson, T.S & Rossiter, J.R. (1974). Children and Commercial Persuasion: An Attribution Theory Analysis. *Journal of Consumer Research*, Vol. 1(1), 13-20.
- Ruckenstein, M. (2010). Time scales of consumption: Children, money and transactional orders. *Journal of Consumer Culture*, Vol. 10 (3), 383-404.
- Ruus, R (2010) *Tarbijaks sotsialiseerumine: koolieelik ja supermarket*. Magistritöö. Tartu Ülikool, Tartu.
- Slater, D. (1997). *Consumer Culture & Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Uibu, M. (2009). *Lapsed ja pered tarbimisühiskonnas: Eesti emade käsitlused*. Magistritöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond, Tartu Ülikool, Tartu.
- Ward, S. (1974). Consumer Socialization. *Journal of Consumer Research*. Vol. 1 (2), 1-16.
- Warde, A. (2005). Consumption and Theories of Practice. *Journal of Consumer Culture*, Vol. 5 (2), 131-153.
- Vihalemm, T. (2013). *Intervjuu tutvustus. Meedia ja kommunikatsiooni uurimismeetodid loengumaterjal*. Tartu Ülikool. Ühiskonnateaduste instituut.

LISAD

LISA 1 - Intervjuude küsitluskavad

LISA 1.1 Lapsevanemate intervjuude küsitluskava

Seoses lapse kooliminekuga kaasneb palju erinevaid kulusi, peale selle suureneb kooliminekuga ka lapse roll tarbijana ning just selle perioodi jooksul tehakse ka esimesed iseseisvad ostuotsused. Sooviksin teiega rääkida lähemalt sellest, mida tõi kaasa teie perekonnale lapse kooli minek?

Kui valmis oli teie arvates laps kooli minekuks? Mis tundus teile kõige hirmuäratavam seoses kooli minekuga? Kas laps ise tahtis kooli minna?

Mille põhjal valisite kooli, kas laps käis ka eelkoolis – peate seda vajalikuks, tuli kasuks?

Ostud seoses kooliminekuga

- a) Missugused tähtsamad ja suuremad ostud kaasnesid seoses lapse kooliminekuga, millised väiksemad aga vältimatud?
- b) Rääkige, kuidas asjad ostsite, kes ostis, kuidas laps oli kaasatud. Milline oli ettevalmistusprotsess. Milliseid otsuseid lubasite lapsel teha ning milline oli tema nägemus tarvilikest asjadest?
- c) Kuidas hiljem nägi asjade kasutamine välja, kes hoiab kooliasju korras, mis on vajanud väljaahetamist? Mille ostmisega olete rahul, millega vähem rahul, kas midagi teeksite nüüd ka teisiti?
- d) Kui palju ajaliselt kulus kooliasjade ostmisele, millele pöörasite rõhku, kui valisite, kus ostud sooritada?
- e) Millised tundusid olema lapsele kõige tähtsamad ostud seoses kooliminekuga?
- f) Mida pidasite tähtsaks erinevate asjade valimisel?
- g) Kas te küsisite nõu ka kelleltki kooliasjade ostmisel, millist informatsiooni saite? Keda kõige rohkem usaldate sel teemal, kui tähtsaks peate selleteemalisi arutelusid, nõupidamisi.

Lapse rolli muutus tarbijana seoses kooli minekuga

Rääkige mulle, kuidas laps on kooliminekuga muutunud. Kas märgata on ka iseseisvumist, milles iseseisvus väljendub?

- a) Millised kohustused on tekkinud lapsel seoses kooliminekuga? Kes hoiab tuba korras, paneb riided ja kooliasjad valmis. Kas laps ise pöörab tähelepanu sellele, et järgmiseks päevaks oleks õpitud? Kuidas näeb välja nende tegevuste tegemine - tuleb laps ise selle peale või peab meelde tuletama?
- b) Kirjeldage natukene lapse raha kasutamist, käib ta iseseisvalt poes või ainult koos teiega? Kas lapsel on ka taskuraha? Kuidas taskuraha andmine käib, kas on ka kindel aeg ja suurus, millised on reeglid, mille jaoks võib taskuraha kasutada? Olete õpetanud ka kuidagi taskuraha kasutama? Mida panete tähele teiste laste puhul, klassikaaslaste või tuttavate laste puhul?
- c) Mida olete pidanud tähtsaks rõhutada, et ta peaks jälgima poes käimisel, mida te ei taha, et ta poest ostaks, kas ta peab sellest kinni? Milliseid probleeme on teil olnud seoses sellega, et ta käib kas üksi või sõpradega poes, puhvetis vms.
- d) Mis valmistab teile rõõmu seoses lapse iseseisvaks tarbijaks arenemisega, mis muret? Kuidas kaaslased mõjutavad, milline on nende roll?
- e) Mis teie meelest enim mõjutab lapsi tarbijaks kasvamisel, kui suur peaks olema nende iseseisvus? Mille juures te tunnete jõuetust või lihtsalt leiate, et ei oska kuidagi käituda?

Minul rohkem küsimusi pole, kuid ehk soovite ise midagi küsida või veel täpsustada? Täna teid ka väga huvitava vestluse eest!

LISA 1.2 Laste intervjuude küsitluskava

Täna sooviksin sinuga rääkida lähemalt sinu kooli minekust. Palun ütle mulle kohe, kui sa mõnest küsimusest aru ei saa.

Alustuseks räägi mulle, kuidas sa valmistusid kooli minekuks? Kas sa käisid ka kuskil eelkoolis? Mis pidi sul enne kooli minekut selge olema?

- a) Millised on kooli minekuks jaoks vajalikud asjad?
- b) Kellega koos sa käisid kooliasju ostmas?
- c) Kust te ostsite, saite erinevad kooliasjad? (poest, tellisite, kellegi käest)
- d) Kas mõnikord oli ka nii, et sind ei võetud kaasa? Osteti vahepeal asjad ära, ilma, et sinuga oleks räägitud?
- e) Mis te vanematega (või kellegi teisega, kellega käidi kooliasju ostmas) kokku leppisite enne poodi minemist?
- f) Kas sa said ise valida, milliseid asju sa tahad? Või ema/isa/keegi teine ütles ka vahepeal, et seda me ei osta? Millega ta seda põhjendas? Mis sa tegid siis, kui sa ei saanud seda asja, mis sulle meeldis?
- g) Tekkis teil ema-isaga vahepeal ka vaidlus, et nendele meeldis teistsugune asi, kui sulle?
- h) Millised asjad sulle kõige rohkem meeldivad, mis te valisite? Mis ei meeldi üldse? Milliseid sa oleksid hoopis tahtnud? Miks ema/isa just need tahtis osta?
- i) Milliseid kooliasju tahtsid kõige rohkem osta? Mis sinu jaoks olid kõige tähtsamad ja vajalikud asjad on? Kuidas nende asjade valimine käis? Mille põhjal lõpuks otsustasite? Mille jaoks sa neid asju kasutad?
- j) Mis sa arvad, mida ema/isa asjade valikul tähtsaks pidasid? (hind, praktilisus, sulle meeldimine)
- k) Kas ema/isa ütlesid mõne asja puhul, et see on liiga kallis või läheb ruttu katki?

Räägime sinuga ka poes käimisest. Kas sulle meeldib poes käia?

- a) Kas sulle antakse taskuraha? Kui palju ning kas on ka kindel aeg kui sa saad taskuraha nt. iga nädal? Kust sa veel raha saad? (vanavanemad, sünnipäevaks kingitakse jms)

- b) Kuidas sa oma taskuraha kulutad? Kas koolis on ka puhvet või mõni automaat, mida seal müüakse? Mida sa tavaliselt seal ostad?
- c) Olete vanematega arutanud, mida sa võid osta? Kindlad reeglid? Kas vahepeal vanemad ütlevad, mida sa peaksid oma raha eest ostma või ostate koos?
- d) Käid sa vahepeal ka üksi või koos sõpradega poes?
- e) Räägi mulle, mida sa ostad – kas sõbrad ostavad tavaliselt samasuguseid asju? Kuidas sa hinda vaatad poes?
- f) Mida sa ei taha osta? Mis asju vanemad ei luba osta või ei taha, et sa ostaksid? Kas sa vahepeal ikka ostad midagi, mida tegelikult vanemad väga ei tahaks, et sa ostad?

Räägime natuke ka koos vanematega poes käimisest. Kas vanemad võtavad sind tihti poodi kaasa?

- a) Millal ema/isa ei taha sind poodi kaasa võtta? Mida nad ütlevad, miks sa ei või poodi minna, miks nad tahavad üksi minna?
- b) Kas sa ise tahad poodi kaasa minna? Meeldib sulle rohkem käia vanematega poes või üksi, miks?
- c) Kui te koos poes käite, kas sulle tavaliselt ostetakse ka midagi? Mida vanemad väga osta ei taha? Mis nad ütlevad, et miks sa seda ei saa? Mida sa siis teed, kui vanemad keelduvad sulle millegi ostmisest? On neid võimalik ka ümber veenda?
- d) Mida sulle meeldib kõige rohkem käia koos vanematega ostmas, mida üldse ei meeldi? Kas parem on käia ema või isaga poes, miks?
- e) Mida vanemad sulle poes käimisest rääkinud on? Mille järgi nad erinevaid asju valivad, kas nad vaatavad ka hinda või midagi midagi muud?

Aitäh sulle, et rääkisid minuga nii tublisti kaasa! Sinuga oli väga tore nendel teemadel arutada ning mul on hea meel, et sa mulle ka oma kooliasju näitasid!

LISA 2 – Intervjuude transkriptsioonid

Lisa 2.1 Perekond 1 - vanem

1. klassi tüdruku ema, 26. detsember 2013 intervjuueeritava kodu, intervjuu kestvus 44 minutit ja 36 sekundit

Tere! Nagu te juba teate, siis soovin teiega vestelda natukene lapse kooli minekuga kaasnevatest muutustest. Ehk alustaks sellest, et kui valmis oli teie arust laps kooli minekuks?

No minu meelest oli täitsa kooliküps, käis eelkoolis ja lasteaias oli ka tragi tüdruk, et meie, no minu arust oli valmis kooli minema küll.

Aga kas sa ise oled valmis selleks, et ta läheb kooli ja saab palju iseseisvamaks?

Ikka olin jah, võibolla just see oligi et eelkoolis ka käis, et õpetaja tagasiside oli hästi hea ja lasteaia oli hästi hea tagasiside, et ma ei muretsenud.

Mille põhjal te eelkooli valisite?

No see oli selline viimase minuti valik, et väga palju kodutööd ei teinud, aga, et ta oli lasteaiale hästi lähedale, et oli hea ja mugav viia lasteaia. No ja kooli valik hiljem oli piirkonna kool.

Aga kas te sinna kogu aeg viisite, et ise ta sinna ei käinud?

Ise ta ei käinud jah, kuigi maad oli ainult paarsada meetrit, aga me ikkagi viisime, sest suur ristmik ja nii.

Räägime natuke ka sellest, mis kaasnes kooli minekuga?

No kindlasti igasuguste kooliasjade ostmise, oli vaja koolikotti, pliiatseid, riideid. Iseenesest nimekiri anti koolist, aga kuna ma kevadel sellel koosolekul ei saanud käia, siis põhimõtteliselt ostsin oma äranägemise järgi. Ja siis esimesel septembril sain selle nimekirja, kust vaatasin üle, et kas on veel midagi puudu ja mida veel vaja on.

Kes olid kooliasjade ostmise kaasatud?

No põhiliselt ostsin ikka mina, mees nagu väga ei olnud sellega seotud. Mõned asjad ostsin ise, aga päris palju ostsin lapsega koos.

Missugused asjad sa näiteks ise ostsid?

Eem, riided näiteks kehalise tunniks, aga siis rohkem väga midagi.

Kui sa mõned asjad ise ostsid, tekkis sellest lapsega probleeme ka, et ta ei saanud valida?

Ei, sellest ei tulnud, tal ei olnud vahet, talle sobis kõik.

Kuidas tundus, millised asjad tema jaoks kõige tähtsamad asjad olid kooli minekuks?

Koolikott oli hästi tähtis, pinal, mis sinna juurde ta ise valis ja need pildid seal vihikute peale.

Kuidas nägi välja koolikoti ostmise?

No mina olin käinud mitmes poes, aga siis tundus kõige mõistlikum kõige lähemast olevast poest ära osta. Kui ma ikka viin lapse kotipoodi, kus on minu arvates ebakvaliteetsed, kuid tema jaoks värvilised, piltidega kotid, siis lõpuks kes teda ümber hakkab veenma.

Mis omas koolikoti valimisel teie ja lapse jaoks tähtsust? Hind, välimus, mugavus?

No müüa käest kõigepealt saime info selle koti kohta, seal on nagu erinevad suurused ja erinevatele vanustele mõeldud.

Mis firma koolikotist me räägime?

Tegemist on selle Jeva kotiga. Osad kotid on siis suuremad, mis on vanematele lastele mõeldud ja meie valisime nende kottide seast, mis oli mõeldud algklassilastele, need on natuke mõõtudelt väiksemad. Ja kuna ta ise on ka kleenuke, siis ei olnud otstarbekas seda suurt, mida ta ei jõua tirida sest nagunii on see kott ju nii raske kogu aeg, ja see, et oli hea toetus seljale ja sai vöökoha pealt veel kinni panna selle koti ja noh, need värvid ja need, otsustas ikkagi tema. Meil olid eriarvamused (naerab).

Kas sa üritasid teda veenda ka koti valiku osas, näiteks kui teil oli värvide osas erimeelsused?

Ikka üritasin jah, mina leidsin, et kott võiks olla ikka tumedamates toonides, aga no lõpuks jäi ikkagi tema valik roosa-valgega.

Kui te poes olite, kas ta valis mitme koti vahel või leidis koheselt endale meelepärase koti?

Ei no kui aus olla, siis tal oli kindel soov ja teda ümber kuidagi veenda tundus suhteliselt võimatu, samas koolikott oli tema jaoks ka nii tähtis, et ma ei seadnudki eraldi eesmärgiks teda mõjutada.

Ennist mainisite, et ka pinal oli tema jaoks oluline, rääkige selle ostmisest.

Ostsite selle siis samast poest ja selle valis ta samasuguse kotiga, seal ei andnud ka üldse mõjutada teda. Seal mina oleks teistsuguse pinali valinud aga kuna ta seal poes juba oli, siis ta selle sai. Tegelikult see hinnaklass ja kõik oli nüüd natukene liiast kogu selle pinali eest. Et see pinal oli kakskümmend eurot või nii. Iseenesest olid seal juba mingid asjad sees küll olemas. Seal olid ka suht mõtted asjad või no tavaline tegelikult, ma ei näinud mõtet selle ümbrise eest sellist raha maksta.

Milliseid alternatiive te talle tol hetkel pakkusid, ütlesid talle, et vaatame mõnda poodi veel?

Ei no seal nagu ei tekkinud või no oli kindel soov pinal saada.

Tuli teil hiljem veel pinalis olnud asjad ümber vahetada või sobisid seal olemasolevad asjad, pean silmas näiteks pliiatseid?

Eem, lisaks me pliiatseid ei ostnud, sest meil olid kodus ka veel värvipliiatsid olemas, aga ega ma päris täpselt ei tea kas ta neid kõiki seal üldse koolis kasutabki, neid mis seal sees olid. Ilmselt kasutab, seega need sellessuhtes läksid ikkagi asjaette, et uusi lisaks ei pidanud ostma. Aga no harilikke ostsite juurde, need paksud harilikud, mis seal olid, ei olnud kõige

paremad, need, mis seal pinalis sees olid. Ja noh ikka kõik kustukummid ja need tuli juurde osta, seal olid veel sees mingid joonlauad, kolmnurgad, noh neid ta ei kasuta üldse praegu.

Mis veel seostub kooli jaoks tarvilike esemetega?

No telefon, aga see oli tal juba enne olemas, see sai juba jõuluvana poolt toodud. Juba enne kooli oli vajadus, kuna ta käis trennis, et siis oleks nagu koguaeg olemas või tähendab kättesaadav. Teinekord kui jääd ise natukene hiljaks sinna järgimineks, siis et ta ei peaks muretsema, vaid saaks näiteks helistada meile või meie temale.

Kui aktiivne telefonikasutaja ta on, helistab ta teile tihti?

No nüüd kooli minnes on helistamine kõvasti suurenenud, olgugi, et me räägime tasuta.. Aga no hiljem võibolla enam ei räägi, seega peab ta aru saama, et meile helistatakse ikka siis kui on vajadus, mitte niisama vahetunni ajal lobisemiseks. Kui ta telefoni sai, siis loomulikult rääkisime talle, kuidas seda kasutada ning millisel otstarbel, kuid näed, eks kõik ei saa ka meeles ju püsida.

Kui hästi ta muidu oma telefoni kasutada oskab, saab ta aru sellest, et helistamine maksab, sõnumid.

No kuigipalju ta ikkagi saab, iseenesest kasutada ta oskab, aga võibolla selle kasutamise osas on ta kohati liiga agar.

Tuleb teil meelde mõni probleem seoses telefoni kasutamisega?

No telefon kadus ära näiteks, see mis ta jõuludeks sai. See ilmselt kadus meil reisi käigus ära, kuna me käisime Soomes ja siis oli seal hästi palju ümberistumisi, laevapealt taksopeale ja taksopealt laevapeale ja siis need kotid. Et ma ei suutnud nagu kõigel silma peal hoida siis, kuna kolm last oli korraga ja siis muidugi vanaema (naerab), siis neid kotte oli lihtsalt nii palju, et ma ei suutnud nagu kõike, kõigi asjadel silma peal hoida, kuni laevast maha saime, siis kõigi ja kõigega. No ja koju jõudes hakkas see kaos. Aga no eks kuskile taksosse, istme vahele see ära kadus, telefoni me enam kätte ei saanud.

Kuidas ta üldiselt oma asju hoiab? Peab ise ikka pidevalt silma peal hoidma?

Nii ja naa. Et hea on ikka küsida jah, ja mina päris palju panen tal ikka asju kokku, sest küll on olnud nii, et ma küsin temalt, kas tal on kõik asjad koos, jõudes sihtpunkti, on pooled asjad ikka puudu (naerab). No ehe näide oli nüüd viimane kontrolltreening seal iluvõimlemises. Mina jooksin töölt, tulin autoga, võtsin ta ruttu peale kodust, ummikud onju ja siis me jõuame sinna, vanematele oli see esinemine mõeldud ja no ma küsisin veel enne kodus, et kas on ikka kõik asjad sul kaasas? Ta muidugi ütles, et ikka. Tal oli terve päev aega seda kotti üle vaadata ja kokku panna. Ikkagi, kui me kohale jõudsime, siis tal polnud ei sokke ega susse. Siis hea oli, et seal oli see kontor lahti, me läksime ostsime, seal Jaanika võimlemisklubil on pood, läksime ostsime sealt uued sussid, kakskümmend kaks eurot. Nagu niuhti läinud. Samas no neid oli nagunii mingi aeg vaja mingil hetkel osta, sest vanadel sussidel olid augud sees, aga no lihtsalt, see näitab, et tegelikult ta mõtleb, et tal on asjad koos, aga ta järelikult ei kontrollinud. Järelikult ma ikkagi pean kontrollima, sellesuhtes ta vahepeal tegutseb ikka täitsa uisa-päisa. Samas vahest ta võtab ette, siis tal on kõik nagu juttimööda, et ta teeb oma toa korda, et siis on kõik korras, samas vahepeal on selline segadus, et siis on niimoodi, et jõuab kooli, siis on telefon jäi maha, isa sõidab tagasi, viib telefoni ära, siis avastab, et võtmed jäid ka maha, et kui ei kontrolli, siis on nii. Üks hommik oli konkreetselt nii, et isa läks temaga ära, siis avastasid, et telefon jäi maha ja sõitis tagasi, siis mina hakkasin kümnest tööle minema, vaatan, et lapse võtmed kodus, siis läksin koolimajja, viisin võtmed ära, et noh ma ei tea, tal on ka kuidagi hooti käib seal.

Kuidas on toa korrashoidmisega?

No ta koristab ise, mina aitan siis tolmuimejaga ja lapiga, aga oma asjad paneb ta ikka ise ära, me oleme rääkinud, et nüüd ta ikkagi koolitüdruk ja peab ise oma tuba korras hoidma. Noh õppida on veel koristamise osas, aga no üldiselt ei saa öelda, ta teeb. Muidu üldse, ta tahab mind aidata söögitegemisel või koogitegemisel, et ta tahab aidata ja siis vahepeal ta koristab ka venna tuba. Kui vennat ei ole, siis ta hakkab seal neid asju panema, mingid instinktid nagu koristada. Vennal siis hea meel, ta ei pea siis ise üldse midagi tegema, siis ta saab ju oma toas liikuda.

Aga kooliriided, valite ise need talle või ta vaatab kapist ise, mida selga soovib panna?

No ei, ta ikka laseb mul valida. Ta laseb mul ise valida, ma ise ei saagi aru, millest see tingitud on, kas laiskusest, et ta ei viitsi nagu valida. Või no hommikuti see ärkamine on nagu nii raske, et ei ole nii, et äratus käib ja siis ärkame, et ta on püsti. Meil käib ikka selline silitamine ja siis meelitamine, siis on lihtsam, kui mina panen aluspükstest alates kõik valmis voodipeale, tema paneb üles ja hakkab selga panema.

Esineb teil mõnikord sellega seoses ka mõni probleem, näiteks, et ta pole valitud riietega nõus?

No vahepeal, kui näiteks tuju on kehvem, kuid üldiselt ta paneb ikka kõik selga, mis ma ütlen. Samas no eks need riided ole juba mingil määral ju tema valitud.

Milline teil üldse riieteostmise protsess välja näeb? Käite koos ostmas või kellega ostetakse riideid?

Ta ise valib, näiteks me mõtleme ära, et meil on pükse vaja, siis ta ikka ise valib. Meil on olnud juhuseid, et mõned asjad ei sobi ja ei hakkagi sobima, need jäävadki kappi seisma, täitsa uuena. Peale seda ma ei näe sellel mõtet, et ma väga temaga ei konsulteerin, sest kui me koos käime, siis me ikka saame alati üksmeelele, vähemalt üldiselt.

Läheb kompromissile jõudmisega kaua aega?

Aa, tavaliselt küll ei lähe.

Seega on ta siis üsna leplik või pigem ise oled riiete valimisel, no ütleme, et pigem annate ise järele?

No ma ei teagi, minumeelest ta on üsna leplik ise, ta tahab nagu mind usaldada. Kuigi samas mina just tahaksin, et ta ikka ise otsustaks, aga tema ikka, et emme, vali ikka sina. Ta nagu üldse hästi palju tahab, et mina valiksin. Ma tahaks üldse, et ta hakkaks ise otsustama, et ta ise võtaks mingeid otsuseid vastu, et alati pole ju sul kedagi käepärast, et kui tal on vaja mingi otsus teha, et siis ta ei pea telefoni võtma, et no mis sina arvad, mis sina mõtled.

Küsib ta meelsasti teilt nõu?

Jah, ta alati annab teada või näiteks kui ta on koolis ja ma tulen talle järgi, siis ta helistab veel issile ja ütleb, et ma tulen talle järgi ja ma ütleb, et ma lähen emmega. Et ta alati annab oma asjadest teada.

Millest see võib tingitud olla?

Ma isegi ei tea, et meil on olnud küll juttu, et ütle ja nii, aga tegelikult ju piisaks sellest, et kui ühele vanemale seda ütleks, sest vanemad ju nagunii suhtlevad omavahel, aga selles mõttes

on ta hästi nagu põhjalik küll ja no ikka kui pähe nagu midagi võtab, siis nii on.

Kui nüüd rääkida kooliasjade ostmisest. Kes üldse ostis kooliasju, kas mingid asjad olid juba varasemast olemas?

Asjad muidu sai ikka minuga koos ostetud, enamus asjade ostmisel oli laps ise ka kaasas. Iseenesest kõik asjad said uued ostetud, ei, tegelikult värvipliatsid olid näiteks olemas, need olid kõik ikkagi uued, kuna olid ostetud eelkooli jaoks. Et noh mõni üksik asi, mis oli enne olemas või vana, enamjaolt olid kõik ikkagi uued.

Räägime nüüd sellest, et kui te juba poes olite, kuidas siis asjade ostmine välja nägi, mille põhjal valikuid tegite?

Me vaatasime seal natuke ka hinda seal, et kui on sama asi, et üks on kallim ja teine odavam, et siis me ei võtnud kindlasti seda kõige kallimat. Hindade vaatamise õpetamist ma pean küll oluliseks, kuid samas no, me väga sellest ikkagi rääkinud ei ole. Pigem kui poes käime, siis ta mõistab juba iseenesest, et asjad on kallid ja seega on oma soovide esitamisel üsna tagasihoidlik. Samas kui ta nüüd kooli läks, siis nüüd on muutunud see, et tal ikka koolis ka alati raha kaasas. Samas, meil ei ole üldse probleeme selle ostmise teemaga, isegi kui ta ostab midagi, mida ma ise talle hea meelega ei ostaks, näiteks keemiakommikesi, siis ta tunnistab selle üles. Aga noo, seda on meil juhtunud vist ka ühe korra.

Kuidas laps teie meelest hindade tähendust mõistab, saab ta aru näiteks, et mõni asi on kallis?

No kooliasjade puhul me väga seal neid hindu ei arutanud, sellepärast, et rahvast oli nii palju ja kiire oli ka. No ja valik minumeelest pole ka väga suur, valik oli üsna väike. Suurem osa saigi viimasel minutil ostetud, siis võtsid seda, mida nagu oli võtta.

Kui te muidu poes käite, igapäevaselt, kas te siis räägite hindadest või selgitate, et mõni asi on liiga kallis?

Ma arvan, et ta sellest hindade süsteemist ei saa aru, sest me käime küll, aga samas me väga ei aruta seal, et kui on väga kallid on need asjad, mida ta tahab, siis me arutame. Näiteks, et räägin talle, et see on päris kallis ja kui ta tahab endale seda, siis ta peab oma raha korjama, mitte, et ta tahab seda ja siis ta kohe saab, nii ei ole kindlasti, et riulist lihtsalt pannakse korvi.

Kui me nüüd räägime üldiselt temaga poes käimisest, kas teda on raske mõjutada erinevate ostusoovide puhul?

Ütleme nii, et kui ta võtab midagi pähe, no, no siis ta on sihikindel. Ja ta ei tagane. Samas kui me kooliasjade puhul arutasime neid hindu ja rääkisime pikalt ja laialt, miks üks või teine asi oleks parem, siis igapäevaselt me selliseid asju ei aruta. Pigem käime ostame ära, tema saab oma meelstooted ning mingit diskussiooni selle üle ei teki. Aga näiteks kui kooliasju ostsime, siis oli teistmoodi, arutasime, küsisin nõu.

Rääkige, kuidas ta suhtub sellesse, kui te ütlete talle, et ta peab ise raha koguma või see asi on liiga kallis, tuleb teil vahepeal tüli ka?

No ta ikkagi tundub suhteliselt mõistev, tüli nagu ei tule. Samas kui nii hakkab mõtlema, siis võibolla ta ongi saanud kõik, mis ta tahab. Ma ei tea, ma isegi ei tea, kas ta ihkab nagu midagi sellist, üldiselt ta alati, kui ta on midagi väga-väga tahtnud, siis ta on ikkagi alati selle saanud. No kas tal siis on oma raha või meie mingil hetkel ostame. Ise muidu ta korjab raha, vanaema, vanaisa vahepeal annavad ja meie ka. Siis seal ongi see taskuraha koht, meil on suurem vend

ja sealt tema kõrvalt kogu aeg näeb ja kuuleb, et vend saab taskuraha. Siis ta kohe muidugi tahab ka, sellega seoses on tal muidugi olnud päris palju küsimusi.

Millised küsimused on tal sellega seoses tekkinud?

Et no, tema tahab ka siis taskuraha. Siis meil ongi olnud, et kui vend taskuraha tuleb küsima, siis tuleb kohe temal ka meelde küsida ja siis eks me ikka anname.

Millal sai lapsele taskuraha andmine alguse?

Põhimõtteliselt sai taskuraha andmine ikka alguse seoses kooli minemisega, et enne oli ikka tal ka oma raha, mida ta sai näiteks sünnipäevaks või vanavanemad andsid. Eks me ka enne andsime talle raha, aga taskuraha kui sellist mitte.

Kuidas taskurahaga ümber käimine muidu välja näeb?

Ta paneb selle oma rahakotti, tal on oma selline kott, kus ta hoiab seda, see on minu riiulil kuskil kõrgel, kuhu ta nii kergesti ligi ei pääse. Muidugi kui ta tahab ta saab sinna ise ka ikka ronida, kui suur häda tal peaks olema, kuid seal ta ikkagi hoiab seda raha. Koolis tal näiteks seda kaasas pole. Kohe algul kui ta kooli läks, siis panime mõned sendid või mündid talle rahakotiga kaasa, ühe teise rahakotiga siis. Aga no need kadusid seal kähku, sest meie tee peale jääb R-kiosk.

Palju ta taskuraha saab, kas tal on ettenähtud mingi summa näiteks nädalas?

No tegelikult on nii, et ta saab taskuraha ikka siis, kui tal meelde tuleb – annan talle viis eurot siis tavaliselt, muidugi ta küsib mõlema käest nii minu kui ka isa. Aga üldjuhul on nii, et kui annan paberraha, siis ta paneb kõrvale selle, aga kui on mündid, siis need lähevad sinna münditaskusse, mida ta siis kooli kaasa võtab. Ja no neid münte kulutab ta siis oma äranägemise järgi, samas tal on ka niimoodi, et kui ta trenni läheb, siis ostab näiteks juua.

Ta käib siis üksi seal R-kioskis?

Jaa, no mõne sõbrannaga ka vahepeal. Ahnojaa, kooli pandi neile ka üks jube automaat, kus nad saavad neid sente panna ja siis peavad seal keerama. Ja siis seal oligi meil juhtum, kus ta pani sinna kaheksakümmend senti sisse ja keeras, kuid midagi ei saanud. Siis ta oli tubli, läks küsima, kuid onu kooli poolt ütles, et nüüd pole enam midagi teha. Mina küll täielikult taunin seda, kui algklassilastel on võimalik vahetunnis snäkiautomaadis head-paremat lunastada. Peale selle on esinenud juhtumeid, kus automaat annab raha valesti tagasi või võtab selle üldse ära, samas selle peale ollakse kooli poolt nõutud. Mida see siis lastele tarbijaks olemise kohta õpetab? Seda, et paned küll raha, toodet ei saa, kuid kaebamise peale kehitavad kõik õlgu... Tore küll!

Mis te selle peale tegite? Rääkisite hiljem sellel teemal kodus lapsega?

No rääkisin jah, tundsin, et kui keegi teine seda ei tee, siis pean mina tegema. Aga no kui ma nüüd järele mõtlen, siis ma olin ka üsna nõutu. Rääkisin sellest õpetajale ning kuna üldse oldi vanematepoolt automaadile vastu, siis võeti kooli poolt vastu otsus, see ära kaotada. Ainuõige tegu muidugi.

Kuidas üldse sai alguse R-kioskis käimine?

No tegelikult me alguses ise ütlesime, et R-kiosk on kodu lähedal ja kui ta tahab, siis ta võib sealt midagi osta endale, mõne maiustuse näiteks. Aga no minumeelest see käimine seal pole päris igapäevane, et viimasel ajal käib ta seal üldse vähem. Ma ise arvan, et see oligi alguses

tihedam, kuna tundus uus ja huvitav, ta sai ikkagi ju ise endale meelepärase asja valida.

Kui näiteks mõtletegi sellele, et ta ostab seal neid kaheksakümne sendiseid asju. Saab ta teie meelest aru, et tegemist on suure või väikese summaga?

No mina arvan, et ta mõtleb, et see on ikkagi üsna odav, et need on ju sendid.

Aga kui ta nüüd ostab sealt, olete eelnevalt kokku ka leppinud, mida ta võib osta ning mida ei või?

Meil sellist kokkulepet tegelikult pole olnud, kuid ta tegelikult teab, et mulle ei meeldi, kui ta ostab neid keemiakomme ja igast selliseid asju.

Mis need keemiakommid on?

No igast need hästi värvilised sellised, erinevad lutsukad ja nätsukommid.

Aga on vahepeal nii ka olnud, et ta küll teab, et te väga ei luba, kuid ta ikkagi ostab neid?

Ja, nii on olnud. Muidugi eriti naljakas on see, et ta ise tunnistab üles selle siis. Näitab paberit, et ta ikkagi ostis. Samas seda pole nüüd tihti olnud, et ikkagi tegemist on harva juhusega. No ja vahest ta peab ka endale lubama, eriti siis kui nad seal pundiga midagi ostavad.

Ostavad nad siis samasuguseid asju?

Jah, siis ikka kõik ostavad samasugused asjad, siis ta tahab ju ka. Ta ütleb, jah. Ta ongi vaata selline, et kui midagi on, siis ta näiteks ka helistab ja räägib. Isegi kui ta koolist koju tuleb, siis ta helistab ja räägib, et ta hakkab koolis koju tulema või kui ta ei helista siis, kui ta hakkab tulema, siis annab ta teada vähemasti koju jõudes. Sellesuhtes meil on üsna ülevaatlik see kõik, no muidugi issi käib ka lõunaajal kodus, siis me alati teame, kus ta on või mis ta teeb.

Kui nüüd rääkida üleüldse iseseisvalt erinevate ostude tegemisest, kas siis peale R-kioski ja selle automaadi kasutamise on ta veel ka mõnes poes käinud üksi?

Eem. Niimoodi ostmas ta minu meelest ei ole. Aa, või Kaubamajas on käinud, aga no siis on ikkagi see, et ta on minu tööjuures ja siis ma ütlen talle, et mine vaata sinna või tee seda. See on nagu ikkagi turvaline minu jaoks, ma julgen teda üksi saata sinna, kuna ma tean, et seal on ikka turvameeskond, kaamerad, temaga ei saa midagi juhtuda. Muidu ma üksinda teda küll ei julge väga niimoodi üksi poodi lasta.

Mis te arvate, kuna nii tema kui ka teie olete valmis selleks, et saadategi ta poodi piima tooma või leiba?

No, meil on see, et poodi pole lähedal. Issand, aga kuna see õige aeg on, ma pole isegi mõelnud. Meil on muidugi see ka, et isa ei taha teda üldse nagu lubada üksi nii kuskile, tema on veel rangem. Mingi aeg oli niimoodi, et vaja on viia laps trenni. Ma ütlesin lapsele siis, et ta tuleks kodust Kaubamajja, mina viin siis ta seal trenni. Samas isa ei taha nii üldse teda lubada. Ta on käinud küll minuga koos ja see on ju lühike maa, aga isa ei luba jah, noh kui valge aeg on, siis veel, aga kui juba selline hämar, siis ta ei luba tal üksi minna. Kuigi mina mõtlen, et see tee ei ole üldse pikk ja ta peaks ilusti hakkama saama, sest ta ei käi ju mööda nurgataguseid, et ma ju tean, et kui ta pole kahekümne minutiga kohal, et siis on nagu vaja muretseda. Siis ma hakkan juba mõtlema, et mis toimub. Isa tahab teda kogu aeg vedada, ta ei taha teda üldse lasta. Mina ise nagu julgeksin, arvan, et ta on valmis selleks, kuid isa jah ei

lase või tahab pigem ise kõike seda tema eest teha. Samas no mingil hetkel tuleb ju, ühel hetkel on vaja ja siis on ju keeruline.

Milline on tema valmisolek poes hakkama saamiseks?

No ma arvan, et niimoodi saaks ta küll hakkama, et annan talle suurema raha ja siis loen ette, mida vaja tuua oleks, paneksin kirja. Ei kindlasti ta saaks hakkama, pluss ta on veel selline ka, et ta ei karda küsida võõraste käest ka kui ta midagi ei leiaks.

Kuidas näiteks hindadega, teaks ta palju tal poes läheb raha või palju ta mingist summast peab tagasi saama?

Selles ma ikka kahtlen, et me pole väga palju ise ka sellel teemal temaga rääkinud. Et see poes käimine ongi pigem igapäevastest vajadustest lähtuv, et me ise käime ära, tema on küll kaasas, kuid poes olles me pole me sellel teemal vestelnud. Poes on alati väga palju rahvast ja õhkkond on üsna stressirikas, kui võibolla poes oleks vähem rahvast, siis võtaksime selle ette. Pigem räägime asjade ostmise teemal ja rahast ikkagi kodus.

Muidu talle meeldib poes käia?

Jaa, issand, kui me USA-s reisil käisime, siis oli veel eriti. No siis oligi see, et me läksimegi ju poodi selle mõttega, et palju asju osta, riideid ja nii. Et põhimõtteliselt see oligi, et igaüks saab endale valida, tema muidugi läks sellega kaasa. Lõpuks oligi nii, et tema asju oli korv täis, muidugi samas siis ma sortisin ja rääkisin talle, et kui juba ikka on mõni paar jalanõusid, siis enam ei osta ja pole vaja. Siis muidugi selle juures rääkisin talle, et tulebki mõistlikult vaadata, et osta mõned asjad suuremad, et saab hiljem kanda ja tuleb nagu mõelda. Pole ju vaja kümmet erinevat särki, mis on kõik samas suuruses. Seal tal oli enda kogutud raha ka kaasas, siis ta saigi ise ka valida endale sobivat, et ei olnud nii, et vanemad ainult valivad.

Saan aru, et ta kogub raha. Kuidas ta siis seda enda kogutud raha kasutab?

Ega ta ainult ise ei otsusta, mis ta selle eest ostab, et meie saame ikka suunata ka, et mida ta peaks ostma. Viimane ost oligi tal näiteks televiisor, et me ei ostnud seda enda raha eest, vaid ta ostis ise selle oma kogutud raha eest.

Oli ta siis pikalt mõelnud, et ta tahab endale telekat?

Ta oli mõelnud jah, et ta tahab enda tuppä telekat. Meil nagu polnud võimalik osta ning ta siis ise kogus raha ja nii ta saigi teleka. Isaga koos käisid seda valimas, hind oli üsna piiratud ja selle eest väga palju varianti polnud, seega nad valisid kahe teleka seast ühe.

Rääkige natukene ka igapäevasest poes käimisest koos lapsega, kirjeldage ka poeskäimise ettevalmistusprotsessi, näiteks kas koostate ka nimekirja.

Nimekirja me nüüd ei tee, meil käib ikka nii, et kas siis mina või mees on peadpidi kapis ja ütleb teisele, mida vaja on. Kindlasti tuleb sealt ka mõtlematuid oste või mida tegelikult väga isegi vaja pole. Et noh alati on meil korvis ka midagi sellist, mida kodus olles ei planeerinud osta.

Millised on tavaliselt lapse enda soovid, kui te poes käite?

No me pigem ikka ise küsime, et mida ta tahab. Et võta, mida sa tahad. Aga no näiteks toidupoes me kunagi manguasju ei osta, me isegi ei käi seal manguasja osakonnas. Aga no samas ta isegi ei küsi või ütle, et ta tahaks, ju meil on neid ka piisavalt.

Kui nüüd rääkida näiteks poes hindest või erinevate toodete vahel valimisest, mis te lapsele sellega seoses rääkinud olete?

Ma ikka teadlikult temaga sellistel teemadel rääkinud ei ole. Tegelikult ju võiks, aga no ma ei teagi isegi, miks nii on läinud. Sellesuhtes, et kes temaga väga ikka räägib sellel teemal kui mina või isa. Samas ega no poes käimine igapäevaselt ongi ju nii, et kiire-kiire. Peale tööd lähed käid kähku ära, sest kõik tahavad ju süüa ja no siis ongi kujunenud nii, et me väga ei aruta seal toidupoes ega mõtle, vaid pigem ongi see, et võtame kähku midagi ära. Et jah ikka ei ole väga talle sellistest asjadest rääkinud ega arutlenud sellel teemal.

Kuidas on iseseisvusega ja üldse tarbijaks saamisega?

No ma tunnen, et ta on ikkagi kohati juba päris iseseisev ja samas valmis ka näiteks üksi poes käima. Tegelikult on meil see ka, et mu õdetütar on temast paar aastat vanem ja siis ta näeb ka erinevaid võimalusi. Nemad elavad muidu Soomes ja siis me arutasimegi asjade ostmist, rääkisin talle, et neil on teistsugused võimalused ja meil on teistsugused võimalused. Sellesuhtes ma arvan, et õdetütar mõjutabki teda hästi palju, sest tema sai näiteks iPhone'i endale ja siis hakkas nüüd tema ka raha korjama või koguma. Samas jälle ma ei näe veel vajadust, et ta peaks rohkem üksi poes käima. Eks tema iseseisvus on natukene ka meie elustiilis kinni, selles ka muidugi, et ikkagi on oma lapse pärast hirm, et midagi juhtub.

Kuidas ta mõistab seda, et teil on näiteks peres teistsugused võimalused?

Ma arvan, et võimalustest ei saa aru, aga samas ta ei nõua või ei küsi ka, ta kuidagi mõistab, et see ei ole nii suur probleem. Pean silmas seda, et ta ei saaks nüüd näiteks ilma mingi asjata elada. Ja loomulikult oleme seda arutanud, et asjade ostmisel peab ikkagi vaatama, kas see meie rahakotile sobib ning muidugi ka säästmine, et iga kuu pannakse midagi kõrvale, kas siis millegi ostmiseks või näiteks puhkusereisiks, pluss ka säästnud. No sellest säästude teemal me väga rääkinud ei ole.

Mida sa ise kardad seoses sellega, et ta muutubki järjest iseseisvamaks, näiteks ostab midagi ise?

Võibolla siis ongi oma asjade hoidmine, et tal on ju rahakott. Samas nagu ma olen alati kartnud, et äkki keegi varastab rahakoti ära või ta lihtsalt kaotab selle. Lisaks muidugi veel see ka, millele ma tihti olen mõelnud, et mis ta siis teeb, kui ta kassas avastab, et tal pole piisavalt raha, minu teada ta enne millegi ostmist oma raha küll üle ei loe. Ta võiks ju ise selle peale tulla, et enne kassasse minekut kontrollib, kas tal ikka on seal senditaskus piisavalt raha.

On ka seoses sellega mingeid rõõme?

See on, et ta ikkagi on nagu iseseisvam või saab juba ise hakkama, seda on hea kõrvalt vaadata, muidugi see kohati hirmutab ka.

Kui suur peaks olema praegusel hetkel iseseisvus, kas tunnete, et lapsel on seda praegu piisavalt?

Ma arvan, et tal praegu on piisavalt iseseisvust, ta käibki ise R-kioskis ja vahepeal on Kaubamajas käinud, mänguasjapoes ja no minuga käib ka ju poes. Üheti on ta juba üpriski iseseisev, samas siiski teisalt on ta ju alles nii väike ning erinevaid ohte ning riske on palju, muidugi samas on keeruline kõike kontrollida ja silma peal hoida.

Lisa 2.2 Perekond 1 - laps

Esimese klassi tüdruk, 26. detsember 2013 intervjuueeritava kodu, intervjuu kestvus 33 minutit ja 22 sekundit

Täna sooviksin sinuga rääkida lähemalt sinu kooli minekust. Ütle mulle palun kohe, kui sa mõnest küsimusest aru ei saa, siis ma selgitan sulle lähemalt.

Palun räägi mulle natukene, kuidas sa valmistusid kooli minekuks?

Ma ostsin emmega endale harjutamise vihiku, siis tegime sealt erinevaid harjutusi. Eelkoolis oli tegelikult sama vihik, aga siis me emmega tegime juba enne kodus ka neid harjutusi.

Milliseid harjutusi te sealt vihikust tegite?

Eem. Seda ma täpselt ei mäletagi, mis seal oli igasuguseid.

Kuidas sulle meeldis eelkoolis, said endale sealt palju uusi sõpru?

Mõned sain jah, aga ükski neist praegu minuga samas klassis ei käi.

Räägime natukene ka selles, kui sa hakkasid esimesse klassi minema. Milliseid asju sul oli kooli minemiseks vaja?

Me tegime nii, et siis kui me läksime sinna, siis me õpetaja käest küsisime ühe lehe ja siis selle järgi ostsime asjad.

Mis asjad seal lehel olid kirjas ning mida oli veel vaja?

No seal olid need õpikute kiled, mida meil vaja olid, siis meil oli kustukummi vaja, sinna seda vist ei olnud kirjutatud, aga me ostsime ikkagi selle. Pinalit ja koolikotti ka.

Kellega koos sa käisid kooliasju ostmas?

Emme oli muidu kaasas, aga vend tuli ka, sellepärast, et tal oli ka vaja kooliasju osta. Mulle muidu meeldis, et venna oli kaasas, kuigi meil läks siis rohkem aega, oli temaga tore.

Kui te kooliasju ostsite, kas sa olid kogu aeg kaasas?

Ma olin kaasas jah, mulle väga meeldis ise valida asju koos emmega ja pealegi me ostsime mulle asju, ma pidingi saama valida asjad, mis meeldivad, sest emme ei tea ju milliseid asju nii täpselt valida.

Kas emme võttis sind hea meelega kaasa?

Jah, sest ta teadis, et ma käitun hästi ja ei räägi talle vastu.

Mäletad sa, millistes poodides te käisite, kas neid poode oli palju?

Käisime erinevates poodides, aga ma ei tea, emme otsustas seda, kuhu me läheme. Ühe korra oli ka nii, et ma ei mäleta küll, mida me ostsime, aga ühest poest me ei leidnud seda ja siis pidime teise poodi minema.

Millised kooliasjad olid sinu jaoks kõige tähtsamad, mille ostmist sa enim ootasid?

Koolikotti.

Kas sa näitad mulle ka oma koolikotti ja räägid sellest natukene?

Mulle väga meeldib, et see on selline ilus, siin on erinevaid sahtlid. Mulle meeldivad need kivikesed ka, siit tuleb minu nimi kokku.

Said sa ise koolikoti valida?

Jah sain ise valida, aga emme ütles, et me peame sealt kindlasti poest ära ostma, et need on mugavad ja head koolikotid. Me käisime mitmes poes muidu, aga selle koolikoti ostsime Kaubamajast. Muidu need vajalikud tarbed ostsime mujalt poest.

Kui sa koolikotti valisid, oli sul mitu erinevat, mis sulle meeldisid?

Ei mul oli üks veel, mis mulle meeldis, aga ma ei mäleta, milline see oli.

Kui te käisite emmega kooliasju ostmas, said sa kõiki asju ise valida?

No neid kilesid ei saanud. Aga need olid kõik ka läbipaistvad ja seal vist pidi suuruseid vaatama.

Aga kuidas oli pinaliga?

Selle sain ise valida, seal oli selles poes samasugune ja see meeldis mulle.

Kui rääkida veel väiksematest asjadest, mida oli kooli jaoks osta. Mida teil oli vaja osta?

No ma arvan, et oligi kustukumm, vildikad, käärid, pliiatsid. Need me ostsime hiljem, siis kui kool juba oli hakanud.

Mis te valimise juures oluliseks pidasite? Vaatasite koos emmega näiteks palju midagi maksab?

No ikka vaatasime palju midagi maksab.

Mis emme sulle hinna vaatamise kohta on õpetanud?

Et kui oleks nagu üks euro ja seal on punkt, siis neli ja null, siis see on tegelikult üks euro ja nelikümmend senti.

Aga kui te poes mingeid asju vaatasite, siis arutasite ka vahepeal, et see on näiteks liiga kallis?

Mm. No ma ei oskagi sellele vastata. Emme vist ei öelnud ka, et see on kallis.

Olgu. Aga kas mõne asja puhul oli ka nii, et vaatasite, et need pliiatsid on paremad, võtame hoopiski need?

Ikka ütles, ta rääkis mulle näiteks pliiatsite kohta, et neid me ei osta, et need ei ole lähevad katki, et parem ostame need, kuigi need on kallimad.

Kas mõne asja kohta, mis sulle meeldis ütles emme, et seda pole mõtet osta, see läheb liiga ruttu katki?

Ei öelnud, meile meeldisid samasugused asjad.

Kuidas telefoniga oli, oli see sul juba enne kooli olemas?

Telefoni sain ma lasteaia, kui olid jõulud. Aga no koolis oleks seda ikka vaja olnud, vähemalt eriti kooli alguses. Aga no tegelikult ma sain alguses valge Lotte telefoni endale jõuluvanaalt, aga see kadus mul ära.

Milline telefon sul nüüd on?

No praegu mul on selline hall, see on tegelikult mul issi oma. Aga ma väga tahan endale Iphone'i.

Leppisite te emmega midagi kokku ka enne poodi minemist? Näiteks mõtlesite koos, mida oleks vaja osta?

No me läksime ühte poodi ja siis ma sain ise valida, milliste piltidega mulle asjad meeldivad või mis värvi. Aga enne autos emme ütles jah, et mida meil täpselt vaja oleks, ta ütles mulle, et siis saame kiiremini käidud, et siis oli meil mõlemal hea vaadata ning mina teadsin ka täpselt mida vaja vaadata.

Kas vahepeal tekkis emmega ka mõni vaidlus?

Ei tekinud.

Millised asjad sulle veel peale pinali ja koolikoti veel meeldisid, mis te ostsite?

No mulle meeldis pinal, tähendab see päevik ikka. Läks sassi. Ja siis vihikud ka.

Näita mulle enda vihikuid. Kas vihikud valisid sa ise?

No mul on igast sellised joonelised ja ruudulised, mul paljud on koolis, meil on nagu sellised kohvid, kus me saame oma asju hoida, sinna lähevad õpikud ka näiteks. Aga mul muidu meeldisid sellised kiisude ja kutsude piltidega, need ma valisin ise. Koera pildiga ongi mul paljud, sest mulle meeldivad koerad väga. Mul emmele meeldisid ka need väga.

Näitad sa mulle ka oma päevikut?

Ikka, siin on kass ja koer peal. Selle me vaatasime sealt poest, kust ostsime teised vajalikud koolitarbed.

Vaatan, et sul on siis väga ilusti tunniplaan kirjutatud. Kas päevikusse kirjutad sa tunniplaani ise?

Ei, tegelikult emme kirjutab. Ühe päeva ma kirjutasin ise.

Kas teil muidu võib emme kirjutada või õpetaja tahab pigem, et sa ise kirjutaksid?

Ei emme võib kirjutada.

Aga kuidas näiteks kooliasjade kokkupanemisega? Teed sa seda ise?

No vahepeal paneb emme ja vahepeal panen mina.

Kuidas on riiete valimisega? Valid sa ise, millised riided kooli selga panna?

Ma ikka ise valin, emmel on ükskõik, mis ma panen selga.

Sa käid ju trennis ka. Kuidas trenniasjadega on, paned sa need ise kokku?

No need on mul kogu aeg kotis, neid pole vaja kokku panna.

Kuidas muidu poes käimisega on, meeldib sulle poes käia?

Ja, ikka meeldib. Eriti meeldib mulle kui ma saan üksi midagi osta, sest siis saan ise valida, mida ma tahaksin.

Kui emme, issi poodi lähevad, kas sa tahad tavaliselt nendega kaasa minna?

Ja.

Käid sa emme või issiga parema meelega poes?

Mõlemaga, vahepeal meeldib emmega, vahepeal issiga.

Kellega sulle rohkem meeldib?

Võibolla issiga ikka.

Miks nii?

No issi tavaliselt ostab rohkem mulle kommi ka. No praegu meil pole vaja kommi osta, sest vaata kui palju kommi meile jõuluvana tõi. Issi ütles, et nüüd jagub küll neid aastaks ajaks.

Kui tihti emme, issi sind poodi kaasa võtavad?

Ei no nad ikka tavaliselt võtavad.

Käid sa üksi ka poes?

Ei, ma pole veel käinud. Ei, tegelikult ühe korra olen käinud. Kui emme Kaubamajas tööl on, siis ta näiteks ei saa minuga kaasa tulla, siis olen käinud seal all poes.

Mis sa siis ostnud oled sealt poest?

Juua tavaliselt, kui emmel ei ole.

Meeldib sulle üksi poes käia, on natukene hirmus ka?

Ja, meeldib. Minu jaoks pole üldse hirmus.

On teil koolis ka puhvet või kohvik, kust saate midagi osta?

Ei ole, aga enne oli üks aparaat, kuhu sai panna raha sisse ja siis see andis asja. Aga enam seda ei ole.

Aa nagu see masin?

Jah, see võttis ükskord raha ära ka minult ja tagasi ei andnud.

Mis sa siis selle peale tegid?

No siis ma ütlesin ühele onule, kes oli valvelauas, aga ta ütles, et oleks pidanud varem kutsuma. Aga no kuidas ma oleksin varem teadnud, et see aparaat ei anna mulle ei asja ega raha.

Mis sa seal masinast tavaliselt ostad, mille järgi otsustad?

Vaatan, mille järgi isu on, vahepeal ostan näiteks mingit kommi või küpsist.

Vaatad seal palju midagi maksab ka?

Ma vaatan küll, et mul ikka oleks nii palju raha, aga no tavaliselt andis see masin tagasi raha, kui sai sinna liiga palju sisse pandud. Et kui liiga kallis on, et on siis ma ei osta.

Millised asjad on liiga kallid?

No need mille jaoks mul raha ei ole, siis ostan mingi odavama asja.

Aga kuidas sul üldse taskuraha on. Kas emme, issi annavad sulle taskuraha ka?

No ma saan iga kuu taskuraha, natukene.

Kas taskuraha on iga kord erinev või see on mingi kindel summa?

Vahepeal on erinev. Aga paar eurot tavaliselt.

Mis sa selle taskurahaga teed, kogud või ostad midagi kohe?

Ma ikka kogun. Ma tahaksin ju seda uut telefoni endale saada ja siis ma tahaksin sellist fotokat endale saada, millega ma saaksin vee all pildistada.

Aga õnnestub sul palju raha kõrvale panna?

Jah ikka, ma olen veel näiteks endal mitu mänguasja maha müünud. Ja siis kui keegi ära ostab, siis ma saan sealt raha.

Oled sa varem ka millegi jaoks raha kogunud ja siis midagi ostnud või hakkasid alles hiljaaegu koguma?

Ei, ma ikka juba ammu kogun raha. Varem ma olen kogunud ka ikka raha ja siis midagi koos vanematega midagi ostnud.

Kas vahepeal oled saanud sünnipäevaks ka raha, et keegi on kinkinud?

Jah, olen.

Mis sa siis oled ostnud selle eest?

No siis ma saingi omal valikult valida, mida ma tahan. Muidu emme issiga käime siis ostmas, aga ma enam ei mäleta, mida ma siis ostnud olen. Aa, aga see nukumaja seal, selle jaoks ma kunagi kogusin raha, pidin väga kaua koguma, sest see maksis väga palju. Siis emme ostis selle ise ära, et me koos ei läinud, ta ise ostis minu raha eest selle.

Aga kui te käite midagi ostmas, kas teil on mingid reeglid ka, et mida osta?

No otseselt ei ole, aga emme, issi ja venna ikka kogu aeg ütlevad, et kogu endale raha, siis sa saad midagi suuremat endale osta, et nad ei taha, et ma mingeid päris väikseid asju endale ostaksin.

Aga kas vahepeal kui sa mingid mänguasja tahad, siis küsid ka taskuraha?

Ükskord oli nii, et issi ütles, et ta annab mulle taskuraha. Siis eelmine kord ta andis mulle kümme eurot ja siis ma tahtsin selle eest endale ühe mänguasja osta, aga siis venna ütles, et kogu parem, siis sa saad mõnipäev palju suurema asja endale osta. Et kui sa mitu kümnelist kogud siis tulebki ju näiteks palju juba, kogud kolm kümnelist, tuleb juba kolmkümmend eurot, mille eest saab juba suure asja osta, sest juba kahekümne euro eest saab osta suure asja.

Kui sa vahepeal oled üksi Kaubamajas poes käinud, kas siis koduteele ei jää mõnda poodi, kust midagi osta saaks?

Aa jah, tee peal on R-kiosk. Siis ma tavaliselt ostan sealt midagi, mingit nätsu või kommi.

Vaatad sa siis ka palju midagi maksab?

No ma ostan ikka selliseid hästi väikseid asju, et mul tavaliselt on ikka raha. Seal on sellised hästi hapud kommid, mis on viisteist senti, nii palju mul ikka on raha.

Kust sa tead, et kui palju sul raha on. Loed sa vahepeal ka oma raha?

No mul rahakotis on lihtsalt, ma ei pea lugema, aga emme on ikka sellest rääkinud, et enne ostmist peab kontrollima kas on raha.

Kui emme poes käib, kas ta teeb mingi nimekirja ka?

Ei, talle jääb kõik meelde, mida osta vaja on. Vahepeal jääb mõni asi võtmata ka. Aga no tavaliselt on vaja meil leiba, saia ja piima.

Kui emmega koos käite näiteks leiba ostmas, siis mille järgi ta valib?

No ta vaatab, milline on pehme leib ikka, kõva ei taha keegi süüa.

Vaatab ta hinda ka?

Ma ei tea.

Tuleb sul veel meelde midagi, mida emme, issi sulle poes käimise kohta rääkinud või õpetanud on?

Vist ei tule, me tavaliselt käime ruttu poes ära, et siis kui ikka midagi vaja sealt osta on, et siis võtame ainult need asjad, mis meil otsas oli.

Suur aitäh sulle, et minuga nii tublisti jutustasid! Mul oli nii tore sinuga rääkida, kas sa lubaksid teha pilti oma mõnest kooliasjast?

Ikka, ja.

Lisa 2.3 Perekond 2 - vanem

1. klassi tüdruku ema, 9. märts 2014 intervjuueeritava kodu, intervjuu kestvus 39 minutit ja 48 sekundit

Tere! Täna sooviksin teiega rääkida lähemalt sellest, mida tõi kaasa teie perekonnale

lapse kooli minek. Rääkige natukene, kuidas teie perekonnas valmistuti üldse kooli minemiseks.

Eks see kõik algab ju tegelikult juba lasteaias, et ta oli küll tubli tüdruk, aga ikkagi tuli kuidagi raskelt see lugemaõppimine. No lihtsalt temapoolne huvi oli minumeelest liiga väike, kartsin nagu peale ka sundida mingeid asju, et siis äkki ei taha ega viitsi ta enam üldse või võtab seda kui täielikku kohustust.

Aga kui valmis oli teie arvates laps kooli minekuks?

Valmis. Hmm. Ma arvan, et päris valmis ei saa laps kunagi olla, aga ta tahtis küll kooli minna ja ootas, eriti just seda, et siis on ta just kui suur tüdruk, ei pea magama enam nagu lasteaias. Ja ma ei teagi, see ikka tähtis asi ju.

Aga teie ise, ootasite lapse kooli minekut?

Aah, kui aus olla, siis ma natukene kartsin. Ikkagi võib klišeena tunduda, kuid tahad, et laps saaks hästi hakkama ja teised ta omaks võtaksid. Lasteaias ta natukene nagu hoidis eraldi ja vahepeal oli isegi päevi, kus ta väga ei tahtnud lasteaeda minna. Ma arvan, et tal vahepeal polnud seal lihtsalt palju sõpru või ta kuidagi nokitseski üksi nurgas.

Aga kuidas te valmistasite end ja teda kooli minekuks ette?

No tegelikult ennast ma väga ei valmistanudki, aga teda võibolla siis.. Mm, suvel juba hakkasime vaikselt kooliteed vaatama ja no tema käis ikka eelkoolis.

Peale koolitee, millised tegevused seostuvad teile veel lapse kooli minemisega?

Mm. No üldse suurem iseseisvus ja ka näiteks pidime tegema remonti, et enne oli ta väiksema vennaga ühes toas, aga nüüd sai kooliks ikka oma toa. Ja siis seda remontisimegi suvel, tal oli vaja ju ikka kirjutuslauda, üldse suure tüdruku tuba.

Kooli minek oli siis pere eelarvele väga suure mõjuga?

Ohjaa, eriti remont, aga kõik asjad tegelikult veel ju lisaks. No riideid on nagunii kogu aeg vaja osta, aga ikkagi kooliasjad ka, mõtled küll, et mida siis nii väga vaja ikka osta. Aga samas kõik püüdi maksavad ja neid asju on ikka tegelikult meeletutes kogustes vaja. Aga üks lapse saades tuleb ju mõelda sellistele asjadele, kooli minek ongi väga suur kulutus, selle eest oleksime perega ühe korraliku soojamaareisi küll saanud, aga jah.. Kooli tuleb minna, raha-rahaks.

Millised olid suuremad ja vältimatud ostud, mida pidi seoses kooliga tegema?

No remonti ja sellega kaasaskäivaid asju juba mainisin, aga no kindlasti telefon, see sai nüüd küll kooli jaoks ostetud. Ise ta tahtis seda muidugi varem, aga me olime isaga ikka eelnevalt kokku leppinud, et telefon tuleb ikka alles siis kui kooli minnes, milleks seda varem vaja, nagunii sai igalpool järel käidud, varasemalt oleks rohkem epu asi olnud, no et teistele näidata ja nii.

Kuidas telefoni ostmine välja nägi?

Käisime koos mehega ostmas talle seda.

Aga äkki kirjeldate natukene täpsemalt, kas vaatasite enne ka internetist, valisite ise juba midagi välja.

Heh, tegelikult alguses mõtlesime üldse, et esimeseks telefoniks saab üldse minu vana telefon. Aga no siis oligi nii, et täpselt enne kui me sellest üldse lapsega rääkima hakkasime, läks mul enda telefon katki ja siis võtsin selle endale. Ja noh, istusimegi siis mehega maha ja mõtlesime, et esimene telefon peaks ju uus olema ning siis see oligi lapsele koolimineku puhul kingitus.

Aga kuidas siis lõpuks telefoni puhul valiku tegite?

Mm, enne vaatasime milliseid variante on ja siis kui aus olla, siis lihtsalt võtsime hinna järgi, pole ju mõtet esimeseks telefoniks mingit hirmkallist osta, pärast veel kaotab ära või midagi.

Tegemist oli siis pigem üllatusega ja, et seda mitte ära rikkuda, siis laps ilmselt valida ei saanud?

Jah, me selle otsuse langetasime ise. Pealegi ta oleks nagunii vaadanud välimust, kuna telefoni üldiseid omadusi ta ju ei tea või no ei oska võrrelda.

Kas tuleb teil midagi veel meelde?

Mm, nooh riided ka, aga mida veel suuremat. Aga minu enda jaoks osutus ootamatult kalliks koolikott. Sellega oli meil eriline jama, ta oli kindel, et ta tahab ikka loomadega, kiisupoegadeka. Tal ühel lasteaiakaaslasel oli mingi, no ma ei tahaks öelda halvasti, aga natukene maitsele või no tobe kott. Mina vähemalt ei näe mõtet osta kotti, millele peale vaadates võib öelda, et läheb kohe katki. Ja pluss ei ole üldse praktiline, lapsel pole sellega mugav ja arvestades kui pööraselt rasked nende kotid on, siis mõeldamatu.

Ja, kuidas te siis lõpuks koti ostetud saite?

No eks ikka päänikuga, või no... Tuli meelitada natukene ja kaubelda. Aga eks kavalusega saab alati, pealegi koti mis me ostime, siis ta sai ikka ise valida.

Millise koti te siis ostsite?

Mm, no kuna mul vennalapsed läksid ka eelmine aasta kooli, siis vennanaine soovitas Jeva firmat, teist paremat ei pidanud olema. Aga tõesti, kott on kvaliteetne, praegu pole mingit probleemi olnud. Ja mis mulle väga meeldib, et kehalise kott on ka, muidugi toetus ikka ka ja rihmad, millega kinnitada.

Kas peale vennanaise ka kelleltki nõu küsite kooliasjade kohta?

No vennanaisega arutasime jah palju, ta ju just oli selle kogu triangli läbi teinud. Aga muidu mehega ja sõbrannaga ka, temal läks ka laps kooli. Samas ikka mis seal arutada, tuleb vaadata ikka enda järgi, mis tundub hea. Ahjaa, koolist anti ka soovitusi ja siis ka konkreetsed ettekirjutused, näiteks millised peavad vihikud olema. Sellest juhindusin ka päris palju.

Aga hinnaklass, olete te sellega rahul?

Ei no eks need hinnad, kallis on ta muidugi, aga samas kui vaadata, et mingi turu-variant maksab ka oma paar-kolmkümmend eurot, siis ega odavamalt ei lootnudki saada. Ah ja ta ikka käib sellega mitu aastat, et seda võib naljatledes pidada investeeringuks või nii.

Veel midagi suuremat?

No midagi tähtsat ei tule pähe, eks teised olid väiksemad vast ikka.

Millised olid väiksemad ostud?

No kõik pliatsid ja vihikud, ja ka igasugused kaaned ja pakkepaberid. No ja päevikut valis ta erilise hoolega ja vihikud ka, Just nende pildid valis ise, et millised talle meeldivad ja milliseid ta tahaks, ma lihtsalt ütlesin, milliseid meil vaja on ja tema valis. Eks ma ei hakanud teadlikult ise sekkuma, tema jaoks on see ikkagi nii tähtis, millise paberiga tal need raamatud on.

Kui rääkida nüüd nende asjade ostmisest, siis kuidas ostud said tehtud? Ostsite asjad lapsega koos või käisite ise vaatamas?

Eem, nii ja naa. Mõned asjad ostsin ise ikka ära, vaatasin näiteks kui mõni allahindlus või midagi. Aga noo leppisime ikkagi lapsega kokku, kuna ta oli nii õhinas, et lähme nüüd kooliasju ostma. Siis rääkisime ära, mida meil vaja on ja mina ikka otsustasin, kust poest oleks mõistlik osta.

Mille järgi poed valisite, kust asjad osta?

Mugavus ja ikka ka hind, hea on ikka nii osta, et enam-vähem kõik asjad ühest kohast, et poleks seda mõttetut sõitmist. Muidu asjad ostsime üldse Tallinnast, seal natukene suurem valik ka.

Kui rääkida ajast. Võttis kooliasjade ostmise palju aega?

Mm, me kohe teadlikult sellest nii suurt numbrit ei teinud, ei taha, et ta mõtleks, et oh ostmise ja sellest teeks ma ei tea mis sündmuse. Ikka pigem, et vajalikud asjad, et siis vaja osta, mitte, et ostmise nii tore. Kuigi tema jaoks seostub ikka poodides käimine millegi toredaga, mõtle saab ju midagi endale.

Planeerisite poeskäiku?

No kuna väike vend on ka, siis pidin planeerima jah, et isa saaks temaga koju jääda ja meie siis tütrega koos minna, et nii imelik kui see ka ei tundu, siis teha poeskäimisest selline ema-tütre aeg. Eks ikka muidu kahekesi nii palju olla ei saa, ikka on vend ja teised ka. Ja siis pigem üritasin selle päeva talle teistmoodi eriliseks teha, et mitte, et nii tore, saab uusi asju, vaid käisime vahepeal kohvikus, jutustasime üldse kooli minemisest, mõtlesime, mida esimese koolipäeva õhtusöögil süüa teha, kuidas pidulikult selleks puhuks kodu kaunistada.

Pigem siis asetate rõhu sellele, et laps läheb kooli ja kui tähtis etapp see on, mitte, et asjad on selle juures kõige tähtsamad?

Muidugi, eks ta peab ikka aru saama, et see suur elumuutus, kogu koolitee algus. Asjad lihtsalt mingi vahend, neid on vaja, kuid need pole kõige tähtsamad.

Kui te poes olite, kas siis arutasite lapsega, mida osta?

Jah ikka, meie arvamused tihtipeale ei lähe kokku, tema ei oska ju vaadata kas hind vastab ka asjale, on loogilises sõltuvuses. Talle lihtsalt meeldib midagi ja siis selle põhjal valib.

Sai ta siis aru, et see on liiga kallis või näiteks pole väga praktiline?

Nooh, võib ju loota, et sai. Eks ikka pirtsutamist oli ka.

Aga kuidas tal valida lasite. Valisite ise mingid asjad välja ja siis ta otsustas milline meeldis?

Kui nii hakata mõtlema, siis ega ta ise ikka täitsa algusest lõpuni valida ei saanud. Ikka enne valid välja, millised vihikud sobivad ja siis nende sobivate seast sai ta endale meeldivate

piltidega võtta. Ja no koolikoti puhul oli üldse nii, et läksime poodi ja ma tahtsin juba ära tulla, sest talle ei meeldinud see ja teine, nii igavad ja ainult mingite muustritega. Lõpuks ütlesin talle konkreetselt, et olgu nii, kui talle ei sobi, siis peab oma Hello Kitty kotiga kooli minema. Siis muidugi sammu pealt toon muutus, hakkasid sobima küll kotid.

Aga mis tema asjade valimisel vaatas, pigem välimust?

Noh, eks ta muidugi üritab emmele meelepärast kaasa rääkida, et näed see tutiga, mingi mõttetu lipsuga pastakas on nii vajalik, et sellel on isegi huuleläige kaasas, et vot kui praktiline. Aga ega ta tegelikult ikka aru ei saa, mis on mõistlik ja mis mitte. Pigem ikka tahab seda, mis on roosa või sädelev, mitte, et võtame selle koti, see maru mugav, oh ei.

No, aga kui ütlete talle, et teie meelest on see hea asi, võtab teie nõu kuulda?

Mm, no ma ei tea, ma arvan, et eks see tal ühest kõrvast sisse, teisest välja läheb. Ta lihtsalt teab, et ma ei osta talle ikka midagi sellist, mis mulle ei meeldi või sobi, minu käes ikka rahakott ja sellest ta saab küll aru.

Kui nüüd rääkida sellest, kuidas nende asjade kasutamine välja näeb, kooliasjade. Olete te ostetud asjadega rahul?

Rahul ikka jah, et eks mingid asjad on välja vahetatud, kuna lihtsalt ära kulunud või näiteks päevikuga oli see naljakas lugu, et see kadus kohe esimesel nädalal ära. Aga no eks tütar lihtsalt hajameelne, oma asju ta ikka muidu nagu hoiab.

Asju hoiab, et siis ise vaatab ka kooliasjade puhul, et asjad oleksid koos ja korrektsed?

Hee, eks silma peab ikka peal hoidma, aga ta jah ise muidu paneb kõik kokku. Paar korda on maha ka jäänud, aga ma ei hakka isegi mitte harjutama..

Mida ei hakka harjutama?

No seda, et ma ise panen ja nii, muutub maru mugavaks ära, suur tüdruk, peab ikka ise olema hoolas ja oma asju meele pidama. Muidu ei hakkagi kunagi seda tegema, sest no mul endal oli nii, et ema tegi kõik ette-taha ära, ja veel kusjuures maru kaua. Mugav küll eksole, kuid eks see pole lihtsalt jätkusuutlik ning hiljem raske ümber harjuda ja suureks kasvada.

Aga kui mõelda nüüd asjadele, mis sai ostetud, kulutustele. Kas teeksite midagi ka teistmoodi?

No eks mingid asjad olid täiesti ebavajalikud, aga mis seal mingi paari eurot ikka taga nutta. Üldiselt tuleb valikutega rahul olla, midagi kasutat nagu ostetud ei saanud, lihtsalt võibolla mõne asja oleks pidanud varem ära ostma, et läks kiireks ja siis sai võetud lihtsalt mida oli.

Kui nüüd rääkida sellest, kuidas kooli minemisega seoses on laps ülesanded muutunud, kas on tekkinud mingeid uusi ülesandeid? Näiteks kodus mingid kohustused.

Oleme teinud nüüd nii, et ta peab oma tuba ise koristama, varem ikka koristasin mina. Aga see meil pole väga õnnestunud, ikka koristan pigem mina.

Kuidas on kooliasjadega?

Aga muidu kooliasjad ta hoiab ise korras, oma laua, sahtlid ja mänguasjad samuti. Ma vist suhteliselt keevaline ise selles suhtes, et olen öelnud, et kõik mis laiali, lendab prügikasti. Aga no töötab, pole veel pidanud midagi küll ära viskama, aga eks ta võtab seda suhteliselt tõsiselt.

Aga peab talle meelde ka tuletama, et sul midagi vedeleb või näiteks küsima, kas sul on õpitud?

Ikka jah, see kipub just siis ununema, kui midagi põnevat on teha või lihtsalt üleväsimus, no ülemeelikuks muutudes.

Aga iseseisvus, on märgata mingit muutust?

Ikka jah, lasteaialaps on ikka lasteaialaps. Ta käib ju ise kooli ja koju, kui muidugi väga külm pole, noo ja hommikuti ma ka ikka viin teda tavaliselt. Aga siiski, saab ise juba hakkama, näiteks kui koolis koju jõuab teeb endale ise süüa.

Aga seoses kooli minemisega, kas lapsel on vajadus ka ise midagi osta olnud?

Ikka jah, ta ikka käib juba klassiõdedega vahepeal peale kooli poes või isegi kinos on käinud. Alguses kui nad ise läksid, siis ma küll viisin neid ära ja ostsin ise piletid, aga nüüd viimane kord läks ta päris ise ja ostis endale sealt pileti. Ja paar korda on olnud nii ka, et meil on kodu lähedal siinsamas pood, et ta ma näiteks annan talle kirja kaasa ja siis ta toob vajalikud asjad, et noo.

Hinnad, kuidas nende vaatamisega laps hakkama saab?

Mm, hinda, no hindasid ta ikka natukene saab aru küll, et kas tal on piisavalt raha.

Aga poes ostes, kuidas raha tagasisaamisega lood on?

Ma arvan, et ta väga ei kontrolli ka, ma ise pole ka rääkinud, et kindlasti vaata, et eks see arvutamine võtab tal aega. Aga muidu ehk isegi peaks rääkima, mitte nüüd sisendama, et poemüüjad võivad petta, aga ikka vahepeal juhtub, et antakse kogemata valesti raha tagasi. Mul endalgi on olnud, et ei vaata, eks neil ju ole raske... Need tööpäevad neil vast maru pikad, kohutavalt raske ja stressirikas töö, katsi kõikide nende inimestega hakkama saada, jube ikka küll.

Aga enne kui ta hakkas poes käima, õpetasite talle selle kohta midagi?

Jah, ikka koos vaatasime ju erinevaid asju ja no üldse kui me poes käime, siis ju arutame mida osta ja mida mitte. Ega no kelle käest ta ikka selliseid asju õpib ja no ta iseloomult ka selline või mulle tundub. Noh jäljendab ja võtab ikka minust ja isast eeskuju.

Kuidas näiteks taskurahaga on?

Me oleme selle nüüd kooli jaoks paika pannud. Muidu lasteaias hakkas see asi üle käte minema, et emme osta seda ja ma tahan seda, et üldse ei saanud ta aru kust see raha ikka tuleb, raha tuleb ju ka teenida, et ei ole nii päris, et ostame ja ostame lihtsalt kõike.

Kuidas teil siis taskuraha andmine käib?

Me tegime talle nüüd pangakaardi ja siis iga kuu kanname talle kümme eurot, et siis ta peab ise sellega hakkama saama ja oleme sellega mehega vabad käed andnud. Tegelikult ikka pidevalt vaatame, mille peale ta kulutanud on. Pluss siis veel vahepeal ikka saab ka preemiat, meil on külmkapile pandud paber, et sinna saab ta siis tähekesi, kui on hea laps olnud, koolis või näiteks vanaema-vanaisa juures. Viie tähekesi kokku saamisel saab ta minult või isalt kaks eurot, aga no eks see nii ludinal ikka meil ei lähe. Jonnihooga võtame kohe tähekesi ära või kui vahepeal tuleb ikka seda haukumist ette.

Aga kas midagi on sellist ka, mida ta ei või osta selle eest?

No meil üldse magusaga, et kuna meid kimbutab ka diabeet, et siis ta teab, et magusa ja üldse igasuguste snäkkidega on meil oma reeglid. Aga ta saab sellest ise aru, kuna meil väiksest peale kindel toitumine paigas olnud. Seega tavaliselt ta ostabki endale ikka taskuraha eest midagi praktilist, näiteks sünnipäeva raha eest valis ta endale ise, et soovib tennisereketit, kuna käib tennisetrennis. Praegu ma ei teagi, kas ta millegi konkreetse jaoks ka kogub, aga muidu ikka ostab värvilisi pabereid ja meisterdamisasju, talle väga istub üldse käeline tegevus. Sellesuhtes on ta küll täielik vastand minule, ma ei suuda ealeski ühe asja kallal, mingi näputöö või nii, et teengi sama asja päeva otsa.

Kui nüüd vaadata natukene tutvusringkonnast teisi lapsi, kuidas neil taskurahaga on?

No klassikaaslaste puhul eks see ole ikka suhteline, mõnega on ikka kohe näha, et perekonnal on rahalised võimalused väga head, teistel jälle mitte nii väga. Vennalapsi vaatan, nad elavad Tallinnas ka, aga no neil ikka summad hoopis teised. Ma ei taha öelda, et hellitatakse lapsed ära, aga võibolla natukene liiga kergekäeliselt antakse raha jah, et sellega võib lastele jääda vale arusaam.

Millist arusaama teie seoses raha kasutamisega edasi tahate anda?

Mm, no tähtis ikka, et mõistetakse, et raha saamiseks tuleb tööd teha, vaeva näha ning ikka vaikselt juba sisendama, et kui omandad hea hariduse, siis on suurem võimalus tegeleda meeldivaga, et mitte ainult, et rohkem raha, nii tore saab kõike osta, vaid ka hingele... Paraku raha ei tee ju õnnelikuks, kuid kui seda ei ole, siis on ikkagi raske, peab mõtlema liiga palju elementaarsele, mis ennast just leida ei aita.

Enne rääkisite, et käite koos poes ja vaatate hindasid. Kas midagi veel olete pidanud tähtsaks seoses poes käimisega õpetada või olete rõhutanud, mida peaks asjade valimisel vaatama?

Mm, ikka ka seda, et kvaliteet on teinekord tähtsam kui hind. Pole mõtet osta odavat asja, mida ei saa õigupoolest kasutatagi kui see juba puruks. Ja veel ka meile on hästi olnuline, et toidukraam oleks ikka kodumaine, erinevalt lisaaineid vähe. Pluss muidugi meil veel see, et ta vaatab ka energiasisaldust toiduajadel, millel see märgitud. Et juba varakult sai juba hakatud harjutama seda, kuna meil suhteliselt fikseeritud, palju võib ta valke, süsivesikuid tarbida päevas, arvutatud välja. Sest noo, kohe kui natukene liiga palju nihkume normist kõrvale, siis kohe tervisega kehvad lood, et hakkavad igasugused hädad tulema.

Kas on ette tulnud ka seda, et ta teie keelust hoolimata midagi ostab?

No ühe korra ma mäletan küll ühte intsidenti, mingi magusa joogiga.

Ja kuidas te selle olukorra lahendasite?

Istusimegi rahulikult maha ja rääkisime, ma saan ju täiesti aru, tal on nii raske, teised lapsed söövad ikka igasuguseid maiustusi, kuid tema ei tohi. Aga siis arutasimegi koos, miks ta ikka ei tohi ja mis siis juhtub, me nüüd üritanud nii ka, et vahepeal ikka üritame midagi patust mahutada menüüsse, aga seda väga harva.

Tegelikult iga päevaga ju muutub laps iseseisvamaks, kas midagi on ka, mis sellega seoses muret valmistab?

No mul see mure on ikka sellega, et kui ta käibki klassiekskursioonil ja alati ei saa toitu kaasa panna, et kuidas ta suudab kinni pidada toiduvärgist. Ja noh üldse kui poodi läheb, et ta mingit jama ei ostaks. Lihtsalt tahaks ju ikka, et seda asjademaaniat peale ei tuleks, et oleks igast tilulilu vaja. Pluss mul endal muidugi hirm selle ees, et kui kunagi peaks see puberteet

kätte jõudma, et seda jubedat tibindust ei tuleks.

Aga mis valmistab rõõmu?

No minu elu muutub tunduvalt lihtsamaks või on juba natukene muutunud. Et ta saab ikka ise hakkama ja on ka suureks eeskujuks ju.

Kellele ta eeskujuks on?

Ikka väikesele vennale, ma arvan, et temaga lähebki siis kõik lihtsamalt.. Et ikka kopeerib ju suure õe pealt või no võimalik, et ma lihtsalt elan kuskil fantaasiamaailmas ja lihtsalt loodan, et nii läheks. Aga ilus oleks ju...

Aga temale endale, kellest ta teie meelest juhindub?

Mm, tahaks loota, et ikka minust ja isast, aga eks ka meil päris tihti seda, et toob kohe välja, et teistel on ja tal ka vaja. Eks ikka ju eakaaslased ka mõjutavad, sellepärast ongi tutvusringkond väga tähtis, et oleks ikka normaalsed vanemad ja lapsed ise ka mõistlikud. Muidu on lapsele endale lõpuks väga raske selgeks teha, et mis siis on õige ja mis vale.

Mis peale eakaaslaste veel lapsi mõjutab tarbijaks kasvamisel teie meelest?

No muidugi on ka meedial suur roll, et näiteks igasugused sarjad. Meil on ta selle suure Kättemaksukontori suur fänn, et siis oli kohe seda fänniraamatut ka vaja. Sellega oli nii raske, ei suutnudki lõpuks selgeks teha, et see pole eriti praktiline ning tal seda tegelikult nüüd küll absoluutselt vaja ei ole. Sellesuhtes on mingil määral lapsed ikka kergesti mõjutatavad, oleks vaid vanematel ka nii kerge neid ümber veenda.

Tunnete tihti mingite asjade juures jõuetust, et ei olegi võimalik tema arvamust muuta või mingite asjade vajalikkust, täielikku ebaolulisust selgeks teha?

Mul vist tegelikult ikkagi üsna hästi läinud, et ta üsna tagasihoidlik kõikide oma soovide ja tahtmiste juures. Et ei ole nii olnud, et viskab poes pikali maha. Kuigi ühe korra oli mul küll nii piinlik, ma polnud talle nõus ostma mingit mänguasja. No mismõttes tema tahab. Aga siis rääkisingi, et meil raha pole, et ei saa praegu sellist väljaminekut teha. Ja siis. Mida teeb tema selle peale. Hakkas keset poodi, jumala palju rahvast oli veel, kisendama, et mismõttes, mina ostsin endale nii kallid saapad, mis maksid üle saja euro ja temale ei osteta kunagi midagi.

Ja mis te siis tegite selle peale?

No reaalselt ma tundsin selles olukorras, et inimesed kohe naudivad.. Ikka ju huvitav vaadata kuidas vanem reageerib, et kas võtab lapsel tukast kinni ja tirib minema või siis ostabki selle asja.

Ja kuidas teie käituseid?

Ma läksin näost punaseks ja ütlesin, et nii, nüüd kaks võimalust, sa kas jätad või ma jätan tema poodi, vaadaku ise. Ja ma ei tea mis tal viga oli, ta ei jätnud järele, aga siis ma pidingi minema kõndima. Lõpuks jooksis järele küll.. Aga tol päeval oli meil küll tüli kodus, pikka aega ei võtnud enam poodi kaasa ja eks ta sai lõpuks aru küll, et sellise käitumisega ei saa mitte kui midagi.

Aga suur aitäh teile intervjuu eest, mul oli väga põnev kuulata kuidas teie peres koolimineku sujus ning millised on olnud muutused. Kui te midagi enam lisada ei soovi, siis oleme minu poolest küll lõpetanud. Veelkord, aitäh teile!

Lisa 2.4 Perekond 2 - laps

1. klassi tüdruk, 9. märts 2014 intervjueritava kodu, intervjuu kestvus 22 minutit ja 13 sekundit

Nagu ma sulle juba enne rääkisin, siis tahan sinuga rääkida koolist ning kooli jaoks valmistumisest. Ütle kohe, kui sa minu küsimusest aru ei saa. Muidu mis sulle kooli minemisega üldse tuleb meelde, mida peab enne tegema?

Mm, no ikka, et peab enne tähti tundma ja nii. Ma ikka oskasin enne juba ikka kirjutada ja lugeda ka. Aga no praegu oskan paremini.

Käisid sa kuskil ka eelkoolis või hoopiski ema õpetas sulle neid asju?

Käisin eelkoolis.

Meeldis sulle eelkoolis?

Ikka ja, seal oli mu üks trennikaaslane ka, me käisime suvel koos laagris. Ja siis seal sai hästi palju igasuguseid asju tehtud ja vahepeal mängisime mingeid mängu ka.

Kas sa kooli minekut ka ootasid?

Ja, väga.

Miks sa tahtsid kooli minna?

No siis ei pea magama ja saab targaks ka, mulle meeldib, et saab vahetunnis igasuguseid mängu mängida.

Kui kooli läksid, kas sul oli vaja ka kooli jaoks mingeid asju?

Jah, vihikuid. Ja no koolikott oli mul ka ja päevik.

Kellega koos ostsite neid asju?

Emmega kahekesi käisime ja siis issiga koos kui poes käisime, Rimi poes, siis ostsime mulle pinali. Pinal meeldis mulle kõige rohkem, sest sellel on koera ja kassi pilt peal.

Milliseid asju te emmega ostsite?

Meil oli igasuguseid asju vaja, vihikuid ja siis pliiatseid ja siis pinal.

Said sa ise neid asju valida?

Jah, emme ütles, et mida meil vaja on ja siis vaatasime, et kõik olemas oleks. Ja siis mina sain ikka valida, millist värvi asju ja millised mulle meeldivad

Kas midagi oli ka sellist, et sulle üldse ei meeldinud ja ikka ostsite.

No koolikott mulle väga ei meeldinud, aga emme ütles, et see on väga kallis ja hea koolikott.

Aga... kas kott oli sellepärast hea, et ta oli kallis?

No jah, eee, emme ikka ütleb, et kallimad asjad on paremad.

On ta ka öelnud, et miks kallimad asjad paremad on?

Mm, sellest millest need on tehtud, et see on parem. Ja siis veel näiteks muidu on lirut, võivad asjad vihmaga laiali minna.

Mille järgi veel vaatasite emmega, et milliseid asju osta?

Vaatasime ka, et läheksid värvid kokku, näiteks kui ostsime paberit, siis et värvid läheksid kokku.

Mõtled, et matemaatikale näiteks sinine värv?

Nii jah.

Aga kas vaatasite koos ka, et poleks liiga kallid asjad?

Jah, enne kui poodi läksime, siis mõtlesime läbi ka mis vaja, et me ei ostaks muid asju, muidu saab raha otsa enne, aga siis ikkagi ei saa neid asju mida vaja on.

Muidu käisite mitmes poes või saite kõik asjad ühest poest?

Ei, pidime ikka paljudes käima.

Kas mõne asjaga tuli teil väike tüli ka emaga, sest talle näiteks ei meeldinud, mida sina tahtsid või hoopiski vastupidi?

Jah, emmele ei meeldinud üldse, kui ma tahan roosasid asju või siis näiteks mulle meeldis üks hästi ilus koolikott, aga siis ta ei olnud nõus sellega ja siis pidimegi teisest poest ostma koti.

Kas emmele siis ei meeldi roosad asjad?

Vist jah, ta ise ei kannu ka roosasid asju üldse. Ta muidu ikka mõnda asja lubab roosat, aga talle ei meeldi, kui kõik asjad on roosad. Ütleb, et muidu titekas ja nii.

Aga muutud sa vahepeal kurvaks ka kui emme ei luba eriti roosasid asju osta?

Natukene ikka, sest mulle väga meeldib roosa värv ja vahepeal ma ei saa aru, miks ta ikka ei luba. No ta ju ostab mulle, siis ise ei pea ta kandma.

Aga koolikott, mille siis lõpuks valisite, kannad seda nüüd hea meelelega?

Jah, mul ühel klassiõel on täpselt samasugune kott. Aga meil on nimed kirjutatud ka siis ei lähe meil nagunii sassi. Ma panin endale siia koera ka rippuma, siis mulle nii meeldib rohkem.

Milline su kott on?

Mm, armsate värviliste mummudega ja natukene on roosat ka ja kollane meeldib mulle ka.

Olgu, mainisid koolikoti ostmist ning pinalit. Mida veel kooli minemiseks vaja oli, kas näiteks telefoni ka?

Telefon jah, sest muidu ma ei saaks helistada ju kui midagi juhtub või kui mul näiteks koolis paha olla hakkab. Ja no mõtle kui ma suren ära ja emme ei saagi teada, sest telefoni pole.

Kuidas sa telefoni said?

Emme ja issi kinkisid kooli minnes.

Kas sa olid nende valikuga rahul või oleksid sa tahtnud ise valida?

Ei, mulle väga meeldis. Olin, väga, no tegelikult ikka ammu juba telefoni tahtnud, aga emme ei tahtnud enne seda osta, et pole mul vaja seda enne.

Ütlesid enne, et telefoni oli kooli minnes vaja. Kas sinu meelest oleks ka ilma selleta kuidagi hakkama saanud?

Ma ei usu, ikka on vaja helistada.

Aga kas sul on klassis kõigil sõpradel telefon?

Vist küll jah, aga meil klassis ei tohi sellega rääkida, et siis kõik panevad ikka ära.

Kust te kooliasjad ostsite, kas selleks kulus palju aega?

Ja, ikka mitu korda käisime, aga me käisime onul külas, ta elab Tallinnas. Ja siis kuna see on nii suur linn ja siis seal on palju rohkem ja suuremad ja paremad poed, et siis ostsime sealt.

Kas tegite ka mingi nimekirja enne kui poodi läksite, et mida on vaja osta.

Emme teadis kõiki asju, mida meil on vaja.

Aga kas midagi oli ka sellist, mis emmel meelest läks, kuid sul tuli meelde, et seda on vaja?

Ei nii vist ei olnud, aga mina tahtsin osta joonistamise jaoks ka värve, kuid emme ütles, et neid saab alles siis osta, kui ma juba koolis käin, sest muidu ostame valed.

Räägime natukene üldiselt ka poes käimisest. Meeldib sulle muidu poes käia?

Jah, ikka meeldib.

Koos vanematega?

Jah.

Aga oled sa ka üksi poes käinud?

Ikka jah ja siis käin koos sõpradega ka.

Mis sa sealt ostnud oled?

No näiteks ostsin endale ühe komplekti, kus ma sain endale ise kaelakeesid teha ja siis rahakotti. Vahepeal ostan mõne raamatu ka.

Mille järgi sa valid, et mida nüüd osta tahaks?

No vahepeal ostan mõne joogi. Aga me emmega kokku leppinud, et mida oleks hea osta ja mis on tervislik. Siis emme õpetab vahepeal vaatama ka, et oleks piisavalt häid aineid sees ja pole kahjulik.

Kui sa poes käid, kust sa asjade ostmiseks raha saad?

Mul on endal siis raha olnud.

Ja kuidas sa selle raha endale saanud oled?

Emme ja issi annavad ja siis sünnipäevaks sain ka raha.

Kas emmelt ja issilt saad siis nagu taskuraha?

Jah, taskuraha saan ma iga kuu, me tegime selleks ka pangakaardi.

Kas pangakaart oli ka seoses kooli minemisega?

Jah, siis ma ei kaota ära, muidu äkki kaob mul raha ära ja siis on hea, kui raha on seal kaardi peal, siis ma ei pea otsima makstes täpset raha.

Meeldib sulle, et sa saad kindla summa iga kuu raha või siis tahaksid, et vanemad annaksid sulle raha siis kui sul on otsas?

Ei mulle ikka meeldib, kuna muidu oleks nii, et äkki mul läheb meelest küsida ja siis veel ka äkki, äkki muidu siis kui mul oleks vaja siis neil üldse ei olegi raha ja siis ma ka ei saa.

Aga kas sa tavaliselt kulutad kõik oma taskuraha, mis sa saad, ära või jääb midagi ka alles?

Ikka jääb alles, siis ma saangi midagi suuremat endale osta ja siis vahepeal annab emme raha juurde kui ma midagi suuremat tahan osta, et kui mul puudu jääb.

Aga kui sa tahadki endale midagi suuremat osta, kas vanemad on öelnud ka, et mida sa võid osta ja mida mitte?

Me ikka koos tavaliselt emmega mõtleme, et kas mul oleks midagi vaja, et ei ostaks lihtsalt ainult mingeid mänguasju, neid niigi kingitakse ja jõuluvana ju ka toob igasuguseid selliseid asju.

Poes käies, vaatad sa hindasid ka?

Ikka jah, näiteks kui midagi on üle kahe euro, siis see on ikka kallis või ma nii kalleid asju ikka ei taha osta, kuigi mul ikka on raha, aga siis tavaliselt kui kallimaid asju tahan osta, siis ikka arutan emme või issiga.

Ütlesid enne, et käid vahepeal sõpradega poes. Kas ostate tavaliselt samasuguseid asju?

Ei tea, mitte alati. Aga siis vahepeal on nii, et kui keegi midagi võtab, siis tuleb endal ka mõte, et võiks selle võtta. Et ise võibolla muidu poleks tahtnudki seda või mõelnud.

Räägime natuke ka koos vanematega poes käimisest. Kas vanemad võtavad sind tihti poodi kaasa?

Jah, ikka käime koos.

Võtavad nad sind hea meelega poodi kaasa või vahepeal ütlevad, et pead näiteks koju jääma või autos ootama.

Vahepeal olen pidanud autos ootama, siis kui näiteks venna magab. Aga koju ka, oleme kahekesi jäänud. Aga tavaliselt me saame ikka mõlemad poodi kaasa, sest mulle ei meeldi temaga kahekesi koju jääda ja emme väga ei taha nii jätta ka meid. Et mina olen suur ja saan

üksi hakkama aga venna võib näiteks jätta uksevahele oma näpud.

Kas pigem käid emme või issiga poes?

Mõlemaga, aga emmega rohkem, sest issile ei meeldi vist väga poes käia.

Või meeldib hoopiski üksi käia?

Üksi meeldib ikka jah, sest siis saan ise vaadata ja valida, et mis mulle meeldib, aga tavaliselt emmega koos saan ma rohkem asju ikka, kui ise ostan, et ma ise ei osta endale ju kohukesi või jogurtit.

Aga kas vahepeal on nii ka, et sulle ei taheta midagi osta?

Ikka jah, aga tavaliselt midagi ikka saan, aga mänguasju ikka ei osteta väga, emme ütleb, et pole mõtet, muidu ei mahu ära ja ma suur ka juba.

Mida sa tavaliselt teed, kui vanemad keelduvad või pole nõus sulle midagi ostma?

No midagi ei tee, saan natukene kurvaks või pahaseks, sest endale nad ostavad küll nii palju asju.

On mõnikord võimalik ümber ka veenda nende ei ütlemist?

Vahepeal, kui ma ütlen ikka, et mul on vaja seda või miks mul on vaja, siis nad ikka ostavad.

Kui sa käid issiga poes, kas siis arutate ka, mida osta?

Issi ütleb mulle jah, et mida vaja ja siis ma toon, näiteks, et leiba, siis saab ruttu. Aga vahepeal kui ma võtan mingi vale asja, siis ta ütleb, et see pole nii hea ja vaatame koos mingi teise.

Mille puhul teil nii on olnud?

Näiteks pidin piima võtma, aga siis võtsin sama päeva kuupäevaga, see on muidu järgmine päev juba tükiline.

Aga kui võtadki piima, siis mille järgi valid?

Võtan selliseid asju, mida olen näinud, et emme ja issi ka võtavad. Näiteks emme ja issi võtavad alati punasest piima, selle punase paki sees.

Kui rääkida nüüd emmega poes käimisest, et mida asjade puhul vaatate?

Emmega vaatame ka, milliseid asju osta, emme käib tavaliselt nimekirjaga, et midagi meelest ei lähe. Aga no tal on alati ka hästi palju asju osta, siis võib ju ikka unustada muidu.

Aga mille järgi valite koos tooteid, hinna või vaatate mis oleks kvaliteetne, maitsev?

Ikka jah, et oleks odav ja siis ka meeldiks, muidu pole ju mõtet osta, et kui keegi ära ei söö.

Vahepeal siis ikka juhtub, et ostate midagi, mis polegi väga maitsev või hea asi?

Jah, siis tavaliselt viskame ära.

Mul oli väga lõbus sinuga rääkida, oled väga tore tüdruk, kellele meeldib nalja teha.

Loodan, et sulle meeldis ka minuga jutustada. Aitäh sulle!

Lisa 2.5 Perekont 3 – vanem

1. klassi poisi ema, 18. märts 2014 intervjuueeritava kodu, intervjuu kestvus 37 minutit ja 53 sekundit

Tere! Enne juba natukene rääkisime üldse laste kasvatamisest ning, et teil on vahepeal väga keeruline jagada end... Just kuna on mitu last. Aga kuidas näiteks lapse kooliminekuuga tulite toime, mõjutas see teie perekonda palju?

Tohutult võtab ju see aega ja üks selle kõrvalt on enda jaoks pigem raske aega leida, et alati on ju see, et peaks nendega midagi tegema, pole nagu südant lasta neil telekat vaadata või siis. No välja nad ei lähe ka ise, kuidagi pole sellist kommet, et nad käiksid ise õues mängimas, vaid ikka pigem ise lähed nendega kuskile. Aga muidu. Koolimineku. Eks natukene stressirohke oli ikka või oli vaja ennast valmis panna, teda. No, aga muidu polnud hullu, vähemalt meil.

Aga lapsele, kui valmis ta ise oli kooliminekuks?

Ta oskas lugeda ja kirjutada juba ammu ning lasteaia hinnati tema koolivalmidust suureks. Et jah ta oli ikka täiesti valmis.

Tahtis laps kooli minna?

Ta ootas seda ikka väga jah.

Aga teie ise, kui valmis olite teie lapse kooliminemiseks?

No enne kooli oli see kooli valimine, sellega oli natukene pingeid, aga muidu ma olin ka täiesti valmis. Just, et kogu see eiliitkooli teema ja nii. Et no ma ei tea, paljud peavad seda kindlasti imelikuks, aga me küll enne neid katseid ikka nägime ise ka vaeva. Mitte nüüd ainult sellepärast, et siis need katsed kindlasti ülihästi ära teha ja sisse saada, vaid no selle mõttega, et ega see talle muidu ka ju kahjuks ei tule, et ikka annab juurde ning selle arvelt on tal hiljem koolis ka ikka lihtsam.

Midagi tundus teile hirmutav ka seoses kooliga?

Ei, kõik nagu sujus ja no ainult see koolikäimine võibolla, et alguses ta ei saa ikka ise koju tulla ja siis kuidas meil mehega ajad klapiavad, et kes kuna järel käib. Aga rohkem minul küll nagu midagi ette ei tule. Või tegelikult üks natukene ikka muretsed sellepärast ka, et kuidas talle meeldib üldse koolis, kõik see uus režiim tegelikult ka ju, pole enam võimalust keset päeva natukene puhata, vaid ikka ühe jutiga tehakse oma toimetusi. Ja siis tegelikult ega mängimist kui sellist ka koolis palju pole, kuigi sellega ollakse ära harjunud.

Koolimineku nõuab teatavasti pere eelarvest korralikku tükki, millised olid need suuremad ehk ka tähtsamad ostud, mis siis kooliminekuuga kaasnesid?

No, suuremad, nii kohe raske välja tuua. Ahjaa, tegelikult ma tean. Pidime ju ometigi terve tema toa ära remontima, et alustasime seda küll suvel, kuid ikkagi alustasime remontimisega, kuna koolilapsel peab ikka oma tuba olema, et ei saa enam väikse vennaga ühes toas olla. Vaja õppida ja nii, siis ei saa ikkagi, et väike vend samal ajal mängib, ikka ju segab keskendumist.

Kas laps ise oli ka toa remontimisega kuidagi seotud?

Kui aus olla, siis mööbli ja nii otsustasime ikkagi ise ära, tahtsime midagi tagasihoidlikumat ning tema sai siis valida, mis me sinna pärast laseme peale maalida, kuid no.. Tegelikult maalimiseni polegi me veel jõudnud, et tundub praegu suhteliselt mõttetu, et natukene liiga lapselik, et ta ju ikka suur poiss juba.. Ja ega ta ise ka teab mis vaimustust juba siis üles

näidanud, praegusest rääkimata.

Aga midagi suuremat või sümboolsemat veel?

Koolikott siis võibolla, teised olid pigem väiksemad asjad.

Aga kuidas koolikoti ostmine välja nägi?

No ma juba kohe teadsin, et me ostame selle Jeva koti ja seega ma ei viitsinud muid kotte isegi vaatama hakata. Et kuna alguses on neil kotid ikka jube rasked, siis on vaja korralikku kotti, mis seljale liiga ei teeks ja no ma olen ikka teistelt sõbrannadelt, kellel lapsed on kuulnud, et see firma toodab väga häid kotte.

Ja käisite siis koos lapsega kotti valimas?

Jah, läksimegi poodi, ega seal kusjuures väga suurt valikut polnud. Ta oleks muidugi tegelikult tahtnud mingit värvilist plikadekotti, ta mul vahepeal ikka eelistaks roosat, aga no ma ütlesin talle kohe, et see on ikka rohkem tüdrukutekott ja siis ta sai aru. Ta leidis üsna kiiresti siis koti, mis talle enam-vähem meeldis, ega seal ju teab mis valida polnudki. Aga no ma kujutangi ette, et kui me oleksime nüüd suvalisse poodi läinud, siis ta oleks oma lemmikuks ilmselt mingi kirevama koti valinud, ma ei tea mille pärast, aga kahjuks või õnneks ta vahepeal eelistaks jah selliseid õrnemaid asju. No pigem neid, mis pole rohkem poistele mõeldud, vaid just tüdrukutele. Sellesuhtes on ikka vahepeal naljakas küll temaga poes käia või isegi raske, et kus sa teed selgeks, et oot-oot need on nüüd tüdrukute asjad. Et endalgi vahepeal vaja aeg maha võtta ja mõelda, kas peaks laskma tal siis ikkagi ise otsustada nii või siis teda suunama, selles suhtes just suunama, et need asjad ongi ainult poistele mõeldud ja nii. Kui just narrima ei hakata, siis ma küll ei näe põhjust, miks pois ei võiks käia roosa särgiga, kui see talle tõesti väga meeldib. Pole vaja olla kogu aeg stereotüüpides kinni.

Aga enne poodi minemist, rääkisite ka talle, et miks just sealt poest koti ostate?

No ma tegelikult ütlesingi, võibolla natukene liiga järsult, aga vist, et võtame siit koti ja kõik, et mujalt võtta pole. Eks ta sai aru, et siis tuleb sealt ära valida ja rohkem nagu me sellega ei tegele. Lihtsalt koolikott on selline, mis peab olema ikka kvaliteetsem ja korralikum, et ei osta seda ju pooleks aastaks või aastaks, võiks ikka mitu kooliaastat vastu pidada.

Millised olid väiksemad ostud?

Oeh neid oli palju, õnneks kool andis üsna täpse nimekirja ka asjadest mida vaja osta. Aga mis siis ostime – kõik vihikud ja joonistusasjad, no pinal, päevik.

Kuidas nende ostude tegemine käis?

Enamus asju ostime lapsega koos, aga mingid kilekaaned ja sellised asjad ostsin ikka ise. Muidu nagu läksime bürootarvete poodi ja vaatasime sealt.

Enne kooliasjade ostmist, kas küsisite nõu ka kellegi käest või uurisite, et mida peaks ostma?

No ikka olin lugenud ja mingitest foorumitest ka hea vaadata, et mida siis kiidetakse ja midagi mitte.

Aga peate selleteemalisi arutelusid vajalikuks?

Ma ei teagi, no kui siis tegelikult ajakirjanduses räägitakse üsna vähe sellest, kui suurt rahalist panust nõuab tegelikult lapse kooli minemine. Ei ole ju nii, et saaks mingi 200 euroga

hakkama. Kurb küll, aga mitte kuidagi ei saa.

Kas arutasite ka, et mida valida?

Ikka jah, üks pliiatsite, vildikate puhul on ju teada, et tegelikult need kallimasse hinnaklassi kuuluvad tooted on paremad, muidu kuivavad kohe ära ja üldse ei kesta.

Rääkisite siis talle ka, et peab ikka kvaliteesemaid asju eelistama?

No, ikka. Sest ega ju tema tihtipeale saa aru, mis siis parem on või nii. Vaatab pigem, et toreda pildiga või hoopiski on reklaamis näinud, et see konkreetne pastapliiats on jube hea. Aa, sellega tuleb mul meelde, et kui me käisimegi poes ostmas asju, siis ta teatas jube konkreetset mulle, et kuna tema on vasakukäeline, siis tal on vasakukäelistele mõeldud asju vaja. Siis ma ei teadnudki näiteks, et spetsiaalsed pliiatsid on olemas. Aga no siis ostsimegi need paksud jämedad pliiatsid, et sellega ma olin muidugi nõus.

Kuidas ühtis teie nägemus üldse vajalikest kooliasjadest lapsega, arutasite siis enne kodus ka, et mida vaja on?

Kuna kooli poolt oligi nimekiri antud, siis ta sai aru, et selle järgi vaatame ja ostame ikka asju. Poes muidugi tuli küll vahepeal välja, et ta ikka ei saa aru, et seda või toda asja pole vaja, et üritas mulle korvi ikka sokutada igast muid asju ka nagu, et emme, vaata kui ägedad sädelevad pliiatsid need on, et tal oleks nii hea neid koolis kasutada.

Andsite siis järele ka?

No, kindlasti mõne asja puhul, aga eriti mitte. Pigem tuletasin talle meelde, et tulime ainult kooliasju ostma, mitte mingeid muid asju.

Aga asjade ostmise puhul, millised otsuseid lubasite siis temal teha?

Mm, no pigem siis ikkagi nii, et vaatasin välja, millised oleksid hinna-kvaliteedi suhtelt vastavad ja siis nende vahel, et mitte ikka nii, et näed siin on nüüd pliiatsikomplektid, et vali millist tahad.

Midagi tuleb veel meelde?

No ja värvi või mudelivalik ka, et talle ikka meelepärased ka asjad oleksid, et kui talle asjad meeldivad, siis tekib ju kohe suur tuhin neid kasutada ka. Endal ka kuidagi lapsepõlvest see sees, et siis nagu valida ei saanud ja ma ei tea. Kuna mingeid asju oli nii vähe saada, siis pigem pandi need vitriinkapi klaasitaha seisma, enne kui lubati kasutada. Aga no mis sellisest suhtumisest kasu, tegelikult ju mitte midagi.

Nüüd tagasi mõelda, kulus kooliasjade ostmisele palju aega?

Nii ja naa, ega siis kõik asjad ei saanud ju tegelikult ühe korraga ära ostetud, ikka tuli meelde, et veel oleks seda vaja ja nii ja no me ajastasime ikka mitmele päevale asjadeostmise, mitte et käime ühe korraga ära ja siis on poodidest nii kõrini lõpuks. Aga ikka muidu omajagu aega kulus, lapsega käies ju ikka kulub rohkem aega, sest vahepeal talle mingid asjad ei sobi või ei jõua üldse kokkuleppele, et tema on veendunud, et oleks ikka mingeid muid asju ka osta, mis pole üldse ju kooliga seotud.

Millegi ostmisega põrusite ka, näiteks pole rahul või nüüd teeksite hoopis teise valiku?

Eem, no ma ei teagi. Pigem on olnud ikka nii, et miskit läheb koledaks või katki kuna khmm asjade peremees neid ei hoia.

Kasutab siis lohakalt asju?

Jah, no jätab vedelema ja siis nad kaovad ära või ma ei tea. Näiteks üksvahe avastasin pinalist näritud otstega pliiatsid, halloo, suur poiss aga närib pliiatseid. Peale selle, et see näitab, et ta ei hoia oma asju, on rõve ka. Fuhh.

Kuidas muidu näiteks kooliasjade kokku panemisega on lood?

No ta ikka ise paneb, aga ma ei tea, peab ikka küsima ja uurima kogu aeg. Sest vahepeal on mul küll tunne, et kui ma e-kooli lahti ei teeks, siis mingid asjad vajuksid küll unustustehõlma.

On mingeid kohustusi ka juurde tekkinud seoses kooli minemisega?

Seda ta ikka peab vaatama, et tal õpitud on ja nii. Aga eks ikka kuidagi tuulepea on ta vahepeal. Üldiselt muidu mitte, et muidu natukene oma tuba ta ikka peab korras hoidma, aga ma ise suhteliselt kannatamatu inimene, kuigi see õige pole, siis kipun pigem tema eest asju ära tegema. Sest no ausõna, see pole eriline voodi tegemine, kui sellest tuleb välja tõeline lehma magu.

Aga muidu.. Kas lapse kooli minemisega seoses on tekkinud tunne, et ta on muutunud palju iseseisvamaks?

Oh, muidugi. Varem ikka oli nii, et emme-issi viisid igalepoole, kuid nüüd ta käib ikka ise ka.

Kus ta nüüd ise käib?

No näiteks käib vahepeal mõne sõbraga kahekesi kinos, läheb ise trenni või siis saavad näiteks raamatukogus kokku.

Kui nad käivadki näiteks kinos, saavad siis ise hakkama pileti ostmisega?

Ja, seda kindlasti, et minumeelest ongi ta järsku liiga agaraks muutunud oma iseseisvusega. Et ikka muretsed ju, et kuidas ta hakkama saab ja nii.

Käib ta poes ka?

Ikka jah, vahepeal saadan isegi, näiteks ükspäev tegin boršisuppi ja oli äädikat vaja, käis tsipsnuihti ära. Muidugi meil on pood lähedal ka ning ainult ühest kohast peab üle minema, seega eriti liiklusohhtlik ka pole, muidu ikka muretseks.

Kuidas rahaga on, kas teil on mingi kindel summa ka, mida talle annate?

Jah, ikka taskuraha annan iga nädal, aga no tegelikult saab ta ikka palju rohkem raha. Et kui ta kuskile läheb, siis annan ju ekstra juurde, et ega tal rahast kui sellisest mingit arusaamist pole.

Et ei mõista siis raha väärtust?

Täpselt, selles suhtes on ta küll ära hellitatud, et ta nagu ei taha mõista seda, et pole päris nii, et saab alati igale poole minna ja kogu aeg peab tal fun olema. Sest reaalselt, kui temaga juba mingi aeg midagi ei tee, on tal nägu krimpsus ja ikka vihjab sellele, et midagi ägedat temaga ei tehta.

Muidu taskuraha puhul olete rääkinud ka, et mida ta siis võib osta ning mida mitte?

Eks ta teab, et mulle ei meeldi, kui ta krõpsu ostab või coca-colat, aga muidu vist otseselt

rääkinud sellest pole. Samas vahepeal ta ikka ostab mingeid asju, mis mulle nii väga ei meeldi, näiteks avastadki suure krõpsupaki kotist, aga no eks ta peab ikka ise jõudma selleni, et teebki tervislikemaid valikuid, aga eks näis kuna siis.

Aga kuidas näeb välja teie ühine poeskäik lapsega, et vaatate koos hindasid ka või õpetate talle midagi?

Mm, no eks ikka võibolla siis valima erinevate toodete hulgas, mida osta. Et mulle väga istub see eestimaisus ja omatoodang, et siis ikka igast pestitsiide tunduvalt vähem kasutatud. Aga eks ka hinna järgi, et näiteks ostame puuvilju vastavalt hooajale, et kui ikka näiteks ananassi hooaeg, siis see odavam ning muidugi ka maitseb ju paremini.

Aga midagi olete talle rõhutanud ka, et ta seda jälgiks poes käimisel?

Nii väga ma ei teagi, aga no ma ikka rääkinud muidu talle seda, et ta ostaks ikka ainult asju, mida tal päriselt ka vaja on, et ei ostaks mingit jama, iseasi muidugi kas ta sellest peab kinni ka, sest tema jaoks on ilmselgelt vajalikud asjad hoopis teisiti defineeritud kui seda mina teen. Et tema jaoks võib ju mingi mänguasi ka elulise tähtsusega olla.

See, et laps käib ise poes, annab tegelikult aimu tema iseseisvaks tarbijaks kujunemisest, mis teile valmistab seose sellega muret, mis rõõmu?

No rõõmu ikka see, et ta muutub ikka järjest rohkem teadlikumaks ning ehk oskab ka poes paremini kogu toodete virvarri seest orienteeruda, lõpuks, aga muidugi natukene tunnen muret selle üle, et ta on ka üpriski mõjutatav, et ikka kui midagi reklaamitakse, siis ta võtab seda suhteliselt tõepähe. Et muidugi saab ta aru, et teleturus mis müüakse on jama, aga samas kui ikka mingit jogurtit reklaamitakse, et see nii kasulik, siis ta seda ka usub. Ei mõtle ju sellele, et peale kasulike bakterite on seal näiteks üüratus koguses suhkrut.

Et siis tegelikult reklaamid ja üleüldse ümbritseval on lapse jaoks suhteliselt suur mõju?

Jah, et eks ta ikka tahab tõepähe kõiki neid asju võtta ja no eks kui siis rääkida ja arutada, siis tegelikult ta võib öelda, et saab aru ja teeb nüüd teisiti, kuid tihtipeale ikka tegelikult mitte. Aga eks no mis sa ikka tahad saada, tegelikult on veel vanust ka vähe ja eks see kõik alles tuleb.

Aga mis teie meelest enim mõjutab lapsi tarbijaks kasvamisel?

No ikka teised kaaslased, sõbrad ja no ka perekond. Et kui ikka kodus käitatakse ühtviisi, siis laps nagu ka täiskasvanud, harjuvad sellega üsna kiiresti ära. Sest näiteks poes ta ikka tahab neid asju tavaliselt, mida on varem sünnud ja teab, et on hea. Et pole teab, mis suur katsetaja.

Aga kas tarbijana lapse iseseisvus peaks olema suurem, peaks tal olema rohkem vabadust otsustada?

No ma arvan, et see, et ta saab ise vahepeal poes käia, on juba päris suur asi. Et kui me koos poes käime, siis ikka vahepeal küsin ju nõu ja arutame, aga ta ikka vaikselt seda maad kompima, mitte nii, et näe, siin sulle raha, osta mis tahad. Ikka tasapisi minu ja isaga asju vaatama ja siis loodetavasti ta teeb neid otsuseid natukene meist juhindudes. Mitte muidugi, et meie otsused nüüd alati need kõikseõigemad oleksid, aga kindlasti ratsionaalsemad kui temal seda lähiajal.

On mingeid asju, mille juures tunnete ka, et ei oska kuidagi käituda?

Ah, ma ei teagi. Eks vanemana on ikka kõigi asjade puhul alati see kahtlus, et kas ma nüüd teen õigesti või mitte, aga eks see kõik paras katse-eksitusmeetod ole.

On midagi vahepeal meelde tulnud, et tahaksite lisada?

Mm, väga mitte, kui siis ainult seda, et nii raske on ennast ja ka last kõrval analüüsida, aga samas saab kindlasti pilt palju selgemaks ka endal.

Minul ka rohkem küsimusi pole, aga loodan, et te saite tõesti ehk natukene end kõrvalvaataja rolli asetada. Suur aitäh, et olite nõus oma aega kulutama!

Lisa 2.6 Perekond 3 – laps

1. klassi poiss, 18. märts 2014 intervjuueeritava kodu, intervjuu kestvus 22 minutit ja 14 sekundit

Tere! Täna ma tahan sinuga jutustada koolimineku teemal, see oli nüüd küll juba natukene aega tagasi, kuid loodan, et sul ikka on meeles. Räägi, kuidas sa üldse valmistusid kooli minekuks?

Aa. Ma ei tea.

No näiteks mida oli sul vaja õppida või käisid sa ka eelkoolis?

Ma käisin eelkoolis ja siis seal ikka õppisin, tegime ülesandeid ja siis igasuguseid asju.

Aga mis sa õppisid seal?

No kuidas päris koolis mingeid asju tuleb teha ja siis tegime harjutusi.

Kuidas?

Tegime töövihikut, aga ma olin juba lasteaias ka seda teinud teinud.

Kuidas sa juba seda siis lasteaias teinud olid?

Meil oli lihtsalt samasugune. Aga lasteaed andis ühe tühja samasuguse, kuhu ei olnud veel teinud. Aga koolis me tegime teise osa ka ära.

Ahaa. Aga kuidas te ema ja isaga kooliks valmistusite?

Vaatasime kuhu kooli minna ja siis ma käisin veel katsetel, aga sinna kooli ma ei läinud.

Aga kuidas te siis valisite kuhu kooli sa lähed?

Käisin seal koolis kus ma nüüd käin eelkoolis ja mulle lihtsalt meeldis.

Oli sul seal siis mõni sõber teada, kes su klassikaaslaseks saab?

Ikka oli ja, ja õpetajaga olime ka kohtunud, sest ta oli kõrval klassis eelkooli õpetaja.

Olgu, siis sul oli juba julge julgem minna ka kooli, kui sa õpetajat teadsid ning mõni tuttav sõber.

Jah, ikka.

Milliseid asju on sinu meelest kooli minemiseks vaja?

Näiteks ranits või no koolikott.

Milline koolikott sul on?

Minu koolikott on selline, et peal on jalgpall ja tiiger ja siis ise on sinist värvi .

Kellega sa koolikoti koos ostsid?

Emmega ja vahepeal oli vend ka kaasas.

Aga issi?

Issi ei olnud kaasas.

Oleksid sa tahtnud, et ta oleks olnud?

Ja, issi oleks võinud ka olla, sellepärast, et issi oleks ka aidanud valida.

Kuidas te emmega kahekesi asju valisite, näiteks koolikoti?

Ma valisin niimoodi, et ma tahtsingi sinist värvi.

Pidite mitmes poes käima, et kotti leida?

Ei me nagu läksimegi ühte poodi ja ostime ära selle.

Emme siis teadis kuhu poodi minna?

Jah.

Kui te kotti valisite, kas siis arutasite ka, millise võiks võtta?

No seal neid palju ei olnud, vaatasime lihtsalt mis oleks sinist värvi. Ma vahepeal vaatasin küll ühte kotti, mis emmele meeldis, aga too ikkagi mulle ei meeldinud ja siis emmele ka.

Miks teile siis ei meeldinud?

Sest jalgpalliga meeldis rohkem.

Milliseid asju veel ostsite?

Pinal näiteks. See mulle meeldis, kuna oli täpselt samasugune ranitsaga.

Samast poest siis ostetud nagu koolikott?

No samast poest aga teisest kaubanduskeskusest.

Kas mõtlesite kohe, et ostate samasuguse pinali nagu kottki?

Ei, me vaatasime mingeid veel, aga emme tegelikult seda pinalit ei tahtnud?

Miks?

Sest tema meelest oleks võinud mingi muu võtta.

Ütles ta ka, millepärast?

No ta ütles, et vaatame veel, aga mulle ikkagi väga meeldis ja siis ta lõpuks oli nõus.

Mis te veel ostsite?

Me ostime näiteks harilikud, päris mitu neid oli vaja. Siis veel kustukumme ja pliiatseid.

Kuidas te üldse teadsite milliseid asju on vaja osta?

Meile anti koolist nimekiri, et mida läheb vaja.

Oli vahepeal poes nii ka, et emme ütles, et seda me ei osta või emme ütles, et seda me ei osta?

Mm, seda ma eriti ei mäleta.

Kas kõik kooliks vajalikud asjad pidite ostma uued või midagi oli juba ka enne olemas?

Mõned asjad olid mul juba pinalis, aga me vahetasime ikkagi välja, sest see teritaja seal sees ei oli ilma selle kogumise karbita, siis selle pidime ostma uue ja.

Aga kirjutuslaud ja sellised asjad olid olemas?

Need olid mul jah enne juba.

Siis ei pidanud hakkama uut ostma?

Mulle sobis see sama jah, ma eriti mäleta kuidas sellega oli.

Milliseid kooliasju tahtsid sa kõige kõige rohkem osta?

Pinalit ja ranitsat, aga mulle meeldis tegelikult kõiki osta.

Aga kas mõne asjaga sul oli ükskõik ka või, et emme võis näiteks ise välja vaadata?

Ikka vist jah.

Ostsite te kooli jaoks riideid ka?

Aa ja, aluspükse küll ostsime.

Midagi veel?

Ee, mina küll ei tea. Aga aluspükse pidime ostma, sest mul olid kõik aluspüksid väikseks jäänud. Või no tegelikult just mitte kõik, aga mõned.

Kui te nüüd emaga asju vaatasite, kas arutasite ka, et see läheb ruttu katki või see on liiga kallis?

Ja, mõnele ütleb emme küll.

Mille peale?

No näiteks maitea, mingi plastmassist vidina peale.

Aa, et siis see ei pea hästi vastu?

Ja, no see on odav ja läheb ruttu katki.

Räägime natukene poes käimisest. Kas sulle meeldib poes käia?

Jaa, meeldib.

Mis sulle meeldib poes käimise juures?

Ee, siis saab vaadata uusi asju ja vahepeal maitsta.

Mismõttes maitsta?

Poes saab ju maitsta, eile näiteks eile sai poes mingit moosi, mis oli nii hea. Ostsime siis koju ka selle.

Võetakse sind tihti poodi kaasa?

Mm, mitte alati.

Aga kui sind kaasa ei võeta, mida vanemad põhjuseks ütlevad?

Ütlevadki, et käime ruttu ära või nii.

Sa tegelikult tahaks alati kaasa minna?

Ja, tahaks jah.

Mis sa arvad, miks nad alati ei taha võtta?

No sest nad arvavad, et ma kauplen midagi muidu.

Kaupled siis vahepeal?

Ikka jah.

Käid sa vahepeal üksi ka poes?

Ikka jah.

Aga meeldib üksi rohkem või vanematega?

Üksi ja vanematega.

Kujutame nüüd ette, et oled oma vanematega poes. Räägi mulle natukene, mida seal teete või kuidas toimite.

No astumegi poodi ja siis vaatame, et mida meil vaja oleks.

Mille põhjal asju valite?

Vaatame mis oleks hea või siis, no ikka mis meeldib rohkem ja mis on ilus. Vahepeal on üks asi odavam kui teine, siis võtame selle.

Millised asjad siis head on?

Et mis ei maksa nii palju või siis oled juba ostnud, siis tead, et kindlasti maitseb.

Oli ka asju, mida emme ostis ilma sinuta ära?

No mingid asjad ostis vist ära, aga ma ei mäleta või ma vist ikka olin emmega kaasas kooliasju ostmas kogu aeg.

Kuidas oli telefoniga, oli see sul juba enne kooli olemas või said selle kooliks?

Telefon oli mul enne kooli juba olemas, selle sain ma eelmisteks jõuludeks.

Oled sa oma telefoniga rahul või oleksid sa kooli minnes uut telefoni tahtnud?

No oleks ikka kooli minnes uut tahtnud.

Aga kuidas on teiste sinu klassikaslastega, kas neil on ka telefonid olemas?

Mõnel ma tean, et kindlasti on, aga ma ei tea kas kõigil on.

Milline telefon sul üldse on?

Mul on praegu selline väike ja valge Lotte telefon.

Meeldib sulle ikka veel Lotte?

Ja, mulle meeldib, aga ma tahaks ühte uut Lotte telefoni saad nüüd.

Millist?

Ma täpselt enam ei tea milline, ma nägin seda tükk aega tagasi internetis, aga sellel oli suurem ekraan.

Ise vaatasid kodulehelt?

Jah.

Mille jaoks sa telefoni kasutad või siis mis sa sellega teed.

Ikka helistan emmele näiteks ja siis mängin ühte mängu ka, aga vahepeal see ei lae üldse ära, sest traadiühendust vist pole siis.

Kui räägime nüüd rahast, kas sul on oma raha?

Ja, mulle antakse taskuraha.

On teil emme, issiga kokku lepitud, palju sa taskuraha saad?

Ja, kaks eurot saan nädalas.

On see sinu jaoks suur taskuraha?

Natukene võiks rohkem olla, siis ma saaks rohkem osta selle eest.

Kui suur taskuraha peaks siis olema, et see sinu jaoks palju oleks?

No mingi kakskümmend eurot oleks hästi palju.

Mille jaoks sa muidu oma taskuraha kasutad?

No kogun ja nii.

Mille jaoks kogud?

Lotte telefoni tahan endale näiteks.

Et kogud siis selle jaoks?

Ei, see oli näiteks, et kui ma koguksin.

Aga mille jaoks sa siis praegu kogud?

Mm, ma ei teagi.

Praegu oled siis muid asju ostnud selle eest?

No praegu jah, eile käisin Ahhaa-s. Siis ostsin sellise plastiliini, mis nagu on karbis, aga siis nagu pole ka, sellise targa plastiliini.

Kas sa peale taskuraha saad veel kuskilt raha?

Ja, sünnipäevaks olen saanud raha, aga rohkem ei saagi kuskilt.

On teil koolis mõni puhvet ka, kus saad ise mõne ostu teha?

Ei ole, aga söökla muidu on, seal saab süüa, aga selle maksab ema ise.

Oled sa üksi ka poes käinud?

Ikka ja.

Kuidas sa muidu raha kasutad, ostad sa vahepeal midagi sellist ka, mida sul väga vaja pole?

Ikka ainult siis ostan midagi, kui ma seda väga tahan või mul vaja, muidu ei osta niisama üldse.

Mis sa poest siis ostad?

Ma ostan tavaliselt näiteks krõpsu või juua.

Aga kui ostad midagi, vaatad siis palju midagi maksab ka?

Ja ma ikka vaatan ikka, et palju midagi maksab, näiteks kui jook maksab 79 senti, siis loen kokku palju mul rahakotis on. Ja kui mul on, siis ma tavaliselt ei anna 79 senti, vaid annan tavaliselt 1 euro.

Ja siis saad raha tagasi ja vaatad ka palju said tagasi?

No ega ma ise küll ei vaata, kui palju ma tagasi saan.

Olete vanematega arutanud ka, et mida neile ei meeldiks, et sa poest ostaksid või mille jaoks oma raha kulutaksid?

Ei ole. Aga no ma tean, et mingid asjad neile ikka meeldi, et ma ostaksin või päris mingit jama, sest ükskord ostsin ma ühed püssikuulid ja siis emme oli vihane, kuigi tegelikult need ei olnud üldse päris püssi kuuldk, vaid tegid pauku. Mulle endale need küll meeldisid, aga siis ma pärast sain ikka pahandada.

Aga näiteks kui sul on vahepeal oma raha, kas emme issi ütlevad ka, et osta näiteks seda või sa peaksid näiteks kommi asemel endale midagi suuremat?

Emme tavaliselt teab, mida osta ja tema valitud asjad on head. Sellepärast ma teda ikka kuulan ka, et kui ta ütlebki, et ma pean koguma. Ükskord muidu juhtus nii, või siis no poes oli nii, et mina valisin endale teised kommid, aga emme ütles, et võtame Pilvekese komme. Ma alguses arvasin, et need ei ole head. Ma valisin teised kommid ja emme oli nõus. Aga siis kui koju jõudsin ja ma proovisin, siis sain aru, et need, mis mina võtsin, olid hoopis halvad, aga Pilvekese omad mulle küll meeldisid.

Kuulad sa siis neid?

Ikka, kuulan.

Vahepeal satud mõne sõbra või klassikaaslasega ka koos poodi?

Mm, ei. Või ükskord oli nii, et mul üks klassikaaslasest sõber oli ka poes, aga ma tulin just välja.

Aga mõne sõbraga täitsa koos läinud ja seal asju vaadanud ei ole?

Ei, nii ei ole jah.

Aga kui poes käid, kas siis vahepeal mõtled ka asju vaadates, et see on liiga kallis, et seda küll ei raatsi osta.

Siis kui üle kolme euro on, siis ma ei osta mitte kunagi. Või no tegelikult kommi ei osta, mänguasju olen küll ostnud.

Et siis vaatad hinda ja kas midagi veel?

Ikka jah, et see mis ma ostan oleks hea, mitte mingi jama.

Olgu nii, aga mul oli sinuga väga vahva rääkida ja ma loodan, et sinul ka! Aitäh sulle toreda intervjuu eest.**Lisa 2.7 Perefond 4 - vanem**

1. klassi tüdruku ema, 29. märts 2014 intervjuueeritava kodu, intervjuu kestvus 35 minutit ja 19 sekundit

Lapse koolimine on tegelikult terve perekonna jaoks suur elumuutus. Rääkige, kuidas hindate, kas teie laps oli kooliküps?

Arvan, et jaa, ta oli kooliküps, kuid tegime selleks ise ikka kõvasti tööd ka. Ei olnud päris nii, et üleöö hakkas lugema, et ikka ise pidi vaeva nägema.

Aga teie ise, kui valmis teie olite, et laps läheb nüüd kooli, ikkagi samm edasi...

No mina, ma ei teagi. Kuidagi ikkagi on see nii loomulik samm, kuigi eks natukene ikka pabistasin, et kuidas nüüd see hommikune koolimine hakkab toimuma. Muidu meil on lasteaed põhimõtteliselt üle tee ja siis ta juba lasteaia lõpupoole lippas ise lasteaeda, et ei pidanud isegi rühma saatma.

Kuidas teie perekonnas nägi välja kooliks valmistumine?

Et nagu milliseid tegevusi üsna vahetult enne tegime?

Jah...

Eks ikka rääkimine oli põhiline, istusimegi kolmekesi laua taha ning arutasime, et mis nüüd saama hakkab, mida meil kõike ka vaja on. Muidugi üks pärast oli neid asju veel ja veel. Muidu mulle tundus, et laps ootab nagu koolimineku, et ei peaks enam lasteaia lõunatundi magama, kuid kas ta reaalsuses mõistab või mõistis, et koolis on kord ja reeglid... Seda ma pidasin vajalikuks ikkagi veel selgitada. No, et istusimegi ja mõtlesime siis koos, et kuidas me peaksime edasi liikuma. Peale selle on ju siiani suur vastutus minu õlul, kuna mees käib mul Soomes tööl, seega pean ikkagi hästi oma aega planeerima, et jõuaks ise ka tööl käia ja siis veel lapse kooli-trenni viia ning kui tal õppida juhuslikult midagi pole, mida on küll harva, siis ikkagi on vaja ju päevamuresid ka rääkida.

Aga kuidas kooliasjadega, kuidas neid ostetud sai, käisite kõik koos poes või...

Käisime kolmekesi jah, lapse jaoks on ikkagi meeletult oluline, et isa ka meiega tuleks. Tõesti no, isegi kui isa kodus ja siis toidupoodi minek, siis alati on ta siiralt õnnelik, kui isa ka kaasa

tuleb... Eks kahjuks lapsed hindavadki vanemaga koos olemist eriti just siis, kui seda väga tihti ei juhtu.

Läksite poodi, oli siis mingi nimekiri ka teil, et mida vaja?

Nimekirja polnud, eks ikka ju enamvähem tead mida vaja. Vihikuid me kohe alguseks ei ostanud, sest õpetaja andis kooli alguses täpse nimekirja vihikutest, mida on vaja. Seal ju täpsed eeskirjad, et palju jooni ning millised need peavad olema. Aga muidu suuremad asjad, koolikott ja nii, nende jaoks nagu nimekirja polnud vaja teha...

Aga kuidas asjade valimine välja nägi.. Või alustame hoopis sellest, et kas olid mingid eelistused ka poodide osas, et kust midagi osta?

Maximasse kooliasju just ostma ju ei lähe, ikka tahaks osta asju, mis kestaksid ka. Muidu sai palju asju ka n-ö igapäevase poeskäimise juures ära ostetud, mingid vildikad ja pliiatsid. Kuid muidu, koolikoti puhul oli küll see, et käisime mitut kotti proovimas ja vaatamas, sest ikka tähtis, et koolikott oleks mugav ja praktiline. Kuna ta meil suhteliselt väikest kasvu ka, siis ei saa ju mingeid kolakaid osta, aga no enamus olidki sellised, et tunned isegi selga proovides, kuidas mingi metalljublakas torgib.

Kui valisite, kas oli ka mingi kindel firmaeelistus?

Alguses kui ma poodi läksin, siis ma olin suhteliselt nõutu, meeletult suur valik on ikkagi kotte ning milline siis nüüd parim neist on, raske öelda eksole. Aga siis rääkisin siin-seal ka teistega, kes sama tee läbi teinud ning leidsime Herlitzi koolikoti, mis sobis. Hind oli küll enamus teistest ikka kallim, aga samas oli kohe näha, et see kott peab vastu ka mõne aasta.

Aga kas ta ise valis siis lõpuks endale kotti?

No me koos ikka proovisime ja arutasime, kuid eks ta sai ise ka aru, et mingit päris multikategelastega kotti me ei osta, et kott peab vähe viisakam olema ning kindlasti ka seljas istuma. Siis ta lõpuks läks päris ähmi täis ka, et kui vaatasime neid... Ikka oli, et emme see on nüüd mugav ja mulle meeldib ja siis ostsimegi ära.

Kas koolikott oli siis ka kuidagi tähtsam ost, et sellele ikka palju aega kulus?

Koolikott on muidugi oluline lapse jaoks. Isegi mulle oli kott oluline, kuigi läksin mäletamistmööda kilekotiga kooli. Samas toona polnud kellelgi sellist kilekotti nagu mul. Ja no muidugi tahad oma lapsele ju võimaldada asju, millest ta rõõmu tunneks. Mis võiks parem olla, kui ta tunneks oma koolikoti üle sama palju rõõmu, kui mina kilekoti üle.

Mis veel olid suuremad ja ehk ka tähtsamad ostud seoses kooliminekuga?

Kooliriided ja üldse riided, neile kulub ikka kõvasti raha. Lapsed kasvavad väga kiiresti riietest välja ka ja pluss eks väike võistlemine isegi nii väikestel on juba teemakohane. Ja muidugi see moodne olemine. No näiteks ühe korra oli nii, et nad käisid teksaseid isaga ostmas, et ikka mitut paari vaja, hea koolis käia. Ja ausõna, ma pidin naerukrampidesse surema, kui nad isaga koju tulid. Oligi siis selline viimase aja moeröögatus valitud, eks isa vist ka hoidis end tagasi arvamuse avaldamisel... See näitabki, et kui tegelikult ise lased, siis tema enda soovid ja maitset, no pole päris see.

No, aga kui käisite riideid kooli jaoks ostmas, kas siis nii palju ei juhindunud tema arvamusest?

Eks ikka küsisin nõu, aga ma pigem olen seda strateegiat kasutanud, et näitangi talle, et vaata jube lahedad püksid. Ja siis harv on see juhus, et ta vaatab mind ja pööritab silmi, et pigem ta ikkagi nõustub ja ei aja vastu.

Aga te ise, mille järgi valite näiteks lapsele riideid?

No tahaks öelda, et kvaliteet, kuid tegelikult ikkagi hind ka. Lasteriided on jubedate hindadega Eestis, no ma ei tea, täiskasvanute omad vahepeal ka odavamad. Muidu nagu ei ole ju kahju talle midagi osta, kuid ta kasvab ikka tõsiselt ruttu neist välja, et pole vaja nagu

kvaliteeti niivõrd panustada.. Mingi riidehulp ei jõua enne ju kuludagi, kui juba on väikseks jäänud.

Seega hind, kas midagi veel?

Jah, ega ju ainult hinna järgi saa, mugav peab ka lapsele olema ja hea välja nägema, sest no, isegi kui ma ei vali kõige kallimat varianti, siis ma ikkagi kõige odavamalt ka ei võta.. Muidu saad päris räbala.

Aga laps ise, mille järgi tema tavaliselt asju valib?

Ta ikka vaatab selle järgi, mida kellelgi näinud on või.. Või lihtsalt vast, mis ilu poolest meeldib. Praegu ju selline periood, kus meeldivad talle igasugused mustrid, no anna olla, ikka vahepeal käime poes ja siis ta vaatab mingeid tiigrimustrilisi pükse, millel on nahast ribad vahele õmmeldud... Ei ostaks ju oma lapsele nii seksuaalse alatooniga riideid, kuid eks jah... Mõned vanemad on vast teisel arvamusel ja riitavadki oma lapse pigem kassiks, kui kiisupojaks ja no ega lapsed ju selles vanuses ise aru ei saa, mis muljet teatud riided võivad jätta. Sama jutt on nende nabakatega ka, kolmanda klassi lapsed käivad juba nabakatega ja kannavad polstriga rinnahoidjaid...

Palju mõjutab moetööstuste surve siis lapsi?

Eks jah igal pool on igasugused reklaamid, kust mujalt siis õppust võetakse. Sest täpselt, võtame kasvõi teleka vaatamise, ega meil kodus ei taheta küll nii palju multikaid, kui neid ilusaateid vaadata. Ja eks seal räägitakse ju igasugustest trendidest... Eks tal siis täpselt lähevad silmad kilama ja tuluke hakkab poes ka vilkuma asjade peale, mida kuskil näinud on.

Aga mis lapsi veel mõjutab erinevaid tooteid, asju valima?

Eks olegi kõik, mida kuskil nähakse, siis neid asju tahetakse, kuigi jah, eks see avaliku elu tegelaste jäljendamissoov tuleb rohkem esile vast vanemana. Ja no meil avaldab suurt mõju ka vanem sugulane, kellel on ikka midagi uut põnevat, siis ju oleks kohe vaja meil ka mõni äge vidin osta, aga no kes neid jõuab nii palju osta.

Aga kas kooliasjade ostmine erines kuidagi tavapärasest poeskäimisest?

Eks vast ikka, näiteks koolikoti puhul sai päris pikalt valitud ja pluss see, et kui muidu on poodimine, siis eelistan mitte last kaasa võtta. No ausõna, ahvatluste pärast.

Kas leiate, et siis veel on liiga vara, et laps poes käiks?

Ei no ma tegelikult päris nii ei mõelnud, et ta üldse poes ei käi. Käib ikka, aga ma pigem leian, et on paremaid mooduseid kuidas talle kogu seda toodete rägastikku tutvustada või no õpetada valima.

Ja kuidas siis?

No esiteks siis alustasime üldse sellega, et mängisime palju poeskäimist, siis juba seletad talle, et vaja on osta neid asju, mida ikka kohe tarbid, et ei tohi asju niisama seisma jätta, lähevad ju vanaks ning siis viskad ära või hoopiski ei hakka kasutama ja jäävad seisma. Aga no ma ei tea kui palju ta sellest kõigest tegelikult ka õppis. Pluss siis ikka kodus midagi süüa tehes ju räägid, mis on kehale hea, no ma mõtlen tervislik ja vitamiine täis ja mis tegelikult meie keha loomulikku tasakaalu ainult rikub. Ma üldse üritan võimalikult palju asju turult osta ja värsket kraami ka talveks säilima panna, et saaks ikka ise toorainest midagi teha, mitte valmistoitu osta, siis ei tea ju kunagi, millised mürke ja kemikaale ikkagi lõpuks sinna topitud on.

Väga huvitav, mängulisuse kaudu last õpetada, äkki räägite natuke lähemalt.

Eks mänguga lähevad lapsed nagunii kaasa ja samas sel viisil õpivad palju. Just selles vanuses lapsed vajavad just võibolla baasi, mille pinnalt siis neid valikuid tegema hakata, et kõigepealt saada aru, mis kriteeriumid on üldse, mille põhjal valida. No tegelikult on ju näha, et kui lapsega poodi lähed, siis esiteks ta eelistab ikka neid asju, mida on proovinud ning uute

asjade puhul lähtutakse ikka välisest. Et emme ma tahan neid krõbinaid, need on nii head. Aga kuidas ta siis seda teab, kui pole isegi maitsnud, eks ikka arvab selle järgi, et seal Lotte või mõni muu tuntud tegelane peal on. Nii tegelikult vanemaid ka orki tõmmatakse. Aga, selle mängimise kaudu õpetamine, no siis ongi, et enne harid last ikka ise kodus, mängid poodi ja mis kõikvõimalikke asju võib välja mõelda ning siis alles hopsti juba poodi ja valima, muidu ongi olukord, kus ta seisab seal poe lookas leti ees ning ei tea, mida võtta, mida jätta. Aga siis kui ta teab juba näiteks, et hinna ning toote kogus on mõjuv argument, siis oskab juba natuke otsustada.

Aga mida veel oli kooli jaoks vaja, kuidas on mobiiltelefoniga?

No selle sai ta tegelikult juba lasteaias, aga siis see pigem seisis rohkem, sest me ei lubanud seda igale poole kaasa võtta, no pärast kaotab veel ära. Aga eks ikka sai see telefon ostetud selle mõttega, et kooli minek varsti ja siis ikka vaja teda vahepeal kiiresti kätte saada. Eks see natuke ülepingutatud ole, et nüüd nii väiksel lapsel peab olema telefon, aga samas kui vaadata seda, mis ümberringi toimub, siis ikka pigem karta ja hoida silm peal kui hiljem kahetseda. Pealegi ega tegelikult telefonid ju suurt midagi ei maksa, pole eriline väljaminek teine.

Kuidas telefoni ostmine siis käis?

Huhuhu, ta ikka ise hakkas vaikselt mainima, et ta eluunistus oleks endale telefoni saada ning siis hakkasime mehega vaatama. Aga lõpuks läksime kõik koos poodi ja vaatasimegi, mis talle meeldiks. Siis ta valis loomulikult Lotte nutitelefoni. Aga no ega me ka selle vastu polnud, sest tundus, et see on korralik ning talle ka mugav ja lihtne kasutada.

Kui mõelda nüüd natukene sellele, et seoses kooli minemisega suureneb ka laste iseseisvus. Siis kas koduste asjade tegemisel on ka midagi muutunud?

Hmm, vahepeal ma ikka panen teda ka tolmuimejaga tõmbama. Tegelikult tema puhul oligi nii, et alguses oli koguaeg mul sabast kinni, et emme, emme, lase mul ka palun tõmmata ja no siis kui hakkasin ütlema, et tõmba tolmuimejaga, siis tekkis kohe mingi blokk. Aga muidu eks oma tuba peab ta ka korras hoidma ning üldiselt oma asju ta ikka hoiab.

Aga kooliasjadega kuidas, paneb ta neid ise kokku?

Kooliasjad paneb ise kokku jah, kuigi õppimisega on küll nii, et kui ikka üle ei küsiks, siis mõni asi meelde ei tuleks või siis näiteks ärkabki alles hilja õhtul, et tal on vaja nüüd see asi ära teha või too asi. Kusjuures kodutöö anti näiteks mitu päeva tagasi, aga no eks tal ka mõtteid palju peas... Aga jah, ikkagi, peab silma peal hoidma, et ei ole ikka nii, et ta ise kõige peale tuleks ja suudaks oma asju täielikult kontrolli all hoida.

Kas laps vahepeal käib ka ise poes?

Jah ikka käib.

Kuidas te sellesse suhtute?

No ma ütlen ausalt, et ega mulle väga ei meeldi nüüd mõte, et ta läheb üksi poodi või üldse kuskile üksi. Natukene on ta ikka väike, käib ju pea laiali otsas. Aga muidu ta koolilähedal asuvas poes on käinud ja siis nii on ta ka poes käinud, et lähemegi perega suurde kaubanduskeskusesse ja ta siis läheb näiteks üksi Jukusse ja vaatab endale midagi sealt. Aga muidugi siis oleme alati kokku leppinud, et kus me kokku saame või siis ta teab, et mis poes ta on. Ma ise tegelikult olengi seda utsitanud, et ta läheks üksi, et vaadata kuidas ta hakkama saab. Aga muidu päris nii pole olnud, et ma ütlen talle, et mine käi poes ja osta endale jäätist. Et selleks on veel ikka vara natukene.

Aga mida te siis kardate selle juures või miks vara on?

Ma ei teagi, mida ma täpselt kardan. Aga vast näiteks poodi minek, kui teepeal midagi juhtub? Ja no ega see tema valimine on ka nagu ta on, et heaküll, saab maksimisega hakkama, aga see mida ta ostab on minu jaoks kahtlase väärtusega, ei saa ju siis öelda, et pane ära. Pole ta veel nende otsuste tegemiseks nii valmis. Ja pealegi pole ka veel vajadust, tuleb ikka

tasapisi hakata vaatama, mitte talle kohe nii palju vabadust anda ning mõistmist, et see nüüd ongi täiesti normaalne, kui ta üksi poes käib, et vanemad muudkui andku raha.

Aga kuidas praegu raha andmine, on tal oma raha?

Taskuraha saab küll või no tegelikult pole see päris taskuraha, aga ütleme siis nii, et tema raha.

Miks see taskuraha pole?

No taskuraha on pigem ikka siis, kui annad iga päev või nädal mingi paika pandud summa, aga meie anname ikka siis raha, kui selleks mingi otsene vajadus on. Näiteks kui ta lähebki klassiga teatrisse, siis saab raha kaasa, et sealt endale ikka midagi lubada oleks võimalik.

Aga kas ta kogub ka raha?

Ikka jah, näiteks vanaemad-vanaisad ka vahepeal annavad natuke kommiraha või siis üks vanaema annab iga kuu raha, et ta saaks endale mõne uue juturaamatu valida. Ta on meil hästi suur lugeja, et ma vist ise ei loe ka nii palju, kui tema jaksab lugeda.

Aga kas te olete rääkinud ka sellest, et mida ta tohib osta ja mida mitte, kui ta kuskile läheb.

Mitte väga, sest pole selleks nagu vajadust olnud. Me ju igapäevaselt ka soosime mingeid asju või siis väldime, et ta peaks ju selle kaudu aru saama, et kinos võtab ikka jääteed, mitte coca-colat või fantat.

Kui mõelda tarbijaks saamisest, mis teie meelest mõjutab sellel teel lapsi enim?

Raudselt kodune kasvatus ja üldse suhtumine, kui ikka ollakse harjunud käima iga päev poes ja ostma mida tahes, siis selline raiskav suhtumine ju ikkagi jääb külge... Kui aga ikka kogu pere ei pea vajalikuks osta endale iga aasta uut telefoni või arvutit, vaid asjad vahetatakse alles siis välja, kui need enam ei tööta, siis see jääb ka ju külge.

Midagi veel, mis lapsi võiks mõjutada?

Tegelikult hästi palju ka kool, seal ju veedetakse väga palju aega ja no siis enne seda lasteaed ja üldse ümbritsevad inimesed. Näiteks kui klassikaaslaste seas popp olemiseks on vaja käia ikka firmakatega, siis on ju endal väga raske rääkida, kui vale selline suhtumine on – või noh mitte raske, aga lihtsalt alati see ei pruugi mõjuda. Räägid küll kodus, et pole oluline, aga kui koolis ikka kiusatakse, siis on oluline. Aga no eks seal olegi hästi suur töö vaja selliste olukordade lahendamisel teha õpetajatel ning ka lapsevanematel endil, pole ju väga terve keskkond, kus tahaks hirmsasti, et su laps kasvaks.

Kas on veel mõni küsimus, mida sooviksite täiendada või on vahepeal midagi lisaks meelde tulnud?

Oeh ma ei teagi nagu sai vist kõik öeldud.

Minul on ka selleks korraks kõik öeldud, aga ma südamest tänan teid aja eest, oli väga sisukas intervjuu!

Lisa 2.8 Perekont 4 – laps

1. klassi tüdruk, 29. märts 2014 intervjueritava kodu, intervjuu kestvus 26 minutit ja 18 sekundit

Tere! Ma tahan sinuga täna jutustada natuke koolimineku teemal, see oli ju nii sinu kui

ka sinu perekonna jaoks väga suur sündmus. Räägi mulle, kuidas sa kooliks valmistusid.

Käisime emme ja issiga mulle igasuguseid asju ostmas ja siis lasteaias õppisime.

Mis sa seal lasteaias õppisid?

Lugema ja tähti, või tegelikult, no tegelikult vanaema ka õpetas mulle lugemist, kuna ta on õpetaja, et ise õpetab koolis lugemist, on lugemisõpetaja.

Ahah, aga mis asju te ema ja isaga kooliks siis ostsite?

Vihikuid ja riideid ja siis oli mul vaja ilusaid kingi ka esimeseks septembriks.

Kuidas nende asjade ostmine välja nägi, et läksite poodi ja...

Läksime poodi ja siis vaatasime mida vaja, aga ega emme ka ei teadnud väga, mida mul siis vaja on.

Kas te kodus enne arutasite ka, et mida võiks osta või nii?

Ei me lihtsalt läksime poodi ja siis vaatasime, siis oligi nii, et mõned asjad jäid ikka ostmata ja siis tuli meelde, et peab veel seda ka ostma.

Aga kuidas poes olles, kuidas valida, mida osta?

Kõigepealt vaatas emme, et millised oleksid korralikud asjad ja siis issi ütles, et kas talle ka sobib.

Mille järgi emme siis vaatas, et see oleks korralik.

No emme ütleb alati, et mingit turuasju ei osta, et see võib olla odav aga ikkagi.

Aga issi?

No issile ei meeldi igasugused sellised liiga värvilised asjad ja siis asjade valimisel tema ka vaatas, et oleksid ikka korralikud asjad.

Aga sa ise, kuidas sinul lasti valimisel kaasa rääkida, küsiti, mis sulle meeldib?

Ikka küsiti jah, aga mõne asja puhul emme nagu ei küsinud ka, vaid vaatas ise, et see oleks hea ja sobiks.

Mille puhul nii oli?

Näiteks kui vaatasime mulle kehalise riideid, siis mulle üldse need püksid ei meeldinud, aga emme ütles, et sellised püksid on mugavad ja mul on hea nendega joosta.

Sulle oleksid siis teised püksid rohkem meeldinud?

Mulle meeldisid jah teised püksid, sellised kus olid värvilised kujundid ja mingid asjad peal.

Aga kui mõne asja puhul emme ise valib, kas ta siis tavaliselt põhjendab, miks tema valitud asjad on paremad?

No ta räägib jah ikka, siis tavaliselt ütleb ka, et mul on õige teda kuulata, kuna tema on ema ja teab nendest asjadest.

Kui nüüd rääkida veel asjadest, mida on kooli jaoks vaja, siis mis sul veel meelde tuleb?

Õpikud ja siis töövihikud...

Aga mida te just veel ise poest ostsite?

Aa siis veel näiteks ostsime mulle päeviku ja sellised liblikatega pliiatsid ja igasugu asju, mida vaja. Ma ei mäletagi.

Kuidas nende asjade ostmine välja nägi?

Need ma valisin täitsa ise, aga siis kui kooli läksin, siis tuli välja, et meil on oma päevik ja siis jäi see niisama minu kodu päevikuks, kuhu ma asju kirjutan.

Et koolil on siis oma päevik?

Jah.

Milline see päevik oli, mille sa ise valisid, ma ei mõtle siis seda kooli enda päevikut.

See oli selline ilus.

Võibolla kirjeldaksid natukene.

No helesinine ja siis seal on kass ja koer peal, muidu ta natukene meenutab kooli oma ka, saab samamoodi tunniplaani kirjutada. Ma juba enne kleepisin oma pildi ka sinna ära, aga siis võtsime selle emmega ära ja panime sinna kooli päevikusse.

Kas sa said kooliks ka uue koolikoti?

Sain ja.

Kuidas te koti leidsite, kas sulle meeldis mitu kotti?

Jah, alguses mulle meeldis väga Minioni kott, aga emme ütles, et see on liiga väike ja pole väga koolikott, sinna ei mahu mu asjad ära.

Milline üks koolikott üldse olema peab?

No peabki olema selline hea, et saad hästi selga panna.

Ja millise koti te siis lõpuks valisite?

Valisimegi natukene värvidega, selline roosaga ja nii.

Said sa siis ise koti valida?

Jah.

Aga kas emmele ja issile ka meeldis see kott?

Jah, neile ka meeldis.

Kellega sa käisid koolikotti vaatamas?

No tegelikult me käisime mitu korda kotti vaatamas ja alguses käisime emmega ja siis kui leidsime, siis emme tahtis issile ka näidata.

Mille järgi koolikotti valisite?

Emme ütles, et koolikott peab hästi seljas istuma, siis ma sain ka aru, millised on head. No näiteks millist koolikotti pole üldse hea valida, et mis teeb selja katki või nii.

Mis sulle veel eriti meeldis, mis te sulle kooli jaoks ostsite?

Mulle meeldivad mu pinalid ka.

Sul on kohe mitu pinalit?

Jah, kuna ühte pinalisse ei mahtunud kõik siis on üks veel.

Mis seal teises pinalis siis on?

Seal on rohkem veel pliiatseid ja vildikaid, aga vildikaid ma väga tegelikult ei kasuta.

Millised pinalid sul on?

Mul on sellised natuke sätendab üks ja teise peal on kaks tüdrukut.

Kuidas te pinalid valisite?

Vaatasimegi, et kuhu mahuks palju asju sisse, me juba ostsime sellise pinali, kus olid kõik asjad sees, aga ühes ei olnud.

Said sa pinalid ise valida?

Valisin jah, emme lihtsalt näitas, et milline peab olema, aga alguses meile ei meeldinudki ükski ja siis pidime veel vaatama.

Sa rääkisid ennem, et ostsite sulle ka kingad. Räägi kuidas neid otsimas käisite?

Läksimegi kingapoodi ja siis ma proovisin seal. Seal oli tegelikult hästi palju ilusaid kingi. Ühed kingad olid eriti ilusad.

Kas ostsite need siis, mis olid eriti ilusad?

Ei, need polnud väga head.

Miks siis nii?

Emme ütles, et ma olen natukene väike veel, et pole hea kotsakingad.

Neil oli siis väike kots all?

Jah.

Aga millised siis lõpuks ostsite?

Meile meeldisidki ühed mustad ja siis need läikisid ka, need on hästi ilusad, aga enam ma neid ei saagi kanda.

Kas läksid katki?

Ei, aga mul natukene pigistavad need.

Aga kas oli veel mõne asjaga nii, et sulle need lõpuks ei meeldinudki?

Jah, mõne asja puhul emme nagu ei küsinud ka, vaid vaatas ise, et see oleks hea ja sobiks. Mulle siis need tavaliselt meeldisid ka või ta valis ilusad asjad, aga üks kord olin ma küll solvunud, et ta mind kaasa ei võtnud ostma. Ostis mulle kehalise riideid, siis mulle üldse need püksid ei meeldinud, aga emme ütles, et sellised püksid on mugavad ja mul on hea nendega joosta. Aga no tegelikult minumeelest nende pükstega küll pole üldse hea joosta ja ma ei saanudki nendega kehalises käia.

Olgu nii, aga räägime natuke üldse poodides käimisest. Meeldib sulle käia poes?

Koguaeg ei meeldi aga ikka.

Miks sulle siis koguaeg ei meeldi?

No vahepeal olen ma väsinud ja siis ma ei taha poodi kaasa minna ja siis emme ütleb, et ta käib kiiresti ära ja siis ma olengi hoopis kodus.

Aga millistes poodides sulle meeldib käia?

Mulle meeldib vaadata siis, kui me ostame midagi mulle, aga Kaubamajas või selles meeldib mulle käia.

Millistes poodides üldse ei meeldi käia?

Emme vahepeal tahab lillepoes käia, seal kus hästi palju igasuguseid kruvisid on, seal mulle ei meeldi üldse, sest seal on imelik lõhn ka.

Oled sa vahepeal üksi ka poes käinud?

Jah.

Meeldib üksi ka käia?

Kui väga suur pood on, siis ei meeldi, sest siis tavaliselt ma ei leia üles.

Aga vanematega meeldib rohkem?

Jah.

Mõtleme nüüd sellele olukorrale, et käidki ema või isaga poes ja siis valite näiteks.. Kohukesed maitsevad sulle?

Jah.

Valitegi kohukesi. Mille järgi siis vaatate?

Vaatame, kas on midagi head või siis mulle meeldivad tavaliselt need kassiga või siis pruuni paberiga kohukesed.

Kas emme on rääkinud ka, et mida poes asjade valimisel peab vaatama?

Et ei oleks liiga kallis ja, mõnikord on midagi katki ka või siis mustaks läinud, et keegi on juba ära määrinud. Siis selliseid asju ei tohi küll võtta.

Võetakse sind muidu palju poodi kaasa?

Kui ma tahan siis jah, aga ma väga ei tahagi.

Vahepeal on nii ka, et sa tahad väga kaasa minna, aga sind hoopiski ei võeta?

Jah, kui emme ja issi endale käivad midagi vaatamas, siis nad ütlevad, et lastel hakkab suurte poes igav ja siis nad ei taha mind väga kaasa võtta, aga kui ma väga kurb olen siis ikka võtavad.

Kui sa nüüd lähedki ema ja isaga poodi, kas nad siis ostavad sulle ka midagi?

Ikka ostavad.

Mida sulle tavaliselt ostetakse?

Kui ma tahan näiteks küpsist, siis nad ostavad. Ja vahepeal mänguasju ka.

On siis nii ka, et sa väga tahad midagi, aga nad ei ole nõus ostma?

Jah, siis nad ütlevad, et see on liiga kallis või siis ostame mõni teine kord.

Ja mis sa siis teed?

Midagi, vahepeal olen natukene kurb.

Kas nii on ka, et kui käid emaga poes, siis ta ostab sulle rohkem asju või on isaga nii?

Issi ostab ikka iga kord, siis mulle meeldib temaga alati käia, aga muidu emmega käin rohkem poes.

Kas sul on oma raha ka?

Jah, ma kogun, et siis kui vaja siis saan kasutada.

Siis vanemad annavad sulle raha?

Jah, ja vahepeal annab näiteks vanaema ka, et ma saaksin endale mõne raamatu osta, mida on kooli jaoks vaja.

Käid üksi siis ostmas?

Ei tavaliselt on kas emme või vanaema ka.

Selge, aga on ema, isaga kokku ka lepitud näiteks, et palju sa nädalas saad raha?

Ei nii ei ole, siis kui mul midagi vaja on siis ma ikka ütlen.

Olgu, aga räägi mulle, on sul juba oma mobiiltelefon ka?

Ja, mul on valge Lotte telefon, aga selle ma sain juba ammu, emme, issi ostsid siis kui ma olin lasteaias. Ja siis polnud mitte kellelgi veel telefoni, ainult minul.

Kasutad palju telefoni?

Ikka, kui vaja kellelegi helistada või sõnumit saata ja siis ma vahepeal mängin ka, aga mulle meeldib emme telefoniga rohkem mängida, sest sellel on suurem ekraan ja siis on parem, ta lubab vahepeal mõne mängu ka enda telefoni tõmmata.

Kellele sa tavaliselt helistad või sõnumeid saadad?

Emmele ja issile ka vahepeal kui ta Soomes on, aga siis ikka helistan emme telefoni pealt. Ja vahepeal kui näiteks sõbrapäev oli, siis saatsin oma sõbrannadele sõnumeid ka.

Olgu, aga kas emme või issi on ka vahepeal öelnud, et sa seda liiga palju ei kasutaks?

Ja, vahepeal on küll, siis just kui ma mingit mängu mängin, siis nad saavad vahepeal pahaseks, et ma liiga palju oma telefoniga mängin.

Ma arvan, et mul ei olegi enam sinult ühtegi küsimust küsida, sa nii tublisti vastasid kõik ära. Suur aitäh sulle, et minuga nii julgesti vestlesid!

Lisa 2.9 Perekond 5 – vanem

1. klassi poisi ema, 2. aprill 2014 intervjuueeritava töökoht, intervjuu kestvus 47 minutit ja 26 sekundit

Rääkisime juba enne ka natukene sellest, et lapse koolimine oli teie peres kõigi kõigi jaoks ikka sammuke edasi, aga ehk kirjeldaksite natukene siis, kuidas teie pere sellega ikka toime tuli?

Eeh, no, olen selle juba ju ühe korra läbi elanud, aga eks tuli natukene oma ajagraafikut ikka muuta. Just selles mõttes, et kui varem oli laps ikka viie-kuueni lasteaia, siis kooli minemine ju ikka muudab seda. Et võibolla oli see siis mingi mõjuga, aga muidu ma ei teagi, ikka vast hästi tulime toime, et polnud see ikkagi nii raske kui ma eelnevalt kartsin.

Aga laps ise, oli ta valmis kooli minema, ootas juba?

Jah, ta ikka oli kihevil, et saab kooli minna. Tema jaoks on alati minumeelest ikka tundunud see midagi ülevamat, suur õde ju käib juba koolis. Siis ta ikka rääkis õhinaga, et nüüd saab tema ka kooliasju teha ja õega koos kooli minna. Ja no, lisaks see ka, et me ammustilma rääkinud, et siis saab ta peale tennise ka jalgpallitrennis käia – see on poisi jaoks ikka paras unelus.

Milliseid tegevused eelnesid ka kooli minekule või kuidas valmistasite ennast ning last kooliks ette?

Eks noh, suur osa on ju ikkagi lasteaia sellel ettevalmistusklassil või mis ta on ning eelkoolis käis ta ka. Aga eks kodus ikka selle abil ka õppisime, et natukene ka koolikatseteks valmistuda. Aga muidu, ma ei teagi, ärkamisrutiini harjutasime küll enne kooli. Suvel oli ikka see, et sai kaua magada, aga koolipoisil enam sellist luksust ju ikka ei ole. Poole päevani rahuliku südamega põõnamist.

Aga kui rääkida kooliasjadest. Kuidas nende ostmine välja nägi, kas mõtlesite enne kodus läbi ka või arutasite, et mida nüüd täpselt vaja osta oleks?

Kui aus olla, siis mina ei pidanud küll vajalikuks nüüd paberile kirja panna, et mida siis täpselt vaja on, siis läheks ju ilmatuma aeg. Niipalju nagu oidu ikka oli, et tead mida umbes vaja läheb.

Oli midagi vanema õe pärandus ka?

Ahaaa, oleks see nii. Eks mõne vana koolikoti ju leiaks, aga egas too enam ei sobi. Noo ja poiss kuidagi ontlik ka või no, kellele siis ikka õe vanad asjad väga ahvatlevad tunduvad. Et kui mõtleks nüüd ehk rohelisemalt, siis poleks ju neil häda midagi, mõned asjad on vägagi korralikud ikka veel, aga samas ikka laps tahab endale uut kotti, mitte kellegi peradega läbi ajada ja no ega minul südant ka pole või ikka tahad ju oma lapsele lubada mõistuse piires ikka parimat.

Aga see sama koolikott, kuidas selle õige siis leidsite?

Tegelikult ega sellega erilist peamurdmist polnudki. Kui mul plika kooli läks, siis sai ostetud Jeva kott, mis juba siis oli populaarne. Kott püsis oma mitu aastat kindlasti, lõpuks sai vahetatud lihtsalt natukene suurematele mõeldud mudeli vastu välja, aga muidu tõesti, teadsin juba kohe, et selle firma kotid on väärt kaup.

Muidu käisite lapsega koos valimas või kuidas siis selle Jeva koti hulgast sai meelepärane valitud?

Lapsega ikka jah, aga ta vist isegi ei küsinud, et miks just sellest poest talle koti ostame. Aga minu mäletamistmööda ega tal väga nagu sellest kotis suurt midagi ei olnud või vähemalt mingit rõõmuvärinat nüüd küll polnud. Eks tal hea meel oli ikkagi, kuid pigem see hea meel väljendus ikka selle üle, et järelkult on tõesti kooli minemine käes kui saab ikka suurte poiste koolikoti.

Ja mille järgi ta sealt koti siis valis?

No ega ta sai valida ju ainult nende algklassidele, on vist algklassidele või igastahes väiksematele mõeldud kottide hulgast, ja siis ta vaatas, milline siis ikka meeldiks. Poistele olid kõik ikka tumedate värvidega, aga ma tahtsingi rohkem, et oleks ikka must kott, et siis ei ole määrdumist, mida poiste puhul ikka tuleb ette, pole seda, et peaks iga päev pesumasinasinasse panema ja muidugi ka sobib rohkem kõigega kokku. Aga muidu ta valis ikka oma suure kire, jalgpalli järgi endale koti.

Aga kas näiteks rääkisite ka enne poodi minekut või hiljem miks see kott hea on?

Uuh, vist ikka ütlesin, et muidu ju kui pole sellist korralikku toetust, siis võib selga liigselt kurnata, aga eks tal ükstama kõik sellest. Või no ka kuulab ja noogutab kaasa, kuid erilist tähelepanu küll sellele ei pööra. Hea koolikoti puhul on ikka eelkõige tähtis selle mugavus, et isegi kui kott on õpikuid täis, siis see toetaks selga kõikidest kohtadest võrdselt ning ei toetaks õlgasid ebahühtlaselt, mille järel need sootuks ära vajaksid.

Millised olid need tähtsamad ja ehk ka rahaliselt suuremad ostud, mis siis kooliks said tehtud?

Huuu, suuremad ja tähtsamad. Eks tema jaoks olid nad kõik ikka ühtemoodi tähtsad, aga no mida ta vast kõige rohkem ootas... Ma arvan, et ikka telefoni ostmine oli ikka oluline.

Kuidas siis telefoni ostmine välja nägi?

Alguses muidugi tahtis ta endale juba jõuludeks telefoni saada, aga ma ei tea, ei näinud nagu mingit mõtet. Niigi meil on suur probleem nende Ipadi-de ja arvutimängudega üldse, et kuidas ikkagi seda piirata. Ma ei tea, no minumeelest veedaks ta kõik oma vaba aja mingeid ajuvabasid mängu mängides ja kui endal ikka tegemist, siis no midagi ei saa teha, aga ikkagi on suhteliselt raske last kontrollida. Kui ta vahepeal ongi peale kooli näiteks üksi või õega kodus, siis ütled küll, et ära ainult arvutis istu, aga kuulab ta muidugi. Oh ei. Sellepärast mulle meeldibki teda ka natukene trennidega ohjes hoida. See ju väsitab ka parajal määral ja siis on

vähem vaba aega, mis annab ju talle ka nendeks mängudeks või mis iganes jaburused need mõned on, vähem aega.

Olete pidanud kuidagi vajalikuks ka paika panna, et palju ta päevas võibki mängida?

No ikka nii, et koolipäevadel pole mingit mängimist. Aga jah, ega see tegelikult hästi ei toimi. Et enda puhas laiskus ja ajapuudus, eks tal hakkabki igav ja siis ikka avastan ta jälle mängimast.

Aga kui tulla tagasi nüüd selle telefoni juurde, kuidas ta selle sai?

Käisimegi koos vaatamas ja kuna ma olen EMT-i klient, siis sai seal ikka lastepaketiga liitunud.

Ja millise telefoni ostsite, sai ta ise valida?

Ühel päeval ta teatas, et tema tahab Iphone'i nagu mul. Koheselt tulid mul numbrid silme ette, milline väljaminek see küll nüüd oleks! Õnneks, tänu jumalale, kui telefoni ikka vaatama läksime, siis oli talle meeltnööda see lastepaketiga kaasaskäiv – Bruno telefon. Milline kergendus, ei no tõesti.. Sest ma ei kujuta ette, et kuidas ma oleks talle selgitanud, et liiga kallis ikka ja nii. Ise ma ju ometigi raatsisin selle osta.

Aga millised olid väiksemad ostud, aga siiski vältimatud?

Eks kõik need vihikud ja ka ikka vaja ju pidevalt uusi riideid, mis siis veel. No pinal, kirjutusvahendid, huhh, neid on tegelikult ju veel. Aga no eks need olegi ikkagi sellised väikesed asjad, aga samas kui hakkad lõpuks kokku lööma, palju siis kooliasjade peale kulus, siis ära sa räägi. Pole need tegelikult midagi nii väikesed ostud ju.

Kirjeldage natukene nende valimist.

Eks juba esimese lapsega on ju katsetatud erinevate toodete peal, millised siis tõesti on oma hinda väärt. Paraku viltpliiatsite puhul ei saa seda kõige odavamalt varianti valida või ma ei näe vähemalt mõtet sellel. Sest paraku need kuivavad nii kiiresti ära ning ega paberilgi teab mis pole. Et pigem oli ikka nii, et kõik väiksemad asjad, nende valimisel oli juba teada mida võtta, et ei pidanud poisiga eriti nõu isegi pidama. Aga no näiteks pinal, see oli minumeest küll talle ikka üsna oluline või selle ikka valis ise.

Aga muidu kooliasjade ostmisel lähtusite enda varasemast kogemusest siis või otsisite kuskilt veel infot või ehk pidasite kellegagi nõu?

Ee, no klassijuhatajaga ikka sai koosolekul vesteldud, et mida osta ning ka mingeid soovitusi. Just selle jaoks, et millised mingi ümbrispabereid valida ja ka palju vihikuid vaja. Aga ega muidu ju kooli poolt nii täpseid ettekirjutusi ei tule, ikka vaba voli valida, mis hea. Muidu ekstra mingit infot selleks ei otsinud, poes ju müüjad ka ikka oskavad soovitada.

Nii võibolla on raske ette kujutada, aga palju üldse võis kuluda ajaliselt kooliasjade ostmisele. Või siis ehk on lihtsam teil hinnata oma seisukohast, kulus palju aega või vähe?

No kui ma olen oma sõbrannaga arutanud, tal siis plika läks ka eelmine aasta kooli, siis mul läks küll hästi. Ma arvan, et see ongi sellest tingituna, et poistega kuidagi lihtsam või neil rohkem ükskõik, millised neil täpselt need pliiatsid siis on või millised kardiganid ma talle ikkagi kooli jaoks ostan. Võibolla, või vähemalt mulle endale tundub, võrreldes vanema lapsega, et ikkagi tüdrukutega pead sa rohkem arutama ja võibolla nõuab rohkem aega ja

pühendumist asjade vaatamine ja siis jälle mõtlemine, kuidas miski sobib. Meil oli kuidagi väga sujuv see poodlemisprotsess.

Pidasite ka oluliseks, kus mingeid asju osta?

Ikka jah, mõni pood ju selgesti teisest kallim, aga näiteks mina isiklikult vaatan ka selle järgi ikka, et kust ma midagi harjunud olen ostma ja milliseid soodustusi on võimalik saada. Et no muidugi ma ühe püksipaari pärast ei hakka nüüd linna teise otsa kihutama, pannes tegelikult sealjuures bensiinile rohkem raha, aga ma ei lähe ka ilmselgelt kallimasse poodi, kus tooted on tegelikult ju täpselt samad. Ja noh, poevalikul, mugavus ka ikka, et võimalikult palju asju saaks ikka ühest kohast, mitte ei peaks enda energiat mõttetult kulutama, poodides käimine on ju ikka kohutavalt väsitav.

Kooliaasta hakkab juba peaaegu lõpule jõudma, aga kas üldse kogu selle koolimineku perioodiga seoses täheldate ka mingit muutust, pean just silmas muutust tema kui tarbijana?

Eks ikka jah, käivad ju ikka klassiga näiteks teatris ja no muidu ka, minumeelest lasteaias polnud nii palju seda konkreetsete asjade tahtmist. Aga nüüd nagu ikka kohe konkreetset, et temal on vaja. Muidugi ma natukene võtan ikka volüümi alla, muidu hakkab juba üle piiri minema.

On ta ükski näiteks poes ka käinud?

Paar korda ikka, just siis kui näiteks ongi pidanud õde koolis ootama ja siis käinud seal lähedal asuvas poes ära või siis no, koolis ka ju neil puhvet, et sealt on ka võimalik osta ju. Seda küll pole juhtunud, et ma saadaksin teda midagi ostma, selle jaoks tundub kuidagi väike või võibolla see lihtsalt mulle endale natukene vastuvõetamatu, et ikkagi ju minu pesamuna, mis siis saab kui midagi juhtub. Või ma ka ei tea, tüdrukuga nagu ei tulegi meelde täpselt, kuna siis see ise poes käimine tuli, aga ikka vast natukene hiljem, teda sai nagu veel rohkem poputatud.

Kui ta käibki poes, kuidas ta hakkama saab, mis ta ostab sealt?

No, eks ta ikka mingit krõpsu sealt ostab, kuigi see mulle väga muidugi meeltemööda pole, ma üldse ei tea, miks meil on kuidagi need krõpsud end nii sisse sõõnud, et isegi igapäevaselt nii palju ei osteta, aga peetakse selliseks laste sünnipäevalaua söögiks küll. Aga muidu eks ta mingeid snäkke ostab või kergeid kõhukinnitusi. Eks põhiline aga selle tema poeskäimise juures ongi ju, et mis ta ostab sealt. Okei, saadan ta poodi, aga vaevalt ta endale õuna ostab, ikka pigem krõpsu ja Cocat.

Olete muidu temaga rääkinud ka või arutanud selle üle, et mida ta peaks sealt ostma või mida siis te nii väga ei soosi?

Natukene ikka, ma näiteks alati ütlen, et ta ei ostaks ikka mingit karastusjooki endale, vaid pigem võtku mingi Cappy või muu mahl, aga jah, ma pole küll väga näinud, et ta ostakski endale mingit gaasilist jooki.

Kui rääkida nüüd rahast, on tal mingi kindel taskuraha ka?

Selleks nüüd küll pole nagu vajadust olnud, et annaksingi talle mingi kindla summa. Ta pole eriline laristaja ka, et siis saab lihtsalt natukene endale kulutamiseks raha ja minumeelest see isegi toimib. Sest ma kujutan ette, et kui paneksimegi mingi taskuraha paika, siis ega tal ometigi ununeks seda küsida. Siis ehk tekiski rohkem hasart selle küsimisest, aga eks varsti peab vast ikka ka taskurahaga ümberkäimist hakkama harjutama, sest no vanemal lapsel on

küll nii, et ta ikka mõtleb enne kui midagi osta tahab, kas ikka on seda nii väga vaja.

Aga on mingit muutust ka näiteks oma asjadega ümber käimisel täheldada?

Ma ei teagi kas nüüd on mingit muutust ka, aga võibolla siis just oma asjade korras hoidmisel, et ikka paneb ta ise kooliasjad kokku ja vaatab kas kõik on olemas. Ja no minumeelest juba see, et ta peab oma kohustusi ise meeles, kunaseks mida vaja õppida ning mis päeval mingi trenn on.. See ka vast ju mingi samm edasi.

Saab ta sellega siis täitsa ise hakkama või vahepeal peab natukene silma ka peal hoidma?

Eks silma tuleb peal ikka hoida ja, sest tal kipub nagu vahepeal meelest minema, et mitte mina ei käi koolis, vaid tema. Ühe korra meil oligi nii, et ta avastas oma mingi kooliasja viimasel minutil, tuli meelde. Siis ma ütlesin, et nüüd pole enam midagi teha, pead ise vastutama. Ja läiski pea norgus kooli ja ütles, et tal tegemata. Ega no nendega seal ju tegelikult ikka midagi tegemata asjade eest niivõrd ei tehta, aga pigem oli tal vaja seda tunnet, et kui ta ise unustab ja ei pea oma asju meeles, siis peabki minema kooli ja tagajärgedega tegelema. Sest alguses hakkas küll tulema vaikselt vihjeid sellele, et äkki ta peaks siis kooli mitte minema. Aga no nii ju ei saa, annad ühe korra järele, ega sellega ju asjad ei lahene ometigi.

Kui tihti muidu poissi poodi kaasa võtate?

No nii kuidas juhtub, aga ikka üsna tihti on ta mul kaasas ja ega meil mingeid probleeme sellega seoses ei ole, et ta siis maru palju midagi kohe nõuaks.

Kui käitegi nüüd poes, siis kas kas arutlete ka asjade valimisel, et mida osta?

Ikka jah räägime natukene, ta ise sellesuhtes üsna nupukas ka, et ikka juba teab, milliseid asju me võtame.

Aga olete täpselt talle rääkinud ka, et mida peaks poes jälgima?

Ma ei tea, mis me seal poes ikka vaatame. Hinda, no kuupäeva ja siis ikka võrdleid asju ju omavahel.

Kas nüüd seoses lapse muutumisega järjest iseseisvamaks tarbijaks on ka midagi, mis teeb murelikuks?

Murelikuks muudab natukene see, et ta kuidagi ümbritsevaid jutte, mida kuuleb või kuskil näeb, võtab teinekord natukene liiga tõepähe. Tõest vahepeal on raske talle nüüd selgeks teha, et mingid suured allahindlused ei pruugi tegelikult nüüd meile kui tarbijatele teab mis hinnavõitu anda. Ja no ongi nii, et kui me käime poes ja siis saab juba näiteks kümme protsenti alla, siis ta arvab, et me oleme toote just nagu tasuta saanud. Aga eks see vilumus ka vaata, võibolla tegemist rohkem lapseliku naiivsusega.

Kui mõeldagi selle peale, et tegelikult neid tegureid, mis last tarbijaks kasvamisel mõjutavad on ikka mitmeid, siis millised teie meelest last enim mõjutavad?

Kõik lähikondlased ikka, nende käitumisest ju lapsed just selles vanuses matkivad väga palju, no ja kui vaadata nüüd mis koolis toimub, siis koolikaaslased ikka ka. Sest seal omavahel arutatakse ikka pidevalt, et kes mille endale saanud on või kasvõi seda, et milliseid app-e keegi endale nüüd parasjagu tõmmanud on. Neil üldse klassis mingi hullus, just poiste seas, tüdrukuid ma ei tea, et ongi vist online-is mingi zombie'de mäng, mis siis kõiki hullutab.

Saan ma aru, et siis pere ja üldse lähedased inimesed ja eakaaslased?

Jah, no ja lisaks ma ei tea, millist infot üldse saab. Kasvõi käies teatris, vaadates telekat, ja no poest. Sealsed reklaamid, pakkumised, tooted ka. Et kui ta tõesti mingi periood käibki vähem poes, siis ta võibolla ei oska nendest asjadest mida kas siis telekast pole näinud või ka teistel ei ole, et nende vastu ei oska suurt huvi tunda.

Aga kas näiteks seoses tarbimisega ja tarbijaks kasvamisega, kuidas ise hindate, kas see iseseisvus on praegu piisavalt suur või võiks olla väiksem, suurem?

Huuu, kui keeruline küsimus. No ma ei oskagi nii öelda, ma arvan, et see ka oleneb. Praegu minumeest meie peres ei peaks see iseseisvus ehk suurem olema, et tema eale on iseseisvust piisavalt, võibolla oleks vaja just rohkem sellist piiratud või näilist iseseisvust, ma ei tea.

Nii, piiratud ja näiline iseseisvus, mis te selle all nüüd täpselt silmas peate, ehk oskate mingi näite abil natukene selgitada?

Ma ei teagi, no näiteks, et lähen temaga koos poodi ja lasen temal kõik asjad osta või annan näiteks nimekirja ja siis ta iseseisvalt valib ja ostab. Ja ehk siis kodus hiljem arutaksime, et miks ta mingi valiku tegi. Aga no, oleks selleks vaid aega, võiks ju palju asju teha.

On midagi sellist ka, mille puhul tunnetegi jõuetust või raske on is ka aru saada, mida peaks ette võtma või kuidas oleks õige käituda?

Üldse lapsevanemana on nii, et no üritad teha ju ikka kõik õigesti... Aga eks alati jääb natukene segaseks, mis see õige siis ometigi peab olema. Muidu jõuetust kui sellist pole ma veel pidanud tundma, lihtsalt võibolla kõikide nende erinevate tehnouuendustega, mida sellises vanuses lapsed haaravad lennult, no nendega ongi raske sammu pidada. Ja ausalt öeldes, asju mida sa ei tunne, esiteks võibolla ei oska karta või siis ei teagi täpselt, mille ees täpselt peaks hirmu tundma ning kuidas ehk teha nii, et ei peaks kartma, et kõik oleks turvaline.

Minul rohkem küsimusi pole, kuid soovite ise midagi küsida või veel täpsustada? Täna teid ka väga huvitava vestluse eest!

Lisa 2.10 Perekond 5 – laps

1. klassi poiss, 1. aprill 2014 intervjueritava kodu, intervjuu kestvus 27 minutit ja 09 sekundit

Täna sooviksin sinuga rääkida lähemalt sinu kooli minekust. Palun ütle kohe siis, kui mingi küsimus sulle arusaamatu on. Alustuseks kas sa räägiksid mulle selles, kuidas sa valmistusid kooliks, käisid näiteks kuskil eelkoolis?

Käisin jah eelkoolis, seal pidi igasuguseid asju tegema, aga mulle tegelikult isegi meeldis seal rohkem käia kui lasteaias. Seal oli isegi kaks minu rühmakaaslast ka, aga nad minuga samasse kooli ei tulnud.

See oli küll üsna tükk aega tagasi, aga kui mõtleme ajale enne kooli, siis milliseid asju kooliks oli vaja?

Igast mingeid vihikuid ja asju.

Kellega sa käisid neid asju ostmas?

Emga ikka, õde oli ka kui ta viitsis.

Kas kõik asjad ostsite poest või said ka mõned õe asjad endale?

Õe asju ma kindlasti poleks tahtnud, aga mingid asjad olid sellised ka, mis mulle näiteks enne juba sai ostetud.

Aga kuidas sellega oli, et kas ema ostis vahepeal ilma sinuga mingid asjad?

Ma arvan, et midagi ikka.

Solvusid sa siis ka?

Kui ta oleks midagi nõmedat ostnud, siis oleksin olnud vihane, aga ta nagu midagi nii ei ostnud.

Aga arutasite ka emaga, et mida vaja osta on, enne kui poodi läksime?

Ma ei tea, ema nagunii ju teadis mida vaja on, sest ma arvan, et ta rääkis sellest ikka õpetajaga ka enne või ma ei tea, ega see raske ju pole mõelda, mida vaja läheb – vihikuid, kirjutusasju ja siis veel midagi.

Aga said sa ise siis valida, kui läksite poodi?

Mina sain ikka kooliasju ise valida, et mis mulle meeldib ja mis on nõme. Aga kui me koju ostame midagi, siis emme tavaliselt ei küsi. Samas ega mul väga vahet ka ei ole, sest ta mõne asjaga ikka küsib ka. Kui ma näiteks kohukest tahan, siis emme laseb valida ja vahepeal küsib ka, mis me süüa teeme.

Aga mõne asjaga ema siis ütles ka, et seda ei osta või see pole hea?

Ma seda ei mäleta või no kindlasti ta vahepeal ütleb nii, sest meil on ikka nii, et mulle ei meeldi või talle ei meeldi ja siis me ei ostagi lõpuks.

Millised asjad sulle meeldisid üldse kõige rohkem?

Ma ei tea, no koolikott oli kindlasti või no see meeldis mulle vast kõige rohkem.

Mingid asjad ei meeldinud ka väga?

Jah, näiteks mingid paberid, mis me lõpuks valisime, need mulle üldse ei meeldinud. No seal olid väga imelikud pildid, aga samas olime juba mitmes kohas käinud ja siis ei viitsinud väga enam käia ja otsustasime need ära osta, sest nagunii võibolla poleks paremaid leidnud ka.

Milliste kooliasjade ostmist sa muidu kõige rohkem ootasid?

Ma ei tea, nii ma küll ei mõtlenud, et ma midagi väga ootan nüüd. Pigem meeldis mulle üldse neid vaadata, aga ma nii ei tea.

Mõtleme nüüd nii, et kui te läksitegi poodi emaga, kooliasju ostma. Palju sul lasti siis kaasa rääkida või palju ema küsis, et kas sulle see meeldib?

Ta ikka küsis jah, aga pigem ma vist ütlesin hoopis siis kui mulle üldse ei meeldi, sest siis kui ta mingi hea või normaalse asja võttis, siis ma ei öelnud midagi.

Ütles ema ka vahepeal või rääkis, et miks ühte või teist asja tuleb osta või mida vaadata,

mõtlen näiteks hinda või siis kui vastupidav mingi asi on.

Jah, no ikka peab olema hea või et katki ei läheks. Ükskord meil ühe jopega oli nii, et sain selle põhimõtteliselt selga panna ja siis avastasime, et auk on sees. Aga no ma olin kindel ja emme ka, et see auk pidi seal juba poes olema. Sest vahepeal müüakse igast jama, sellepärast tulebki kontrollida, muidu ei saa kindel olla, et ei saagi mingi katkist asja.

Mida ema ise kõige olulisemaks sinu arvates peab, kas pigem hinda või siis seda, et asi ei lähe kakti?

Ma ei tea, vahepeal vaatab ta hinda ka ikka jah, et poleks mingi kallis või nii.

Aga tihti on nii poes, et sa valid endale midagi ja siis emme ütleb, et seda ei osta, et see läheb ruttu katki või on kallis või pole mõtet?

Ikka on nii, näiteks kui ma vahepeal tahan kasvõi mingit väikest asja, no ta küsib sada küsimust. Ma alati ei oska vastata ja siis ma saan vahepeal aru ise ka, et see on jama mida ma tahan.

Räägime natukene üldiselt ka poes käimisest. Meeldib sulle poes käia?

Ja, no ikka.

Mis sulle poes käimise puhul meeldib?

No siis saab igast asju valida ja vaadata, näiteks kui on just mingid uued asjad ja neid reklaamitud, siis vaadata millised need päriselt on.

Aga kas sulle antakse ka taskuraha?

Vahepeal ema annab ja.

Teil siis kindlalt ei ole paika pandud palju sa kuus raha saad?

Ei nii ei ole jah, no mul ei lähegi väga raha vaja või siis kui millegi jaoks peaks olema vaja, siis ma küsin ikka.

Kas saad muidu ka kuskilt veel raha?

Ei, rohkem ei saa.

Aga mis sa oma raha eest tavaliselt ostad?

Mulle meeldib osta igasuguseid häid asju, vahepeal ostan krõpsu ja siis mingi Sprite või midagi, sest emme neid mulle ise ei osta nagu minumeelest mitte kunagi.

Miks ema siis neid ei osta?

Need on rämps tema meelest. Ta ikka ütleb, et tuleb puuvilju süüa ja tuleb Luunja kurke süüa, sest need kasvavad siinsamas kasvuhuones. Aga no mulle meeldib ikka vahepeal mingi krõpsu ka süüa ja no need pole tegelikult nii halvad ikka, sest ma saan aru, kui ma paksuks oleks läinud, et siis ei saa neid süüa, aga ma olen ju täiesti peenike.

Aga olete siis pannud emaga paika ka reeglid, et mida sa osta ei tohi?

Ei reegleid küll pole, ta lihtsalt vahepeal ütleb, et talle ei meeldi kui ma nii palju magusat

näiteks sünn või siis tema arvates on mingid mõned mahlad ja asjad ka, et seal on liiga palju suhkrut sisse pandud.

Aga muidu käid sa tihti üksi poes?

Mitte väga tihti, aga ikkagi satun jah poodi vahepeal.

Mõnikord koos sõpradega ka?

Süis kui koos väljas käime või kuskil koos oleme, muidu eriti mitte. Aga näiteks ükskord oli nii, et olin sõbra juures ja süis läksime poodi ostma soola, sest ta emal oli vaja.

Kui nüüd sõpradega käite, ostate süis samasuguseid asju?

Ei ma alati ei vaata, et mida teised ostavad, aga igaüks ostab ikka seda, mida ta ise osta tahab, mitte ei osta teiste järgi või muidu on imelik nii.

Kui sa poes käid ja asju valid, süis mis sa jälgid tavaliselt, vaatad ka näiteks hinda?

Vaatan hinda ka, et muidu pole nii palju maksta. Aga tavaliselt vaatan kas mõni asi on uus või süis ostan mingit asja, mis mulle väga juba meeldib või mille isu on. Vahepeal näiteks tahaks krõpsu, aga vahepeal ostan ka nätsu. Mingit väga magusat asja ma tavaliselt ei osta, see mulle nii palju ei maitse.

Mõni asi süis sinu jaoks liiga kallis ka?

Kui mul raha pole süis ikka.

On vahepeal nii ka, et sa lähed poodi ja tahaks midagi väga osta, aga sa ei osta, kuna sul tuleb meelde, et ema ei luba seda väga.

Ma vahepeal jah, kui tahan näiteks krõpsu osta, süis ostan hoopis kartulivahvleid, et need ei ole päris krõpsud, aga on ka head.

Aga vahepeal ikka ostab midagi, mida ema väga ei luba?

Kui mulle midagi väga ikka meeldib, aga süis ta ka tavaliselt annab järele ja ütleb, et okei, võtame süis.

Meeldib sulle koos emaga poes käia?

Jah.

Võetakse sind tihti kaasa?

No kui ma olen autopeal ja süis peame poodi minema süis ikka, aga kui mind kodus ei ole või süis ema töölt tuleb, süis ta käib ikka ise ka poes ära. Muidu ta peaks ju koju tulema ja minu võtma ja süis oleks väga tüütu.

On nii ka olnud, et ema ütleb, et ei võta sind poodi kaasa või, et sa pead koju jääma?

Jah, süis kui on kiiresti midagi vaja või süis ongi mingi üks asi, mida on vaja osta, süis ta ütleb, et ära tule kaasa või ole kodus parem.

Meeldib sulle muidu rohkem emaga poes käia või süis üksi?

Oleneb mida me ostma lähme, et kui me lähmegi ainult mingit temale vaatama, siis mulle ei meeldi nii väga temaga olla, aga kui ostame midagi mulle ka, siis ikka meeldib.

Ostetakse sulle tihti midagi, kui poes olete?

Ja, ikka.

Mida tavaliselt?

Ma ei tea, kui ma tahan mingeid krõbinaid või ma ei tea midagi süüa, näiteks vahepeal kui on kiire emal siis ta ostab mulle näiteks kana ja kartuliputru.

Või nii, aga mida sulle väga hea meelega ema osta ei taha?

Ma ei tea, mingeid mänguasju ja siis komme või mida mul tegelikult väga vaja ei ole.

Saab ema ümber ka veenda?

Mõnikord jah, aga talle väga kauplemine ei meeldi, siis ta pigem ei osta mulle midagi ja ütleb, et ma pean käituma õppima.

Kui koos emaga poes käid, siis kas ta vahepeal räägib ka, et miks üks või teine asi on parem või mille põhjal tuleb asju valida?

Ma ei tea, ikka räägib, et kus poleks mingeid mürke sees või mis meid haigeks teevad ja siis näiteks, et ei ostaks vanaks läinud asju ja me ei osta kunagi neid asju ka, millel on kuupäev läbi, aga mis on odavad või tasuta. Et emme ütleb, et neid ostavad need, kellel raha ole, et meie ostame neid, mis pole mürgised.

Aga muidu kas sul on enda telefon ka?

Ikka jah.

Milleks sul telefoni on vaja?

Mängimiseks ja siis helistamiseks.

Kellele sa helistad?

Vahepeal helistan emmele, et kuna ta juba koju tuleb või siis kui vaja siis ka õele. Kui mõnikord võistlused on trennis, siis helistan ka emmele, et kuna ta järgi tuleb.

On sinu jaoks telefon vajalik asi?

Ikka jah, muidu ei saakski Internetist vaadata mingeid asju, näiteks, mis on kinos, vahepeal emme vaatab mõnda toiduasia ka, kuidas näiteks kurgiga salatit teha.

Unustad sa vahepeal telefoni kaasa ka endaga võtta?

Ikka jah, aga siis on emme väga vihane, sest ta ei saa mind kätte. Siis ma pean kindlasti kohe koju minema, sest muidu ta mõtleb, et ma olen röövitud ning siis hakkab politsei otsima.

Kujutan ette, et ema võib muidu päris pahaseks saada jah. Mul vist ongi kõik nüüd teada ja küsimused küsitud. Äkki sul on endal veel mõni põnev lugu vahepeal meelde tulnud?

Vist ei ole.

Aga aitäh sulle, et rääkisid minuga nii tublisti kaasa! Sinuga oli väga tore teemadel arutada ning mul on hea meel, et sa mulle ka oma kooliasju näitasid!

Lisa 2.11 Perekond 6 – vanem

1. klassi poisi ema, 7. aprill 2014 intervjuueeritava kodu, intervjuu kestvus 41 minutit ja 48 sekundit

Tere! Ma sooviksin rääkida teiega lapse kooliminekest. Sellega seoses muutub ju lapse roll igapäevaelus ikkagi hoopiski teiseks. Kui te nüüd mõtletegi enda perekonna peale, siis milliseid suuremaid muutusi tõi lapse kooliminek endaga kaasa?

No eks see ikka ju suur samm edasi oli loomulikult, aga võibolla nõudis kõige rohkem just kooliks valmis olemine, et ikka teadmised oleks vastavuses ja ka see kohusetunde tekitamine, kuigi jah, ikka selles vanuses veel nõ endale ju ei õpita.

Kui valmis oli laps kooli minekuks?

Lugeda kirjutada oskas, ise tahtis ka kooli minna, eks vast oli valmis. Samas mina ikkagi vaatasin teda rohkem kui beebit, mitte ei saanud vaadata ja tõdeda, et nii suur poiss, läheb juba kooli.

Mis hirmutas teid kõige rohkem?

Ma ei teagi, võibolla see, et ta on veel ikka hajameelne või ei harju selle süsteemiga piisavalt kiiresti ära.

Mingeid muresid ka oli?

Hiljem oli küll suhteliselt masendunud tunne. Just kui ma vaatasin pangakontot, siis tekkis küll juhm olek. Ei teagi, kas peaks nüüd naerma või nutma. Aga no ma ei kujutaks ette kui saaksime mõlemad mehega keskmisest madalamat palka. Müts maha nende vanemate ees, kes nii toime tulevad ja sealjuures oma lapsi veel koolitada suudavad. Ütleks, et koolimine, koolis käimine üleüldse, kõiksugu trennid, no puhta rikaste lõbu kui niiöelda.

Aga millised olid teie pere jaoks üldse suuremad ja tähtsamad ostud, mis siis kooliminekuga kaasnesid?

No remont kindlasti, et ikka koolilapsele oma tuba.

Siis selle võtsitegi ette, kuna laps läks kooli?

Tegelikult me ei teinud ainult remonti, vaid lausa kolisime. Aga no muidugi mitte ainult koolimineku pärast, vaid muidu oli ka plaanis. Nii päris öelda ei saa, et nüüd ainult lapse kooliminemise pärast. Samas poolnaljaga ju võib öelda, et kolisimegi lapse koolimineku jaoks. Tegelikult leidsime, et ikka koolilastel peab olema kõigil oma tuba, eriti kuna need vanusevahed on ka nagu need on. No ja siis ikka kogu see tema toa renoveerimine ning sellega kaasaskäiv, kui mõelda mingi pliatsite või väiksemate asjade peale, siis need polnud sellega võrreldes midagi. Aga no lõppkokkuvõtteks oli roll ju kõigel. Seega oli terve koolimine üs suur amps rahakotist!

Mis remondi ja kolimisega kõige rohkem teile endale seostub kooliminekuga, et mille leidmine nõudis võibolla ka kõige rohkem aega?

Õige kõrguse ja mugavusega kirjutuslaud ja –tool. Nendega läks ikka väga kaua aega, alguses mööblipoodide läbi kammimine ja siis veel ka ootamine. Aga kui ostadki asju mitmeks aastaks ning tead, et need on tõesti tähtsad, siis raatsid panustada rohkem, olgu selleks siis aeg või raha.

Mis veel oli väga tähtis, võibolla just lapse vaatevinklist lähtudes?

Koolikott kindlasti, kuigi jah see oli kingitus, samas see ikka pööraselt talle meeldis. Muidu oleks ilmselt pidanud ikka veel ise uue ostma. Et jah, raske nii, aga muidu... Ma ei tea palju

koolikott maksta võis, aga tegemist siiski kvaliteetkaubaga, mitte mõne odava firmaga. Kui muidu pole viisakas kingituse üle nuriseda, siis vajadusel oleksime koolikoti ikkagi välja vahetanud. Kus saadad lapse kooli mingi kotiga, mis talle ikka ei meeldi ka, see ju nii tähtis tema jaoks.

Aga näiteks kui teil oleks mõni kasutatud kott juba olemas olnud, siis see ei tuleks kõne allagi?

No meil neid koolikotte tegelikult kodus seisab küllaga. Ma ei tea, mis imega poeg sellega kooli läheks, pigem ta vist oma põikpäisusest ei läheks. Ja pealegi, sealt tuleks kohe, et need ju tüdrukute kotid, et ei mingil juhul... Mõtlen siis, et vanad plikade kotid ikka on, mis on jumala korralikud ja saaks kanda küll. Aga no isegi kui vist poiste omad oleks, siis ikkagi väga nii ei tahaks, et teine läheb ju kooli ja siis võiks ikka uus olla kott.

Midagi suuremat või tähtsamad veel?

No tema jaoks oli tähtis ikka pinal ka, just pildi mõttes, aga muidu ma ei teagi.

Kuidas telefoniga oli, sai see ka kooliminekuks ostetud?

Ostsime talle selle ikka ammu, kõvasti enne kooli. Ta oli vahepeal üksi ikka kodus ja kuna meil lauatelefoni ei ole, siis sai ikka helistada kui vaja. Aga no kooliks sai veel uus telefon ostetud, kuna vanal läks ekraani display katki ja siis lihtsalt polnud mõtet enam parandada.

Kuidas telefoni valimine välja nägi?

Läksime poodi ja valisime, ostsime ära. Suurt numbrit nagu sellest ei teinud.

Aga laps sai siis ise kaasa rääkida või valida?

Jah, ikka arutasime temaga, et milline võiks sobida ja talle meeldida.

Aga väiksemad, mis võibolla ka vältimatud?

No igast asjad ju muidugi mida vaja, mingid vihikud, raamatute kaaned, kooliriided, jalanõud, et kui nii mõtlema hakata, on seda kraami ikka ju palju.

Aga kuidas oli, kas pigem ostsite asjad ise ära või koos lapsega?

Pigem ikka lapsega, no riiete puhul on ju vaja proovida, kas ikka istub, muidu jälle mine vahetama ja siis eks tal ju oma arvamus ka. Pole enam nii, et paneb selga, mida ette annad. Eriline pirtsutaja meil vahepeal ikka.

Seega võtsite tema nõu palju kuulda?

Eks tema arvamus oli ju ikka pigem välimusega seotud, et asi näeks ikka välja nagu tema soovib, aga muidugi tuleb arvestada. Natukene vahepeal ikka üritad arvamust muuta, kui ikka üldse ei lähe.

Planeerisite ka enne poodiminekut, et milliseid asju on vaja?

Me ikka lihtsalt läksime poodi, umbes ikka mingi aimdus on, mida vaja. No ma ei tea, kogemus ka ju olemas ja eks mis seal siis ikka vast nii väga planeerida, võibolla see mu olemuses ka, et mulle ei meeldi kõike nii ära fikseerida või no natukene võiks ikka loovust ka olla või vabadust, muidu muutub kõik maru igavaks.

Olgu, aga kui vaadata nüüd tema kooliasjade kasutamist, oskab ta neid hoida?

Ma ei teagi, poiss nagu poiss ikka. Võrreldes tüdrukutega, jätab tema käitumine küll natukene soovida, samas kui ma võtangi, et ta on poiss ja vaatan kuidas tal mõned sõbrad asju hoiavad, siis ma väga isegi viriseda ei tahaks. Aga jah üks alati saab ju paremini ja no eks nõudmises ole ka asi, ma väga ei sunni teda mingeid asju tegema, et pigem ikka ootan, et ta teeks ise ära või tuleks selle peale ja kui ta tõesti ei tule, siis ah ma ei teagi, vahepeal on lihtsam ise ära teha, mitte hakata oma närve kulutama.

Aga näiteks nüüd tagantjärele, kas kahetsete ka millegi ostmist?

Nii küll ei saaks öelda, et midagi kahetseks, üks ikka on asju, mis katki läinud, aga see on ju mingi aja peale normaalne.

Mõtleme nüüd korra sellele ka, et kui palju võis ajaliselt kooliasjade ostmisele kuluda, mis te arvate?

No ma nii ei teagi, üks ikka korralikult kulus, sest pidi ju mingeid asju mitu korda käima otsimas või no ega ühe korraga kõiki asju ei saanud. Aga samas ma ei ütleks, et see nüüd nii meeletult palju oleks olnud, et üritasime teha ikka nii kiiresti kui võimalik, aga nüüd suureks kiirustamiseks ka ei läinud.

Kui valisitegi nüüd asju, mida pidasite silmas või mida asjadelt ootasite?

Noh, ikka, et oleks normaalse, no mõistliku hinnaga ja siis kvaliteeti. Ma ikka eelistan osta võibolla tibakene kallimaid asju, aga vähemalt ei lähe siis kohe katki ja ikka kestavad ka.

Aga näiteks arutasite ka kellegagi, et mida võiks osta või siis otsisite kuskilt informatsiooni?

Ei, nii küll ei saa öelda, et oleks kuskilt midagi nüüd otsinud.

Aga peate selleteemalisi arutelusid oluliseks, et meedias räägitakse kooliminekest?

Ikka jah, üks see puudutab ju igal aastal nii paljusid vanemaid ja võibolla võiks natukene teadlikumalt mõnest asjast rääkida või siis avameelselt, kasvõi selles mida toob perekonna jaoks üldiselt ja ka lapse jaoks kaasa koolimine, kuidas võibolla peaks vanemad käituma ja mida lapselt oodata.

Kui võrrelda natukene kooliasjade ostmist tavaliste ostude tegemisega, kas see ka kuidagi erines, pean silmas just lapse kaasamist?

Võibolla siis just see kauplemise osa ja asjade moosimine. Kooliasju lähen ikka kindla eelarvega ostma ja vähem on neid asju, mida laps saaks lisaks moosida, saab ju kohe öelda, et oot-oot, oleme kooliasju ostmas. Aga no muidu, muidu on ikka nii, et lõpuks kassas on jumala palju neid asju, mida ma üksi poodi ostes poleks talle ostnud. Küll on vaja proovida seda ja siis ma võtan ainult selle. Lõpuks on ikka arve viiskümmend eurot, aga kodus vaatad, et midagi õieti ei ostnudki. Aga no kooliasjade puhul ikka ütled talle, et me oleme talle kooliasju ostmas, seega ta saab ju ikka aru, et ei ole nii, et vaatame mingi mänguasju või ma ei tea mida.

Tuleb midagi ehk veel meelde, kuidas ostmine erines?

No üks võibolla muidu ei pane väga rõhku sellele valimisele ja ei aruta talle ja ei hakka nüüd selgitama iga asjaga, miks see hea ja miks ei ole. Ma iial ei viitsi seal poes ikka nämmutama hakata, et miks me seda ei osta ja nii. Minumeelest ta on ikka üpriski ära hellitatud ka ja siis naljalt ei tee selgeks, et üks need kommid nüüd mõttetult kallid ja pole oma hinda väärt. Aga no kooliasjad, ma ei tea, neid ostad ju ikka konkreetselt talle, siis ikka peab mõtlema ja

vaatama, mis talle ka kõige rohkem meeldib.

Käib laps muidu ise ka poes vahepeal?

Ta käib ikka väga tihti poes. Kui tulebki trennist ja kõht on tühi või näiteks koolist. Ma väga ei kujutaks ette, et ei julge saata või midagi. Mulli sees ka päris ju last ei saa kasvatada. Ja minumeest on ta suur poiss, et peabki ikka sellesuhtes ise hakkama saama kui ikka vaja, sest muidu ta muutubki liiga mugavaks ja võibolla hakkab veel selliseid asju kartma ka. Ja samas kui juhtubki midagi, näiteks ostab asja, mis ei ole nii hea, siis saab oma vitsad enda kogemustest. Ja no. Saadan isegi vahepeal teda poodi, aga kirja peab panema, muidu tal ei püsi mees ja siis ostab rohkem kommi hoopis. Või no ostabki kogemata vajamineva eest endale midagi, aga kui kirja paned, siis tal püsib mees ja sellist probleemi ei ole.

Milliseid piiranguid olete seadnud, näiteks, et mida ta ei tohi osta või kuidas oma raha kulutada?

Mingeid otsuseid piiranguid nüüd ei ole, ikka ta teab, et mulle ei meeldi, et ta mingeid komme ostab või suhkrut täis limonaade, samas aga ma ikkagi nii kontrollida ei saa, siis ma pole väga nagu näinud mõtet ka piirata, et ostku, kui ta nii väga tahab. Tihti nagunii ei saa ja mis sellest ühest korrast siis ikka nii väga juhtub.

Oskate mingeid kohustusi ka välja tuua, või on neid lapsel tekkinud. Näiteks kuidas on kooliasjade kokkupanemisega?

Kooliasju paneb ta ikka ise kokku, aga vahepeal kipub see meelest ka minema, et ikka endal peab ka olema alati mees, muidu võib sellega natukene halvasti minna ehk siis ikka on tulnud ette hommikuid, kus laps avastab pool tundi enne kooli, et tal on mingi ülesanne tegemata. Eks siis pole midagi teha, tuleb üritada ruttu ära teha.

Muidu väljendub veel milleski iseseisvus või on see seoses kooliminekinguga suurenenud?

Oh jah, eks ta ikka palju iseseisvamaks ole üldse muutunud. Et kui ikka väga vaja, siis saab sõnuks ja pole mingit probleemi. Lihtsalt endal vahepeal on tunne ikka, et ta oleks nagu väike laps ja talle peab kõik ette-taha ära tegema. Tegelt on see oma lollus kui niiviisi käituda, siis laps muutubki liiga mugavaks.

Kui nüüd rääkida natukene raha kasutamisest, siis kas ta saab ka kindlat taskuraha?

Jah, no meil läks see vahepeal käest ära ütleks, ma ei teagi kuidas. Lihtsalt no. Ülemõistuse läks vahepeal. Silm ka poisil ei pilkunud, kui küsis mult paarkümmend euri. Euros vaatad muidugi, et polegi nii suur raha. Aga arvuta nüüd kroonidesse ümber. Ja no siis ühel hetkel lõi pildi selgeks, et enam nii ei saa, ta üldse kohe ei mõika, et kümme eurot on suur raha. Lõpuks ei jäänudki muud üle, kui selline pillamine lõpetada ja paika panna. Nüüd saab kuus samapalju raha, kui vahepeal nädalas küsis.

Nüüd siis teil paika pandud?

Jah, nüüd saab iga nädal raha, kui vaja siis muidugi annan juurde millegi jaoks.

On mingeid reegleid ka taskuraha jaoks paika pandud?

Ikka, et ta ostaks asju ainult siis, kui neid tõesti tal vaja on, muidu mingeid asju pole nüüd keelanud talle.

On siis seoses taskuraha paikapanemisega nüüd selle kasutamine ka kuidagi paremaks muutunud?

Huh, nii ei oskagi öelda, ma arvan, et vara veel selle kohta mingeid järeldusi teha. Aga no kui

lugada edusammuks seda, et ta nii palju ei kuluta, siis kindlasti. Sest vahepeal oli jah see täiesti pöörane ikka või ta pidas seda loomulikuks, et talle antakse nii ja nii palju raha. Ja no minumeelst klassikaaslastel või sõpradel küll päris nii pole, et vanemad annaksid ikka nii kergekäeliselt raha, vahet tegelikult ei ole, kui palju seda raha peres on või millised on võimalused, tuleb ikka natukene ratsionaalselt mõelda ja mõistusega võtta.

Olgu, aga kui mõtleme nüüd üldiselt poeskäimisele või sellega seonduvale. Kuidas ta oma oskused on saanud või siis mida olete oluliseks pidanud rääkida talle, õpetada?

Ikka toodete puhul vahet tegemist, näiteks ma ikka kodumaist kipun tihti eelistama ja siis muidugi üldse eelistan pigem osta asju turult, mitte kuskilt suurest poest. Ja no näiteks piimaga meil on üldse nii, et mul isa saadab maalt, ja kõik joovad oma maapiima ning keegi ei nurise. Eks see õpetab ka väärtusi ning lugupidamist sellise loodusläheduse üle.

Kui mõelda selle peale, et ta on palju iseseisvam, ka tarbijana. Kas midagi on ka sellist, mis tarbijana arenemise puhul ka natukene murelikuks muudab?

Ma ei teagi, eks kõik. Endalgi ju raske vahepeal mõista, kuidas ühe või teise asja puhul oleks õige siis toimida. Mis siis veel temal, siis mõtledki, et kui raske on temal tegelikult aru saada. Omal ajal ikka polnud selliseid valikuid, inimesed polnud ehk nii teadlikud, aga ei pidanudki olema. Polnud lihtsalt sääraseid ohte.

Headmeelt?

Headmeelt, vast, et lihtsam on.

On kohati tunne ka, et olete ise jõuetu, näiteks ei suudagi võidelda selle üle, et ta tahab mingeid tooteid osta, mis teile väga meelepärased pole?

Ikka jah, ma vist kohati olengi käega löönud, lihtsalt see ei vii mitte kuskile ja ei ole mõtet. Alguses oli ikka nii, et ära tee seda ja seda, aga see ei toimi. Näägutamise peale tekib just poisil tahtmine teha vastupidist, aga kui näitad talle nõ vaikides ette, ja annad kaudselt mõista, et nii on õige, siis on alles tunda, et see talle mõjub.

Mul rohkem enam küsimusi ei ole, võibolla soovite ise midagi veel lisada või täiendada.. Kui mitte, siis aitäh väga huvitava intervjuu eest!

Lisa 2.12 Perekond 6 – laps

1. klassi poiss, 7. aprill 2014 intervjuueeritava kodu, intervjuu kestvus 21 minutit ja 03 sekundit

Tere! Enne juba natukene rääkisin sulle, et hakkame kooli teemal rääkima, kuid ma tahaksin täna siis jutustada sinuga nii kooliasjade ostmisest kui ka näiteks nende kasutamisest. Räägi mulle palun kõigepealt, kuidas sina oma perega kooliks valmistusid?

Ma käisin eelkoolis ja siis emmega kodus õppisime veel ja tegime harjutusi. Siis veel igast asju ka vaatasime poest ja emme tellis mulle tordi kooli jaoks, sest siis meil tulid külalised.

Kas sa ootasid ka kooliminekut?

Ja väga, mulle lasteaias ei meeldinud, seal oli nii igav ja ma tahtsin kooli minna. Muidu nüüd on koolis ka vahepeal tüütu, sest seal peab nii raskeid asju õppima, ükspäev pidin ma kirjutama nii pika luuletuse, see oli nagu raamatu pikkune.

Ütlesid enne ka, et pidite palju asju ostma, milliseid asju siis ostsite?

Mingi igast vihikuid ja päeviku. Ja siis joonlaua ja pliiatsid, siis ostsime joonistamiseks ka asju, ainult ühtesid värve me ei võigi veel kasutada, sest neid hakkame palju hiljem kasutama.

Kellega koos käisid sa kooliasju ostmas?

Emmega.

Meeldis sulle kooliasju osta?

Jah, mulle meeldis vaadata, aga vahepeal hakkas igav ka või enam ei viitsinud. Siis kui mingi riideid vaatasime, siis mulle ei meeldinud üldse.

Aga siis kui igav hakkas, mõtlesid ka vahepeal, et oleksid tahtnud hoopis kodus olla või olid ikka rahul, et said kaasa?

Võibolla harva, aga ma oleksin ikka kaasas tahtnud. Ta ostab mulle mingi titekaid asju vahepeal ja neid ma küll ei kannan. Aga siis kui ma ise kaasas olen, siis ma saan ikka valida. Ükskord emme ostis mulle jope, kus olid mingid asjad peal, aga see mulle üldse ei meeldinud.

Kas vahepeal oli keegi teine ka teiega kaasas, isa või keegi või siis vaatasitegi ikka kahekesi asju?

Isa ei olnud, aga õed küll. Nad kogu aeg vingusid, et tahavad seda ja seda. Mina küll nii palju asju ei tahtnud ja ma ei taha ju mänguasju siis, kui on kooliasjade ostmise.

Nad siis tahtsid kõrvalisi asju vaadata ja pigem segasid?

Jah, nad ei saanud aru, sest emme mitu korda ütles ka, et vaatame ainult kooliasju, aga nad tahtsid mingeid klambreid ja ma ei tea mida.

Olgu nii, aga kui räägime nüüd tähtsamatest kooliasjadest, millised olid sinu jaoks suuremad asjad?

Koolikott vast ja. Aga no selle ma sain kingituseks.

Kelle käest sad selle kingituseks ning said ise ka natukene valida?

Mul pole Eestist ostetud kott, vaid ma sain selle tädilt kingituseks. Oleksin ise tahtnud valida, aga samas meeldib mulle see kott ka.

Saan ma siis õigesti aru, et kuigi sa ei saanud kotti ise valida, meeldis see sulle ikkagi ja oli üks tähtsamaid asju?

Jah.

Kui poleks mingeid takistusi, et saaksid ükskõik missuguse koti. Milline oleks sinu unistuste kott?

Seal peaksid peal olema lennukid või autod ja siis. See võiks hääli ka teha või nagu hirmus Henri ükskord lendas, siis see kott võiks ka lennata.

Kas sa kutsud mõnda oma sõpra hirmsaks Henriks?

Ei, no see on multikas, mitte mul sõber, teda pole päriselt olemas.

Aga mis veel sinu jaoks peale koti oluline oli?

Ma ei tea pinal ja päevik ja vihikud, kõik olid.

Said sa need ise valida?

Jah.

Aga mille järgi sa neid asju valisid?

Ma ei tea, mis oleks huvitav või nii. Vahepeal on nii, et see mis on ilus ja mulle meeldib, ei meeldi empsile. Ta ütleb, et tuleb vaadata, et kohe katki ka ei läheks.

Kui oligi selline olukord, et sulle asi meeldib, aga emmele mitte, kuidas siis see lahenes?

No tavaliselt me siis ei võtnud seda või siis leppisime kokku, et vaatame veel, sest siis saab ju alati parema leida ja kui ei leia, et siis saab ju ikka selle ära osta või tagasi minna, muidu äkki ostad ära ja siis leiad ikka parema ja siis peadki selle halvemaga no käima.

Aga näiteks milliseid olid väiksemad ostud?

Igast mingi teritajad ja kustukummid ja siis kleeplinti ostsime ka.

Kas mõned väiksemad asjad ostis ema ise ka ära?

Jah minumeest küll või kõike ma küll ei vaadanud.

Aa, enne kui poodi läksite, kas mõtlesite ka nüüd, et nii, meil on seda vaja ja seda või ei mõelnud?

Ei mõelnud nii või võibolla emme mõtles, ma ei tea. Mina ei mõelnud, ma teadsin juba mida vaja on.

Olgu, aga räägime üldse poes käimisest. Meeldib sulle poes käia?

Jah.

Aga käid vahepeal üksi ka poes?

Mõnikord ikka kui vaja.

Meeldib sulle käia poes rohkem üksi või siis vanematega?

Mul tavaliselt meeldib nii üksi kui ka ema ja isaga.

Mõtleme nüüd või pigem kujutame ette, et oled emme või issiga poes. Räägi mulle natukene, kuidas see välja näeb või mis teete seal.

No lähmegi poodi, enne pargime auto ära ja siis vaatame mida meil on vaja osta ja siis valime. No ma ei teagi, mõnikord kui ühes poes pole midagi, siis käima ka teises poes. Aga muidugi maksame ka pärast asjade eest.

Aga kuidas te asju valite?

No lihtsalt valimine, et mis oleks parem ja mida vaja on.

Millised asjad siis paremad on?

Need mis on hea lõhnaga ja maitsevad ja näiteks porgandeid me ei osta ja kartuleid üldse ise, sest neid saab nana juurest ja siis pole neid üldse mõtet osta. Ja siis emme ütleb tegelikult, et poe liha pole üldse hea, sest neid loomi ei söödeta, vaid turul on ikka parem, kuigi mulle ei meeldi seal üldse, sest seal on nii vastik hais.

Kui sa mõtled nüüd sellele, kuidas erines kooliasjade ostmine ja kuidas erineb näiteks söögiasjade ostmine, kas siis kooliasjade puhul küsis ema rohkem sinu arvamust või küsib ta näiteks kogu aeg?

No ta küsis kooliasjadega ikka jah, et mis mulle meeldib, aga vahepeal muidu kui poes käime, siis küsib ka, et mis ma endale tahaksin või mida osta.

On vahepeal nii ka, et sa tahaksid küll poodi kaasa minna, aga näiteks emme või issi ütleb, et sa ei tuleks?

Jah.

Mis nad siis ütlevad, et miks sa poodi kaasa ei saa?

Vahepeal seda, et nad tahavad mingeid oma suurte asju osta või siis, et ma muidu tahan liiga palju ise midagi endale või, et kiiresti on vaja käia.

Millistes poodides sulle muidu meeldib käia?

Kaubamaja meeldib mulle ja Lõunakeskus, aga mingid väiksed poed ei meeldi mulle üldse.

Kas kooliasjad ostsite ka nendest poodidest?

Vaatasime seal jah, aga mingitest muudest ka, mille nime ma ei mäleta.

Millepärast sulle väikesed poed väga ei meeldi?

No ma ei tea lihtsalt ei meeldi, seal on nii vähe asju ja siis pole midagi valida või siis emme ütleb vahepeal ka, et ma ei saa mingit asja, kuna ta ei tea mingi kaua või nii see seal olnud on.

Tahaks natukene vestelda sellest ka, et kuidas sa oma asju muidu kasutad. Voodi teed igal hommikul ise ära?

Ei, emme teeb, sest ta ütleb, et muidu tuleb lehmamadu sellest ja siis pole mõtet, aga ma mõnikord olen katte ise peale pannud.

Kuidas on kooliasjade tegemisega, kas see, mida vaja õppida, püsib sul endal meeles või vahepeal emme tuletab meelde ka?

Vahepeal ikka tuletab meelde ja, mul on juhtunud nii, et on küll meeles, et pean tegema, aga siis lõpuks läheb ikka meelest ära.

Ma enne unustasin küsida, kas sa said endale kooli jaoks uue telefoni või oli sul enne juba olemas telefon?

Mul oli enne ka telefon, aga noo. Ma sain endale koolis ka veel uue telefoni, ma olin ikka täiega õnnelik siis.

Et siis kooli jaoks said uue telefoni?

Jah.

Kas sul siis juhtus midagi või lihtsalt vanemad otsustasid uue telefoni osta?

Ma olin hea poiss ka, aga muidu mu õde oli hästi vihane mu peale ja siis tahtis mind telefoniga visata või viskaski. Siis läks kõik eest katki, aga see polnud ju minu süü. Siis õel võeti telefon ära ja vahepeal emme ütles talle, et ta ei saagi telefoni tagasi, sest ta nii käitus, aga no lõpuks nad ikkagi andsid ja siis ostsid mulle uue telefoni. Ma tegelikult oleksin saanud seda vana ka kasutada, aga sealt ekraani pealt ei saanud aru mingeid asju.

Kuidas sa oma telefoni üldse kasutad?

Mul on telefonis igast mängu. Eriti lahe on üks mäng, kus pead kõik ära tapma ja hästi kiire olema. Aga siis veel helistan ka kui midagi on vaja ja vahepeal otsin midagi.

Olgu. Nii, veel tahaks ma natukene uurida, selle kohta, et kas sul on oma raha ka?

Ja, emme ja issi annavad, mul on rahakotis päris palju, mul on isegi nii palju raha, et võiksin osta iPadi endale, aga ma lihtsalt ei taha.

Saad siis taskuraha?

Jah.

Mida sa tavaliselt selle eest ostad?

Ma ei tea, mida ma ise tahan.

On midagi sellist ka, mida vanemad ei taha, et sa ostaksid?

Ei ole.

Oletame, et lähed poodi ja tahad endale näiteks kommi osta. Mille järgi sa siis otsustad, et millise kommi valid.

Vaatan, mis mulle maitseb ja mis ei ole väga kallis ka, et ma peaks liiga palju ära raiskama.

Usun, et oleme nüüd kõik teemad omavahel selgeks rääkinud ning mul ei olegi rohkem sinult küsida. Suur aitäh sulle, et minuga nii julgesti jutustasid!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kätty Kupri

(sünnikuupäev: 24.10.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Lapse koolimineku mõju perekonna tarbimistegevustele,

mille juhendaja on Margit Keller, PhD,

1.1 reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 27.05.2014